

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**ŽIVLJENJE NEKDANJIH BEGUNCEV IZ BiH V
SLOVENIJI**

Mentorica: doc.dr.Vesna Leskošek

Mirjana Markotić

LJUBLJANA, 2009

PREDGOVOR

Izkušnja otroka, ki čez noč ostane brez vseh malih a hkrati velikih stvari, v katerih je videl vso srečo in veselje svojega otroštva.

Otroka, ki čez noč izgubi prijatelje, svoj dom, učitelje in sošolce, ljubeče sosedo, varnost domače vasi in hiše, travnik, na katerem se je v sončnih dnevih igral z najboljšim prijateljem ali s psom in ob prepevanju najljubše pesmi nabiral rožice.

Otroka, ki beži pred nevarnostjo, ki ga prestraši kot najhujša nočna mora, le da se iz te ne zbudi, pred nevarnostjo, ki jo s svojim otroškim razumom še težko dobro razume in na trenutke le upa, da se vse prav kmalu konča.

Otroka, ki se v strahu za očetovo, bratovo, sestrino, mamino življenje bolj kot za svoje lastno v hipu nauči prenesti lakoto in mraz, zadržati solze in, ko poskuša ostati pogumen, v trenutku prehitro odraste.

Taka izkušnja se otroku za vedno vtisne v spomin kot rana, ki se ne zaceli, ampak ga potihoma, kot najbolj zvest prijatelj, spremlja skozi življenje.

Tej enaka ali celo težja pa je izkušnja, ko po izgubi doma in vsega, kar je ta predstavljal, nikjer več ne najde novega ...

Za temo svojega diplomskega dela sem se odločila na podlagi osebne izkušnje z begunstvom, kar sem že nakazala v zgoraj zapisanih, začetnih besedah uvoda. Za raziskavo sem izbrala pripadnike populacije beguncev, ki so leta 1992 prišli v Slovenijo iz Bosne in Hercegovine, ker sem tudi sama ena izmed njih. Že od nekdaj sem se spraševala, kako so se znašli ljudje, ki so doživeli isto izkušnjo in ki so, kot jaz, po pregnanstvu iz svoje države ostali v Sloveniji.

Dobro priložnost, da spoznam vsaj nekaj teh ljudi in njihove zgodbe ter da spregovorim o problematiki begunstva in zame težki življenjski izkušnji, ki še zelo živi v meni, sem videla v pisanju svoje diplomske naloge. Na moj predlog se je mentorica odzvala zelo dobro, z zanimanjem in spodbudo, kar je moje odločitev še dodatno okrepilo.

V tej nalogi sem želela raziskati trenutno življenje bivših beguncev iz Bosne in Hercegovine iz leta 1992, ki so ostali v Sloveniji. V intervjujih sem zajela tudi njihove

začetne izkušnje z življenjem tu, kar se mi je zdelo pomembno in neizogibno. V nadaljnji obdelavi podatkov pa sem se osredotočila v glavnem na njihovo trenutno življenjsko situacijo (po 16. letih življenja tu, ko že imajo slovensko državljanstvo), stanovanjske razmere, družino in službo, znanje slovenskega jezika in pomen, ki mu ga pripisujejo, izkušnje z diskriminacijo ter njihovo razmišljanje o možnih razlogih za diskriminatorno vedenje slovenske družbe do priseljencev iz Bosne. Zanimali so me tudi njihovi predlogi za boljše odnose med Bosanci in Slovenci ter kje se vidijo v prihodnosti (če si še želijo vrnitve nazaj v Bosno). Povedali so mi tudi za nekatere razlike v navadah med obema skupinama (med Bosanci in Slovenci), kot jih sami opažajo ter na katere se jim je bilo (oziroma se je nekaterim verjetno še vedno) težko navaditi. Prav te razlike lahko pomembno prispevajo k medsebojnemu nepoznavanju in posledično tudi k nesprejemanju.

Glede na to, da sem v empiričnem delu naloge zajela le sedem intervjujev oseb, s katerimi sem prišla v stik preko poznanstev, je dobljene rezultate težko oziroma nemogoče posploševati na celotno populacijo bivših beguncev, so pa vsekakor zanimiv vpogled v vsaj del življenja nekaterih izmed teh ljudi in spodbuda za razmišljanje o v tej nalogi izpostavljeni problematiki.

ZAHVALA

Želim se zahvaliti vsem, ki so omogočili nastanek moje naloge in me pri tem podpirali ter spodbujali.

Najprej iskrena zahvala mojima sogovornikoma in sogovornicam, ki so se odzvali na mojo prošnjo in si vzeli čas, da so odgovorili na vprašanja, ter mi tako zaupali svoje doživljanje in razmišljanje, za kar verjamem, da marsikomu ni bilo povsem enostavno in lahko. Brez njih moja naloga ne bi uspela.

Posebna zahvala velja moji mentorici doc. dr. Vesni Leskošek, ki je prijazno prevzela mentorstvo moje diplomske naloge in mi bila v cellem času njenega nastajanja na razpolago s svojimi strokovnimi napotki za delo in pomočjo, posebej pa s prijaznimi besedami spodbude, ki so mi bile v določenih trenutkih izredno velikega pomena.

Tukaj se želim zahvaliti tudi prof. Ljiljani Rihter, ki mi je pomagala pri metodološki obdelavi podatkov.

Nenazadnje pa velika hvala mojim družinskim članom in prijateljem, ki so v tem času bili z menoj, me spodbujali in prenašali v težkih trenutkih ter mi stali ob strani.

Iskrena hvala vsem, ki ste kakorkoli bili ta čas ob meni, pa vas mogoče tukaj nisem posebej omenila. Vi že veste, kdo ste in koliko mi je vaša prisotnost in spodbuda pomenila in mi še pomeni. Hvala.

KAZALO

PREDGOVOR	2
ZAHVALA	5
1. TEORETIČNI UVOD	8
1.1. POLITIČNE RAZMERE IN VOJNA V BiH	9
1.1.1. RAZPAD JUGOSLAVIJE IN VOJNI SPOADI	9
1.1.2. REZULTAT IN POSLEDICE VOJNE V BiH	10
1.2. EMIGRACIJA IZ BiH V SLOVENIJO	11
1.2.1. PRIHOD BEGUNCEV V SLOVENIJO	12
1.2.2. VRAČANJE BEGUNCEV DOMOV	15
1.3. MIGRACIJE	17
1.3.1. TEMELJNI POJMI	17
1.3.2. VZROKI IN MOTIVI ZA MIGRACIJE	21
1.4. PRILAGAJANJE IMIGRANTOV NA NOVO OKOLJE	22
1.4.1. AKOMODACIJA IN ADAPTACIJA	25
1.4.2. ASIMILACIJA	25
1.4.3. SOCIALIZACIJA, RESOCIALIZACIJA	27
1.5. SPREJEMANJE IMIGRANTOV V NOVI DRUŽBI	28
1.6. JEZIK	30
1.7. IZKLJUČEVANJE PRISELJENCEV	33
1.7.1. NESTRPNOST, KSENOFOBIJA	34
1.7.1.1. Vpliv medijev na razvoj nestrpnosti	39
1.7.1.2. Vpliv dela na razvoj nestrpnosti in ustvarjanje sovraštva	41
1.7.2. DISKRIMINACIJA IN RASIZEM	42
1.7.2.1. Diskriminacija	42
1.7.2.2. Sodobni rasizem	46
1.7.3. PREDSDOKI	50
1.8. VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC	53
1.8.1. PRAVNA ZAŠČITA BEGUNCEV	53

1.8.2. PRAVNA ZAŠČITA NARODNIH MANJŠIN IN NARODNIH SKUPNOSTI V SLOVENIJI	56
1.9. ANTIDISKRIMINACIJSKO IN ANTIRASISTIČNO SOCIALNO DELO	59
2. PROBLEM	64
3. METODOLOGIJA	66
3.1. Vrsta raziskave	66
3.2. Merski instrumenti in viri podatkov	66
3.3. Populacija in vzorčenje	66
3.4. Zbiranje podatkov	67
3.5. Obdelava in analiza podatkov	68
4. REZULTATI	81
5. RAZPRAVA	94
6. SKLEPI	98
7. PREDLOGI	100
8. LITERATURA IN VIRI	102
9. POVZETEK	108
10. PRILOGE	110
10.1. VPRAŠALNIK	110
10.2. INTERVJUJI	112

1. TEORETIČNI UVOD

Notranje in mednarodne migracije so že vsakdanji pojav. Iz različnih razlogov se, globalno gledano, veliko število ljudi prostovoljno ali prisilno vsakodnevno seli iz domačega okolja in si kje v novem okolju skuša najti oziroma ustvariti drug dom. Dandanes je tako že zaradi zelo hitrega tempa življenja, tehnološkega napredka, pretoka delovne sile in v primerjavi s preteklostjo mnogo bolj odprtih meja, ki marsikomu dajo upanje na boljše življenje kje izven meja matične države. Če je migracija prostovoljna in svobodna, je lahko to dobra, pozitivna in zelo lepa izkušnja, ki se na koncu lahko izkaže za dobro odločitev in dejansko možnost boljšega življenja.

Na žalost pa ni vedno tako. Pogosto gre za migriranje ljudi brez možnosti izbire, prisilno, v strahu za lastno preživetje in preživetje družinskih članov, torej za prisilno zapustitev domačega ognjišča v boju za obstanek, kot je to v primeru vojne, na kar sem se osredotočila v svoji nalogi. V tem primeru je migracija zagotovo zelo težka, boleča izkušnja, ki s seboj prinese veliko žalosti, nesreče, bolezni, solza. Skratka, povzroči veliko rano v človeku, ki marsikoga, če ne celo vsakogar, ki doživi to izkušnjo, kot travma spremlja vse življenje.

Kar se mi osebno zdi posebej težko, je občutek, da si, ko enkrat na silo izgubiš dom, težko ustvariš novega. Lahko se znajdeš v situaciji, ko se ne počutiš dejanski pripadnik nobenega naroda. Kamorkoli prideš, si tujec. Tako je tudi z nekaterimi pribežniki iz Bosne, ki so si ustvarili dom v Sloveniji. V Sloveniji si Bosanec/»čefur«, ko pa prideš v Bosno, si »Slovenac« ali, kar je v Bosni splošno razširjen vzdevek za Bosanca, živečega v Sloveniji, »Janez«. Ob tem pa se Bosanec, ko se vrne nazaj v Bosno, ne počuti dobro. Ne počuti se sprejetega, ampak kot tujec v lastni domovini, kjer se je po vsej verjetnosti rodil in preživel pomemben del svojega življenja. Kot pravi Marko, glavni lik knjige *Čefurji raus*: »Ni Bosna za nas čefurje. Biti čefur v Sloveniji, to sem vsaj navajen, biti Janez v Bosni je pa cela nova jeba.« (Vojnović, 2008: 177)

1.1. POLITIČNE RAZMERE IN VOJNA V BiH

1.1.1. RAZPAD JUGOSLAVIJE IN VOJNI SPOPADI

Do konca leta 1990 je večinacionalna SFRJ združevala šest federalnih republik in dve avtonomni pokrajini. Na njenem ozemlju je po popisu prebivalstva iz leta 1981 bilo med 22,4 milijona prebivalci 8,1 milijona Srbov, 4,4 milijona Hrvatov, 1,8 milijona Slovencev, 1,3 milijona Makedoncev in 0,6 milijona Črnogorcev. Med 11,2 odstotka preostalega prebivalstva je bilo 1,7 milijona Albancev in 1,2 milijona Jugoslovanov iz mešanih zakonov. Napete medsebojne odnose med skupinami prebivalstva so pod Titovo oblastjo deloma presegli, po njegovi smrti pa je bilo zaradi velikih interesnih nasprotij enotnosti konec. Gospodarskih problemov je bilo vse več.

Notranje jugoslovanske spopade je najprej spodbudilo slovensko in hrvaško prizadevanje za avtonomijo ter tudi – že od leta 1987/88 – velikosrbske nacionalistične emocije, ki jih je srbsko vodstvo pod Miloševićem izrabljalo, da se je ohranjalo na oblasti. Slovenija in Hrvaška sta 25. junija leta 1991 razglasili suverenost in neodvisnost. Obe je napadla Jugoslovanska ljudska armada, kar je pomenilo začetek niza vojn: v Sloveniji junija/julija 1991, na Hrvaškem od junija/julija 1991 do januarja 1992 pa maja in avgusta 1995 ter v BiH od aprila 1992 do novembra 1995. (Bade, 2005: 478–479)

Težnja po neodvisnosti Bosne in Hercegovine je privedla do srbskega nasprotovanja in etničnega čiščenja. Z dnevom razglasitve neodvisne BiH (6. 4. 1992) so se začeli oboroženi spopadi na njenem ozemlju. Prepričanje v svetu je bilo, da gre v vojni v BiH za agresijo Srbov, ki želijo z orožjem osvojiti ozemlja ter doseči združitev Srbov. Spopadi med dotedanjimi zavezniki, Muslimani in Hrvati, pa so politiko utrjevali v prepričanju, da je vpletanje v bosansko nacionalno in religiozno obračunavanje nesmiselno. Po nekaj neuspešnih poskusih, da bi sprte strani podpisale sporazum o prekinitvi sovražnosti, so po pogajanjih med bosanskim, hrvaškim in srbskim predsednikom, ki so potekala kar tri tedne, v Daytonu naposled podpisali mirovni sporazum, s katerim naj bi se končalo prelivanje krvi med tremi bosanskimi narodi.

1.1.2. REZULTAT IN POSLEDICE VOJNE V BiH

Z Daytonskim sporazumom je ustanovljena BiH kot celovita demokratska država, ki temelji na dveh v vojni utemeljenih entitetah – Federaciji BiH in Republiki Srbski. Bošnjaško-hrvaška federacija obsega 51 %, Republika Srbska pa 49 % državnega ozemlja.

Pogajanja o prihodnosti Bosne in Hercegovine in o koncu vojne so potekala od 1. do 21. novembra 1995 v amerškem mestu Dayton. Dokončno različico sporazuma so predstavniki vpletenih strani (bosansko-hercegovski predsednik Izetbegović, hrvaški predsednik Tuđman in srbski predsednik Milošević) in priče (amerški predsednik Clinton, francoski predsednik Chirac, britanski, španski in ruski premier Major, Gonzalez in Černomirdin ter nemški kancler Kohl) formalno podpisali 14. decembra v Parizu. Sporazum je sklenjen v bosanskem, hrvaškem, srbskem in angleškem jeziku. (http://sl.wikipedia.org/wiki/Daytonski_sporazum)

V času vojnih spopadov, ki so trajali od aprila leta 1992 do novembra leta 1995, je na prostorih Bosne in Hercegovine prišlo do najhujših vojnih grozot, posilstev, mučenj, množičnih umorov, opustošenja in etničnega čiščenja bosansko-hercegovskega prebivalstva. Te razmere so prisilile v beg veliko število ljudi, ki so morali, da bi rešili svoja življenja in življenja svojih bližnjih, iskati zatočišče zunaj svoje matične države.

Kot piše Klaus J. Bade (2005: 480–481), je 4,5 milijona skupnega predvojnega prebivalstva v BiH predstavljalo 44 odstotkov Bošnjakov, 32 odstotkov Srbov in 17 odstotkov Hrvatov. Od začetka vojne do avgusta leta 1992 so bosanski Srbi s pomočjo JLA zavzeli do 70 odstotkov celotnega ozemlja in izgnali Nesrbe. Maja leta 1992 je bilo na begu približno 700.000 ljudi. Število teh se je večalo in do mirovnega sporazuma v Daytonu novembra leta 1995 je znašalo več kot 2,5 milijona. Leta 1996 se je etnično čiščenje v obeh delih Bosne nadaljevalo (pomanjkanje življenjskih potrebščin, ropanje, preganjanje, posiljevanje, pobijanje). V začetku leta 1997 so posledice vojne in begunstva neposredno prizadele približno 1,3 milijona ljudi v Bosni in Hercegovini. Od približno 500.000 ljudi, ki naj bi se po Daytonskem sporazumu vrnili na svoje ozemlje, se je do

srede leta 1997 vrnilo komaj 300.000 notranjih beguncev in tistih iz tujine. Ovire pri njihovem vračanju so bile različne: skoraj 60 odstotkov poškodovanih in uničenih hiš in stanovanj, minirana območja na podeželju, hude gospodarske težave, brezposelnost, ki se je povečala do 75 odstotkov, in pomanjkljiva podpora oblasti pri vračanju. Po letu 1992 so približno 350.000 beguncev trajno sprejeli v drugih državah Evrope, v ZDA, Kanadi ali Avstraliji.

Bosanska knjiga mrtvih je – po dolgoletnem delu IDC (Iztraživačko-dokumentacioni centar) v Sarajevu na ugotavljanju števila in identitet umrlih v Bosni in Hercegovini med letoma 1991–1995 – do vključno konca junija 2007 objavila 96.895 imen ljudi, umrlih v času vojne. Ta številka naj bi bila le približen minimum skupnega števila umrlih in še ne pomeni konca raziskovalnega dela. (<http://www.orbus.be/aktua/arhiva/aktual703.htm>)

1.2. EMIGRACIJA IZ BiH V SLOVENIJO

Bosno in Hercegovino lahko označimo kot eno nosilnih republik izseljevanja v Jugoslaviji. Izmed vseh bivših jugoslovanskih republik je bila najbolj izpostavljena notranjim in zunanjim premikom prebivalstva. Popis prebivalstva iz leta 1981 pokaže, da predstavlja emigracija iz BiH 22 % celotne emigracije iz bivše Jugoslavije. Glavni razlog odseljevanja je bil presežek delovne sile. Oblasti v Bosni so tako rekoč računale na emigracijo kot na delno rešitev nezaposlenosti. (Kobolt, 2002: 22)

Eden izmed mojih intervjuvancev je pri razmišljanju o morebitnih razlogih za diskriminatorno vedenje in predsodke slovenske družbe do bosanskih priseljencev posebej izpostavil ravno priseljevanje delovne sile v preteklosti. Kot je sam povedal, so delavci iz Bosne, ki so v Sloveniji opravljali predvsem fizična dela, s slabo predhodno izobrazbo, iz težkih socialnih okolij, najbrž ustvarili neko splošno sliko oziroma podobo Bosancev, na podlagi katere se je razvil stereotipni, slabšalni pogled na ljudi iz Bosne. *» ... su u proteklim godinama u Sloveniju dolazile generacije nekih nižih slojeva, znači građevinski radnici ... više ili manje neobrazovani iz manje razvijenih sredina i sa jako*

niskom kulturom. Ti ljudi su često bili predmet kafanskih tuča ... u glavnom problematike i od tog dolazi taj loš glas o Južnjacima.» (Osman)

1.2.1. PRIHOD BEGUNCEV V SLOVENIJO

Preplet treh dejavnikov (zlom političnega sistema, ekonomska in strukturalna kriza ter etnično-nacionalni konflikti), ki so se žal izrazili v vojnih spopadih, je temeljno vplival na migracije v tem prostoru v zadnjih letih. Razlogi za nove migracije so politični in ekonomski. Ljudje so bežali pred vojnimi spopadi, iskali zatočišče, zaposlitev, bežali pred revščino. Zahodna Evropa se je zapirala, med tem pa je Slovenija postajala ciljna država za vojne begunce, politične azilante in ekonomske migrante. Ta trditev velja za področja nekdanje skupne države kakor tudi za druga področja vzhodnoevropskega prostora. Za migrante s kriznih območij nekdanje Jugoslavije je Slovenija postala ciljna, imigrantska država. (ibid.: 24)

Zaradi tragičnih vojnih dogodkov v Bosni in Hercegovini in strahu pred etničnim čiščenjem se je sredi leta 1992 veliko število beguncev zateklo v komaj osamosvojeno Slovenijo.

Vlada Republike Slovenije je begunsko politiko oblikovala in uresničevala v skladu z usmeritvami Visokega komisariata Združenih narodov za begunce in z mednarodnim humanitarnim pravom. Temelj te politike so bila načela humanosti, nevtralnosti in nepristranskosti. Pribeglim osebam je bila zagotovljena najnujnejša oskrba, ki je obsegala: brezplačno namestitve in prehrano v republiških prehodnih centrih, nujno medicinsko pomoč in pomoč porodnicam ter socialno varstvo in oskrbo. V danem trenutku je število vseh pribeglih beguncev preseglo gmotne in tehnične možnosti njihove nastanitve in oskrbe. Nastanjeni so bili v posebej zanje organiziranih zbirnih centrih in pri družinah. Za njihovo oskrbo je Slovenija uporabila vse svoje strateške rezerve materialnih sredstev, namenjenih za oskrbo in namestitve ogroženega prebivalstva ob množičnih naravnih in drugih nesrečah, rezerve hrane ter rezerve Rdečega križa Slovenije. (Pagon, Mikuš-Kos, 1998: 5) Veliko beguncev, ki jih je vojna prignala v

Slovenijo, je imelo v Sloveniji sorodstvene ali drugačne vezi. Posledično jih je veliko živelo izven begunskih centrov, pri sorodnikih, znancih in prijateljih.

Slovenske obmejne prehode je, kakor navaja poročilo Urada vlade RS za priseljevanje in begunce, v letu 1993 prestopilo okoli 70.000 ljudi. Od tega jih je bilo 11.400 nastanjenih v Zbirnih centrih, drugi pa so si zatočišče poiskali pri tukaj živečih sorodnikih. Njihov status je bil v Sloveniji dolgo časa pravno neurejen. Med letoma 1993 in 1997 se je število pregnancev iz BiH postopoma zmanjševalo, do konca leta 1999 pa je to v primerjavi z letom njihovega prihoda drastično upadlo. Nekateri izmed njih so se vrnil v matično državo, največ pa se jih je odločilo za odhod v tretje države (ZDA, Kanada). (Zajec, 1999; po Kurtović, 2000: 9)

Bosansko-hercegovske begunce, ki so začeli prihajati v Slovenijo aprila 1992, so predstavljale večinoma ženske z otroki in starejše osebe. »Po podatkih Rdečega križa je starostno-spolna struktura prijavljenih začasnih beguncev naslednja: otroci do 16. leta starosti 21.371 ali 47 %, ženske od 16. leta dalje 18.599 ali 41 %, moški od 16. do 60. leta 4.356 ali 9 %, moški nad 60 let 999 ali 2 %.« (Kranjc, 1993; po Đonlić, 2003: 12)

Za nekatere begunce je bila Slovenija samo tranzitna država, drugim pa začasna rešitev do prve priložnosti za vrnitev v BiH. Precej beguncev se po prihodu ni želelo registrirati pri Rdečem križu. Upali so, da bodo spopadi kratkotrajni in da se bodo od svojih prijateljev ali sorodnikov lahko kmalu vrnil domov. Čeprav naj bi bil status begunca le začasen, izkušnje tako v primeru vojne na ozemlju nekdanje Jugoslavije kot drugod po svetu kažejo, da se lahko ta status raztegne na časovno dolgo obdobje. Pri tem pa se pojavi vrsta problemov, povezanih najprej z nastanitvijo in bivanjem beguncev v določenem okolju, nato z zagotavljanjem ustreznega življenjskega standarda ter z njihovim vključevanjem v ekonomsko življenje in integracijo v okolje, kjer živijo.

Begunci iz Hrvaške in pozneje iz BiH se sprva niso obravnavali kot klasični begunci v smislu zakona o tujcih in mednarodnih konvencij o beguncih. Tako je njihov status bil nejasen tako mednarodnopravno kot notranjepravno. Za begunce iz Hrvaške se je najprej

uporabljal izraz »vojni begunec iz ogroženega območja«. Nato so se na sestanku Vlade Republike Slovenije, Vlade Republike Hrvaške in Visokega komisariata Združenih narodov za begunce, februarja 1992 v Zagrebu, sporazumeli glede uporabe termina »razseljena oseba« za begunce iz Hrvaške. Ta termin se nanaša na osebe, ki kot žrtve agresije bežijo s svojih domov. Čeprav je Visoki komisariat vztrajal, da so tudi begunci iz BiH razseljene osebe, je Slovenija beguncem s tega območja dodeljevala status »začasnega begunca«. (Pagon, Mikuš-Kos, 1998: 5)

Registrirani begunci so od Rdečega križa dobili identifikacijski kartonček z imenom in priimkom, datumom rojstva in dnevom registracije. S pomočjo tega identifikacijskega kartončka so lahko uveljavljali različne oblike pomoči, prejemali osnovne informacije ter bili seznanjeni s svojimi pravicami in dolžnostmi.

Bosanski »začasni begunci« zaradi narave migracije niso uživali enakih privilegijev kot jih uživa konvencijski begunec. »*Konvencijski begunec*« je oseba, ki ji država dodeli azil oziroma prizna status begunca po tem, ko dokaže, da izpolnjuje vse pogoje za to, določene v Ženevski konvenciji. »*Začasni begunec*« pa je status, ki ga je, kot sem omenila zgoraj, Republika Slovenija dodelila beguncem iz Bosne in Hercegovine. Mednarodno ta termin ni bil uveljavljen.

Pravice beguncev po Ženevski konvenciji iz leta 1951 so: stalno prebivališče, denarna pomoč, osnovna namestitve, zdravstveno zavarovanje, šolanje in izobraževanje, pomoč pri vključitvi v skupnost in zaposlitev. Bosanski begunci pa niso bili pravno zaščiteni. Zagotovljene so jim bile le določene pravice, kot so: nujna zdravstvena skrb, pravica do šolanja, hrane, namestitve in humanitarne podpore. Kratena jim je bila pravica do dela. (Đonlić, 2003:14)

Vlada Republike Slovenije je junija 1992 predstavila Poročilo o problematiki beguncev v Sloveniji. Trdi, da je število beguncev že preseglo zgornjo mejo, ki jih Slovenija lahko sprejme, in hkrati zagotavlja organizacijski in ozemeljski nadzor. Begunci se v poročilu omenjajo kot velikanski problem za Slovenijo, ki lahko resno ogrozi življenjsko raven in tudi zmožnost zagotavljanja državne varnosti. Kot »zgornjo mejo oseb«, ki jih država

lahko sprejme, se omenja število 10.000. Hkrati se v istem poročilu govori o beguncih, ki že predstavljajo 3 % celotnega prebivalstva Slovenije, kar je približno 60.000. (Doupona, Verschueren, Žagar, 2001; po Huskić, 2005: 8)

Ker je bilo v Sloveniji naenkrat preko 70.000 beguncev, kar je predstavljalo več kot 3 % vseh prebivalcev, je bilo obvladovanje organizacije namestitve in oskrbe zelo zahtevno. Republiški štab za civilno zaščito je 15. 4. 1992 sklenil, da se v vsaki občini v RS pripravijo zmogljivosti za namestitev 100 do 200 beguncev. V treh mesecih je bilo odprtih 64 zbirnih centrov v 46 občinah, kar je zagotavljalo namestitev prek 30.000 beguncev. Med vsemi begunci je bilo 71 % Muslimanov, 20 % Hrvatov, 2 % Srbov in 7 % pripadnikov drugih narodov in narodnosti. (Pagon, Mikuš-Kos, 1998: 6–7)

1.2.2. VRAČANJE BEGUNCEV DOMOV

Avgusta 1992 je bil zaradi »premajhnih namestitvenih kapacitet« prihod beguncev iz BiH ustavljen. Sprejem je bil možen le v primeru združevanja družin. To je pomenilo, da Urad za priseljevanje in begunce ni več podeljeval statusa začasnega begunca. Ta status je za bosansko-hercegovske begunce v Sloveniji veljal vse do sprejema Zakona o začasnem zatočišču leta 1997. Po koncu vojne in podpisu Daytonskega sporazuma se je začelo postopno vračanje beguncev iz Slovenije nazaj. Sprva je njihovo vračanje potekalo prostovoljno. Nekateri begunci pa so po sprejetju Zakona o začasnem zatočišču izgubili status začasnega begunca in so se bili prisiljeni vrniti.

Konec julija 1997 je približno 2.500 osebam iz Bosne in Hercegovine status začasnega zatočišča prenehal tako, da so se morali vrniti v matično državo. Od teh je v Sloveniji ostalo približno 1.100 oseb, ki so bile v postopku za odstranitev iz države. Slovenija se je zavezala, da jih prisilno ne bo odstranila, dokler se razmere v njihovi državi ne bodo toliko spremenile, da bo njihova vrnitev prostovoljna. (ibid.: 201)

Država je vračanje beguncev spodbujala tudi tako, da jim je v primeru, če so se odločili vrniti, ponudila finančno podporo, nekaj denarja ali kritje potnih stroškov. Državljeni Republike Slovenije pa so ob tem pozabljali, da se npr. Bošnjaki ne morejo vrniti na domove, ki so v Republiki Srbski, in da zanje lahko vrnitev pomeni celo večji stres, kot so ga doživljali ob odhodu v begunstvo. Prav iz tega razloga smo tudi jaz in moja družina ostali v Sloveniji. Glede na to, da smo bosanski Hrvati, se v dom, ki je po vojni pripadal Republiki Srbski, nismo mogli vrniti, pa tudi se nismo imeli kam. Prav tako so mi tudi moji intervjuvanci kot glavni razlog za to, da so ostali v Sloveniji, navedli, da ni bilo druge izbire, ker razmere v Bosni, v domačem kraju, niso dopuščale, da bi se vrnil. Torej za vrnitev kljub želji po tem ni bilo možnosti: » ... *v bistvu nobenih pogojev za življenje nismo imeli dole, pa smo kar ostali tu.*« (Emina), »*V Sloveniji smo ostali, ker nismo imeli drugih opcij.*« (Mirza), » ... *smo takrat videli, da se enostavno nimamo kam vrniti, ... so nam zažgali hišo in vse ostalo, ... smo ostali brez vsega.*« (Anita), »*Domov se nimam kam vrniti.*« (Ana).

Po podatkih statističnega urada Republike Slovenije, objavljenih v Statističnem letopisu 2007, je med državljani Republike Slovenije, priseljenimi iz drugih držav, med letoma 1995–1999 izmed skupnega števila 1401 iz drugih držav priseljenih državljanov bilo 323 državljanov priseljenih iz Bosne in Hercegovine. Število novih iz tujine priseljenih državljanov se je iz leta v leto spreminjalo. Leta 2006 je izmed vseh 1765 priseljenih državljanov bilo 81 državljanov s prejšnjim prebivališčem v Bosni in Hercegovini. (http://www.stat.si/publikacije/pub_letopis_prva.asp)

Prihod ogromnega števila beguncev v Slovenijo je pomenil predvsem hudo nesrečo, ki so jo ti ljudje doživeli in jih je prisilila, da so zapustili svoje domove in se zatekli po pomoč v drugo državo. Za državo gostiteljico pa je to pomenilo veliko obremenitev in preizkušnjo organizacijskim zmogljivostim. Pomoč beguncem je pravna in moralna obveza, hkrati pa tudi preizkušnja človečnosti in solidarnosti države, v katero se begunci zatečejo.

1.3. MIGRACIJE

1.3.1 TEMELJNI POJMI

Migracije so definirane kot fizično gibanje posameznikov ali skupin v geografskem prostoru, ki pripelje do relativno trajne spremembe kraja bivanja. Migracija vsebuje dva pojma: *emigracijo* in *imigracijo* ter hkrati tudi spremembo prostorskega in socialnega okolja. Sprememba kraja bivanja izzove pomembne družbene spremembe: spremembe družbenih skupin, družbenih odnosov, institucij, kulture, norm, vrednot, identitete itd.

V najširšem pomenu je migracija selitev, ki lahko poteka znotraj države (*notranje migracije*) ali zunaj njenih meja (*mednarodne migracije*). Mednarodne migracije se delijo na: ekonomske, politične, trajne/občasne, organizirane/neorganizirane, ilegalne, konzervativne/inovacijske, prostovoljne/prisilne in posebno kategorijo, imenovano beg možganov. (Klinar, 1976: 15–17, 32–49)

Emigracija pomeni selitev ljudi iz njihove izvirne (emigrantske) družbe v imigrantsko (ciljno) družbo. Imigracija pa pomeni priselitev – trajni prihod.

Ločimo tri **oblike mednarodnih migracij**:

- *regularne, svobodne migracije* posameznikov, ki po lastni volji in v okviru obstoječih zakonov spremenijo državo prebivališča,
- *prisilne migracije* – ljudje bežijo kot posamezniki v strahu pred preganjanjem ali množično zaradi strahu pred kolektivnimi kršitvami človekovih pravic ali humanitarnega prava ter drugimi okoliščinami, ki jih povzročajo različni konflikti in katastrofe,
- *nezakonite migracije* – se nanašajo na prepovedane prehode meja in nedovoljeno bivanje v tuji državi. (Poročevalec, 1998; po Matko, Pajk, 2005: 7)

Migrant je pojem, ki zajema tako imigranta kot emigranta (Lukšič-Hacin 1995: 50), kar je pri poimenovanju lahko problem. Možen pojem v slovenskem jeziku bi lahko bil preseljenec, ki obsega tako izseljenca kot priseljenca.

Begunec je po Ženevski konvenciji, kakor je opredeljeno tudi v Zakonu o azilu, oseba, ki »se zaradi utemeljenega strahu pred preganjanjem zaradi rase, vere, narodnosti, pripadnosti posebni družbeni skupini ali političnega prepričanja nahaja izven države, katere državljanstvo ima, in se ne more ali zaradi takega strahu ne želi zaupati zaščiti svoje države; ali oseba, ki nima državljanstva in se nahaja izven države, kjer je imela predhodno prebivališče, pa se zaradi takšnih dogodkov ne more ali zaradi strahu ne želi vrniti v to državo.« (Rakočevič, 1999: 195)

Kadar oseba izpolnjuje v zgornji definiciji navedene pogoje, se ji prizna pravica do azila oziroma status begunca. Vsi morebitni drugi razlogi (socialni, strah pred naravnimi nesrečami itd.) so izključeni. Za razliko od socialnih in ekonomskih migracij, pri katerih gre za preseljevanje ljudi zaradi težkih gospodarskih in socialnih razmer, v katerih živijo v nerazvitih državah, gre pri azilu za univerzalno človekovo pravico posameznika, ki je zapustil svojo državo, da bi se izognil preganjanju.

UNHCR (2002: 10) navaja razliko med beguncem in ekonomskim migrantom tako, da predstavi **ekonomskega migranta** kot osebo, ki običajno prostovoljno zapusti svojo domovino, da si poišče boljše življenje. Če bi se vrnil domov, bi še naprej užival varstvo matične države. Begunci pa za razliko od njih bežijo zaradi grozečega preganjanja in se v okoliščinah, ki takrat prevladujejo, ne morejo varno vrniti domov.

Poleg pravice do pridobitve statusa begunca z izpolnjevanjem pogojev, določenih v Ženevski konvenciji, obstaja tudi možnost, da se osebi dodeli **azil iz humanitarnih razlogov**. Razlogi za ta način dodelitve azila se vežejo na 3. člen Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki določa: »Nikogar se ne sme mučiti ali nečloveško in ponižujoče z njim ravnati ali ga kaznovati.« To se nanaša na tiste tujce, pri katerih bi bila zaradi vrnitve v izvirno državo ogrožena njihova varnost in osebna integriteta. (Rakočevič, 1999: 199)

Azil je v Zakonu o azilu opredeljen kot zaščita, ki jo Republika Slovenija daje osebam v skladu z Ženevsko konvencijo ali iz humanitarnih razlogov. Ta vključuje zlasti pravico prebivanja v RS in pravice, ki jih določa Ženevska konvencija in Zakon o azilu, ter pravice, ki jih slovenski zakoni priznavajo tujcem na sploh. (ibid.: 201)

Azil je večpomenski izraz, neistoveten z definicijo »begunca« ali osebe, ki ji je po Ženevski Konvenciji priznan status begunca. Vključuje različne kategorije oseb, ki so preganjane ali bežijo pred preganjanjem, ki iščejo začasno zatočišče zaradi drugih upravičenih razlogov ... V hierarhiji azila je najvišje »zaščita za konvencijske begunce« oziroma osebe, ki jim je po Konvenciji priznan status begunca, znane kot »politični begunci«. Ta zaščita ima mednarodnopravne zavezujoče učinke za določeno državo podpisnico Konvencije in pogosto za posledico stalno naselitev begunca v državi. Zaščita iz humanitarnih razlogov in podelitev zatočišča zaradi vojne ali njej podobnih razmer je predvsem začasnega značaja.

Po Zakonu o azilu je mogoče ločiti azilanta, ki je oseba: ki je pridobila status po Konvenciji (status A), ki je pridobila zaščito iz humanitarnih razlogov (status B) in ki je pridobila zaščito po zakonu o začasnem zatočišču (status C). Iskalec azila, ki je vložil vlogo za azil, postane prosilec za azil. Izvaja se lahko »pospešeni postopek« (na območju mednarodnega mejnega prehoda, na mednarodnih letaliških in morskih mejnih prehodih, v območjih omejenega gibanja – restricted zone) ali »redni postopek«, v katerem se prosilec za azil do konca postopka namesti v Azilni dom.

(Pagon, Mikuš-Kos, 1998: 172–173, 184)

Prosilec za azil je tujec, ki je vložil prošnjo za azil, od trenutka vložitve do sprejetja pravnomočne odločbe. Torej begunec postane begunec šele, ko je pravnomočno prepoznani kot tak. Opredelitev osebe kot prosilca za azil to osebo postavlja v podrejen položaj, odvisno od volje drugih, ki imajo moč, da njeno/njegovo prošnjoodobrijo ali zavrnejo. Glede na pomen besede begunec, kot je definirana po ženevski konvenciji, je oseba begunec že, preden mu država ta status pravno prizna. To poimenovanje torej ni pravilno, saj oseba ni upravičena in deležna pomoči države, ki je namenjena beguncem,

dokler kot taka ni prepoznana, čeprav je begunec že, odkar se je zatekla v emigrantsko državo.

Tujec je po Zakonu o tujcih (Ztuj-1) oseba, ki nima slovenskega državljanstva. Presoja o tem, ali gre pri določeni osebi za tujca, je odvisna izključno od tega, ali ima državljanstvo Republike Slovenije ali ne. Pri tej presoji ni pomembna narodnost, izvor ali poreklo določene osebe. (Rakočevič, 1999: 30–31)

Apatrid – oseba brez državljanstva je tujec, ki nima državljanstva nobene države oziroma ga nobena država ne priznava za svojega državljana. Temeljni mednarodni pravni akt za vprašanja apatridov je Konvencija združenih narodov o pravnem položaju oseb brez državljanstva. (ibid.: 31)

Genocid je v Konvenciji o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida, ki jo je sprejela Generalna skupščina Združenih narodov leta 1948, opredeljen kot katerokoli izmed naslednjih dejanj, storjeno z namenom delno ali popolnoma uničiti kako narodno, etnično, rasno ali versko skupino:

- ubijanje pripadnikov take skupine,
- prizadevanje hude škode na telesu ali duhu za pripadnike takih skupin,
- namerno spravljjanje prizadete skupine v življenjske razmere, ki vodijo k temu, da se skupina do kraja ali delno fizično uniči,
- nalaganje ukrepov, ki imajo namen preprečevati rojstva pri pripadnikih take skupine,
- prisilno preseljevanje otrok ene skupine v drugo skupino.

V prvem členu Konvencije o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida pogodbenice konvencije potrjujejo, da je genocid, storjen bodisi v mirnem bodisi vojnem času, zločin po mednarodnem pravu, ki se ga obvežejo preprečiti in kaznovati. (Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo, 1996: 599–600)

1.3.2. VZROKI IN MOTIVI ZA MIGRACIJE

Kot pravi Zorn (2003: 303), migracije niso individualna dejanja, ampak so vpete v vrsto ekonomskih, političnih in kulturoloških dejavnikov; so bistveni del globalizacijskih procesov.

Lukšič-Hacin pri razmišljanju o vzrokih in motivih za migracije zagovarja stališče, da je pri posameznikih, ki so se izselili, na odločitev vplival splet različnih dejavnikov, ki so se med seboj dopolnjevali. Kot najpomembnejše pa omeni, da je izselitev odvisna predvsem od posameznikovega doživljanja omenjenih vplivov, ki so delovali v njem v relaciji do njegovih potreb. V nadaljevanju povzame **tipologijo vzrokov izseljevanja** po P. Klinar:

- * **Ekonomski:** možnost zaposlitve, večji dohodki in dvig življenjskega standarda, možnost izboljšanja ekonomskega položaja.

- * **Politični in vojaški:** politične razmere, kot so vojne, revolucije, prevrati, diskriminacije, politična preganjanja, pritiski itd., spremljajo politične migrante, ki menjajo politične sisteme, iščejo več političnih pravic, svobode in tako družbo, ki bi tolerirala njihove politične ideje.

- * **Osebn in družinski:** Med te vzroke sodijo družinski in prijateljski odnosi. Pri migrantih, ki težijo k profesionalnemu, strokovnemu napredovanju, so motivi za migriranje: doseg znanja, izobrazbe, kvalifikacije, ustvarjanje možnosti za profesionalno napredovanje in za delo v določeni sredini.

Kot pravi avtorica, vzročni model pojasnjuje nekatere (predvsem ekonomske) vidike migracij, vendar je s stališča proučevanja posameznikovega sistema vrednot oz. identitete in resocializacijskih procesov nezadosten, saj ne zajema problema vrednot. To se kaže v primerih, ko obravnavani pristop ne more zadovoljivo pojasniti, zakaj se je nekdo odločil za odhod, drugi, ki je imel podoben ali celo slabši položaj, pa ne. Edina povsem očitna razlika med izseljenci je pravne oz. politične narave (prisila, izgon zaradi politike, vere ...). (Lukšič-Hacin, 1995: 52–56)

1.4. PRILAGAJANJE IMIGRANTOV NA NOVO OKOLJE

V obravnavi usode priseljencev in njihovega prilagajanja v novem okolju se pojavljajo trije različni pristopi, ki jih predstavi Lukšič-Hacin, ki imajo svoj začetek v Severni Ameriki, v 18. in 19. stoletju. Prvi pristop je radikalna zahteva po popolni utopitvi priseljencev v novo kulturo »anglo-conformity«. Te teorije se pojavijo kot odgovor na razmišljanje o prihodnosti »ameriške« kulture ob množičnem priseljevanju »drugačnih« (po veri in etničnosti drugačni belci, črnci). Zagovorniki teh teorij postavljajo v ospredje angleški jezik, angleško orientirane kulturne vzorce, angleške inštitucije kot dominantne in standard v ameriškem načinu življenja. Močno se razvije rasizem, antisemitizem, etnična segregacija. Cilj prizadevanj tega obdobja je bil, da se imigrantom odvzame njihova prejšnja kultura in navezanost ter se jih predela v Američane po anglo-saksonskem vzoru.

Drugi pristop je zagovor procesov »melting pota« oz. stapljanja kultur – teorije »talilnega lonca«. Te teorije so se razvile kot reakcija na vodilne teorije »anglo-conformity«. Gre za idejo nastajanja nove ameriške kulture in družbe preko mešanja in zlivanja novih številnih evropskih kultur, ki so jih priseljenci prinesli s seboj.

Tretji pristop v prilagajanju na novo okolje govori o teorijah kulturnega pluralizma, ki išče možnosti za kulturno kontinuiteto vseh etničnih skupin znotraj istega političnega sistema. Klasičen koncept kulturnega pluralizma je bil izoblikovan leta 1915. H. Kaller (začetnik in vodilni filozof ideje kulturnega pluralizma) je takrat zavrnil vse teorije o imigrantskem prilagajanju. Bil je zagovornik teze, da mora vsaka etnična skupina v ZDA ohraniti svoj jezik, religijo, inštitucije in podedovano kulturo, istočasno pa naj se imigranti učijo angleščine kot jezika splošne komunikacije. Po drugi svetovni vojni je koncept kulturnega pluralizma postajal vse bolj popularen tako v ZDA kot drugje, tudi v Evropi.

V realnosti, v različnih zgodovinskih in družbenih/kulturnih situacijah, je prihajalo in še prihaja do vseh treh opisanih procesov. Bistvo vprašanja tolerance do drugačnosti je, kje

se vzpostavi meja med »mi« in »oni«. Pomembno je, kakšen odnos se vzpostavi do »njih« in ali ta odnos temelji na principih kulturnega pluralizma in tolerance drugačnosti. Kot zgled tolerance v imigracijski politiki v Evropi izstopa predvsem Švedska. V zvezi z njo se je veliko govorilo o kulturnem pluralizmu. Kot država je za vključevanje priseljencev in ohranjanje njihovih ljudskih tradicij naredila veliko več kakor druge evropske države. (Lukšič-Hacin, 1995: 56–68)

Razmišljam, kam znotraj teh pristopov bi sploh lahko umestili prilagajanje oziroma prilagoditev priseljencev iz Bosne in Hercegovine v Sloveniji. Slovenija kot del Evropske unije stremi k temu, da bi bila kot ostale evropske države, da bi sledila evropskim standardom, da bi bila demokratska in človekoljubna. V tem pogledu bi lahko pričakovali, da bi bila odprta za drugačnost, sprejemala priseljence kot ljudi, ki jo lahko obogatijo s svojo kulturo, različno od njene lastne. V nasprotju s tem pričakovanjem pa je izkušnja marsikaterega priseljenca negativna. Počutijo se nesprejete, nezaželene, kot drugorazredni državljani, kljub legalno pridobljenemu slovenskemu državljanstvu, ki naj bi jim omogočilo življenje, enakovredno življenju ostalih državljanov. Srečujejo se z diskriminacijo zaradi priimka, naglasa pri govorjenju slovenskega jezika in podobno: *»Glede priimka ... če res gledajo na to, je zelo težko dobiti službo, kar je žalostno, da se na podlagi tega odločajo, seveda, včasih te pa tudi naglas izda.«* (Anita) Kot je izpostavila večina mojih sogovornikov, je slovenska družba zaprta družba, ki se boji drugačnosti in se ob tem počuti ogrožena: *»jako zatvoreno društvo, koje jako teško prima bilo šta, što je drugačije. Znači kod svake promjene je za njih prvi odgovor ne.«* (Osman)

Najbrž je med zgoraj opisanimi pristopi tisti, ki ga Slovenija želi pokazati kot uveljavljenega pri sprejemanju priseljencev, drugih in drugačnih, pristop kulturnega pluralizma. Ampak ali odnos slovenske družbe v primeru priseljencev iz Bosne res temelji na principih kulturnega pluralizma in tolerance drugačnosti? Že če se ustavimo samo pri oznakah oziroma poimenovanjih, ki so pripisane tej skupini ljudi: »jugovići«, »tisti na ić«, »čefurji« ipd., pri čemer ima vsak slabšalno konotacijo, lahko začutimo diskriminacijo in razlikovanje med Slovenci in »Neslovenci«.

Na hierarhiziranje državljanov glede na njihov etnični izvor opozori tudi Zorn (2005: 152), ki pravi, da je usodnost etničnega izvora (republiško državljanstvo na podlagi kriterija *ius sanguinis*) in s tem povezana delitev na državljane, ki so to postali na podlagi vloge za državljanstvo, in tiste, ki so postali državljani *avtomatično*, priskrbela *hierarhično* podlago slovenskemu državljanstvu. Ta delitev je razdelila slovensko prebivalstvo na Slovence in druge, ki so postali Neslovenci.

Dva osnovna kriterija za določitev državljanstva sta *ius soli* (rojstvo na določenem ozemlju) in *ius sanguinis* (rojstvo staršem, ki so državljani).

Zorn (ibid.: 158) ugotavlja, da za razliko od romske etnične manjšine ter italijanske in madžarske narodne skupnosti etnične manjšine, ki so nastale po ustanovitvi samostojne Slovenije (tj. hrvaška, srbska, bošnjaška, makedonska, črnogorska in albanska skupnost), nimajo statusa narodnih manjšin, in zato uresničevanje pravic iz 61. člena ustave ostaja neizpolnjeno.

Ustava Republike Slovenije v 61. členu določa, da ima vsakdo pravico, da svobodno izraža pripadnost svojemu narodu ali narodni skupnosti, da izraža in goji svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo. (61. člen Ustave RS)

V nadaljevanju Zorn pravi, da vprašanje priznanja neke skupnosti kot narodne manjšine »ni zgolj pravno, ampak v današnjih razmerah antibalkanskega, antiromskega, antiimigrantskega in antibegunskega razpoloženja predvsem politično. Pri zavzemanju za pravice manjšin gre za žarišča upora proti izključevanju in občutenju države kot države Slovencev.« (Zorn, 2005: 159)

V nadaljevanju bom poskušala predstaviti nekatere osnovne pojme pri obravnavanju procesov prilagajanja tujcev v novi sredini. Temeljni pojem na tem področju, ki se je uveljavil v sociologiji, je *asimilacija*, v antropološki tradiciji pa se je uveljavil pojem *akulturacija*.

1.4.1. AKOMODACIJA IN ADAPTACIJA

Akomodacijo Klinar označi kot proces minimalnega prilagajanja imigrantov kulturi imigrantske družbe. V tem primeru je med imigranti in domačini vzpostavljen le majhen kompromis, ki preprečuje prerast napetosti v medsebojne konflikte. Proces akomodacije, v primerjavi z asimilacijo, vodi do relativno hitrih, zavestnih sprememb. Lahko olajša asimilacijo, ni pa nujno, da ji asimilacija sledi.

Adaptacija/integracija je opredeljena kot proces, ko imigrantska etnična manjšina ohranja del svoje kulture, istočasno pa sprejema nekatere elemente kulture in vrednot imigracijske družbe. Lahko bi rekli, da gre za integracijo imigrantov v novo družbo, ki se razvija v smeri kulturnega pluralizma. Posameznikova adaptacija je le del adaptacije širše družbe. Pri adaptaciji ali integraciji gre torej za doseganje enotnosti imigrantske družbe na določenih ravneh, hkrati pa za ohranjanje razlik na drugih ravneh. Razlike med kulturami so dovoljene. (Lukšič-Hacin, 1995: 74–75)

Integracija (lat.): združitev posameznih delov v celoto, povezovanje v celoto, vključitev, strnjevanje; *ekonomska integracija*, gospodarska združitev. (Bunc, 1963: 195)

1.4.2. ASIMILACIJA

Asimilacija (lat.): prilagoditev, prilagajanje, prienačevanje, izenačenje, prisodobitev; stapljanje enega naroda z drugim s prevzemom jezika in navad; *nacionalna asimilacija* raznarodovanje. (Bunc, 1963: 46)

P. Klinar govori o asimilaciji kot o večstopenjskem procesu:

- **akulturacija ali kulturna adaptacija:** Prevzemanje kulture, kulturnih vzorcev obnašanja in vrednot imigrantske družbe in površnih sprememb na nivoju sekundarnih odnosov. Pojavne oblike akulturacije so zunanje (govorjenje, obleka, obnašanje) in notranje (morala, vrednostni sistem, občutki, okus in estetski kriteriji).

- višje stopnje asimilacije:

- **strukturalna:** Zadeva primarne odnose med imigranti in imigrantsko družbo, kar vodi do spremembe temeljnih vrednot.
- **amalgamacijska:** Zlitje imigratnov z domačini. Pogosteje se pojavlja pri drugi generaciji migrantov. Zadeva primarne družinske, intimne odnose.
- **identifikacijska:** Identifikacija z novo družbo. Odvisna je tako od odnosa imigranta do »nove« sredine kot od odnosa te sredine do njega.
- **državljska:** Je stopnja asimilacije, kjer je odpravljena politična diskriminacija. Gre za asimilacijo, ko imigranti pridobijo vse politične pravice in postanejo enakovredni politični subjekti z državljani. Prva stopnja državljanske asimilacije je naturalizacija oz. pridobitev državljanstva. (Lukšič-Hacin, 1995: 75–82)

Vendar, kot pravi Lukšič-Hacin (1999:149), »ni nujno, da se posameznik, ki je zamenjal državljanstvo, spremeni tudi v svoji etnični identifikaciji. Lahko se še vedno zelo močno identificira z izvorno kulturo in jo ohranja.« To tudi sama opažam pri iz Bosne priseljenih državljanih Republike Slovenije. Ohranjanje in spoštovanje lastne kulture se mi ne zdi problematično, dokler se spoštuje tudi kultura družbe, v kateri živiš. Kot je povedal eden izmed mojih sogovornikov: » ... *kada si u poslu, gdje su svi ostali Slovenci, moraš se ponašati isto kao i oni. Ali kad završiš poso, ideš kući, u društvo, gdje su Bosanci, onda se ponašaš onako, kako ti odgovara.*« (Osman)

Peter Klinar v svojem modelu asimilacijskih stopenj te stopnje opredeli kot dejanske procese, do katerih prihaja v življenju priseljencev. Izpostavi razliko med enosmerno in dvosmerno akulturacijo oz. adaptacijo. Med imigranti in privilegirano večino domačinov ne obstajajo enakopravni odnosi, odnosi relativne družbene enakosti, ki bi omogočali enakovredno srečevanje dveh kultur. Imigranti so podrejeni, prisiljeni sprejeti dominantno kulturo imigracijske družbe. Enosmerna adaptacija pomeni, da imigranti v glavnem sprejmejo tujo kulturo, kolikor je to zanje potrebno in nujno. V sodobnih migracijah se redko srečujemo s procesi transkulturacije, to je z dvosmerno akulturacijo. Enosmerna akulturacija pomeni, da imigranti prevzemajo nekatere elemente imigrantske družbe in pri tem nastajajo površinske spremembe, ki zadevajo le sekundarne odnose.

Manjšinski socialni položaj imigrantov opredeljuje dominacijo kulture imigrantske družbe nad njimi, kar jih sili v jezikovno akulturacijo in druge vrste akulturacije. Enostranskost akulturacije je povezana z obligatorno akulturacijo, ki prinaša trenutne koristi. (Klinar, 1985: 20–21)

1.4.3. SOCIALIZACIJA, RESOCIALIZACIJA

Socializacija je proces, ki se začne že v zgodnjem otroštvu in traja vse življenje. Skozi proces socializacije otrok razvija vrednote in se uči norm, stališč ter primernih vzorcev vedenja, ki veljajo v določeni družbi kot normalni. Socializacija se začne v družini in nadaljuje v širši družbi skozi odraščanje posamezne osebe. Človek s procesi socializacije internalizira okolje, v katerem biva, sprejema ga kot svoje in se z njim identificira. Nastajajo norme, vrednote, ideje, stališča, ki vplivajo na človeka, ki postane del družbe, kateri pripada. Vrednote, pridobljene v procesu primarne socializacije, so izredno pomembne in predstavljajo izhodišče za to, kar naj bi veljalo v družbi na sploh. Skozi procese primarne in sekundarne socializacije (šola, delovno mesto ...), ki so lahko uspešni ali neuspešni, posameznik oblikuje svojo identiteto.

Lukšič-Hacin (1995: 97) pravi, da je socializacija oz. inkulturacija proces posameznikovega učlovečenja. Pravi, da je človek rojen zgolj z možnostjo, da postane družbeno in kulturno bitje. To doseže le, če je podvržen procesu socializacije/inkulturacije, ki je ključno stičišče med osebnostjo in družbo oz. kulturo ter predpogoj njunega obstoja.

Resocializacija ali ponovna, sekundarna socializacija pomeni procese v moderni družbi, ko primarna socializacija ne more več izpolniti vseh zahtev sodobnih procesov učlovečenja posameznika. Gre za preoblikovanje in prilagoditve na nove razmere. Glede na intenzivnost delimo resocializacijske procese na delne in popolnejše. Delne transformacije so spremembe osebnosti zaradi vse intenzivnejšega tehnološkega razvoja in družbene dinamike (poklicna razčlenjenost in mobilnost). Gre za vsiljen proces, v

katerega je posameznik ujet, »tihi« pritisk okolja, ki posameznika preoblikuje (npr. nezgode s trajnimi posledicami). Najintenzivnejši resocializacijski pojav je alternacija, pri čemer gre za spreobrnitev v drugačni svet, novo določanje poudarkov realnosti (npr. verske spreobrnitve). Poseben primer alternacije pa je indoktrinacija, do katere pride zaradi pritiskov vladajočega političnega režima, katerega cilj je, da ljudi »prevzgoji«. Akulturacija je širši pojem, vezan tako na posameznika kot na skupnost. Gre za daljši kulturni stik dveh različnih kultur in spremembe zaradi tega stika. (Lukšič-Hacin, 1995: 102–105)

Menim, da je pojem resocializacije pomemben pri obravnavi begunske problematike, saj so se tudi v tem primeru ljudje, ki se priselijo v novo okolje, prisiljeni na novo socializirati, naučiti novih norm, kulture in pravil ravnanja, ki se morda v marsičem razlikujejo od primarnih, ki so se jih naučili v svojem matičnem bivalnem okolju. Ena izmed mojih sogovornic v raziskavi pravi: *»Potrebno se je prilagoditi tistemu okolju, v katerem si. Ni se ti treba odpovedati svojem poreklu, priimku, nacionalnosti, le potrebno je znati komunicirati z okolico.«* (Marija). Ko pride do zamenjave življenjskega okolja, se je torej nujno naučiti novih kulturnih vzorcev, vrednot, pravil nove družbe in to tudi spoštovati, kar je ključ do dobrega počutja in občutka sprejetosti v novem okolju. Mislim, da se ljudje vseživljenjsko učimo in razvijamo različne odnose z družbo in okoljem, v katerem živimo, kar je nujno za obstoj in uspešne odnose s soljudmi.

1.5. SPREJEMANJE IMIGRANTOV V NOVI DRUŽBI

Sprejemanje imigrantov je proces, ki vedno vključuje tudi spremembe imigrantske družbe, spremembe (slovenske) družbe in skupnosti. Pri proučevanju imigracijskih procesov ni dovolj le proučevanje z zornega kota imigrantov. Ker sprejemanje imigrantov poteka preko procesa interakcije z njimi, je pomembno poznati tudi družbo sprejema, njene zahteve, ki jih postavlja imigrantom, in možnosti, ki jim jih nudi. (Mežnarič, 1986: 93)

Pri razmišljanju o sprejemanju ljudi med seboj se mi zdi zelo pomembno izpostaviti pojem obojestranskega oziroma vzajemnega sprejemanja in spoštovanja. V tem primeru gre torej tako za sprejemanje Bosancev s strani Slovencev kakor tudi za sprejemanje Slovencev s strani priseljencev iz Bosne. To se mi zdi bistvenega pomena za enakovredno življenje vseh prebivalcev te države. Pri sprejemanju imigrantov v določeni, zanje novi družbi gre za prilagajanje in spremembe tako pri imigrantih kot pri imigrantski družbi, proces sprejemanja in vključevanja imigrantov je torej skupen projekt oz. naloga vseh pri tem udeleženi.

Pri tem bi se navezala na avtorice knjige *Prebežniki, kdo ste?*, ki pravijo, da pri sprejemanju in priznavanju ne govorimo o tem, da bi morali zanikati drugačnost in različnost pribežnikov, ampak da »bi vzpostavili odnose spoštovanja, v katerih bi ena skupina drugo potrjevala in dopolnjevala v njeni drugačnosti. Pomemben je torej dialog, ki lahko vpliva na transformacijo človeškega dojemanja stvarnosti.« (Pajnik, Lesjak-Tušek, Gregorčič, 2001: 18)

Pfarr Jodi pravi, da moramo namesto poskušanja videti sebe v koži nekoga drugega prisluhniti njegovi perspektivi in zadržati svojo lastno izkušnjo. V nadaljevanju piše, da je najboljši način delanja spremembe prepričati se, da je prisotna enaka raven medsebojnega spoštovanja v interakcijah z vsemi.

(<http://thedartmouth.com/2007/11/12/news/poverty/>)

Kot navaja Lukšič-Hacin (1999: 34), se v družbi, kjer živi več kultur, postavlja zahteva po priznanju pravice do drugačnosti. S tem se drugačnost vrača nazaj na normativno raven, kjer naj bi bila obravnavana kot enakopravna. V nadaljevanju (ibid.: 79) pravi, da je družba lahko liberalna le, če je sposobna spoštovati različnost, predvsem ko ima opravka s tistimi, ki ne delijo njenih skupnih ciljev, in če ponuja ustrezno zaščito temeljnih pravic.

Mislím, da bi morali, če naj bi zaživelí skupaj in če naj ne bi bili izpostavljeni diskriminaciji ter občutkom manjvrednosti, vsak vsakemu dati možnost, da ga resnično

spozna in sprejme takšnega, kot je. Drugega moram sprejeti z vsem, kar ga dela edinstvenega, pa čeprav se v določenih značilnostih razlikuje od mene, ne pa, da ga poskušam spremeniti po svojih lastnih merilih, ki se mi morda zdijo edina pravilna in sprejemljiva. Pri tem pa je seveda pomembno poudariti obojestransko prilagajanje in nepovzročanje škode drugemu med uveljavljanjem samega sebe.

1.6. JEZIK

Pri obravnavanju mednarodnih migracij se mi zdi velikega pomena izpostaviti jezik, saj je to eden glavnih dejavnikov pri integraciji v novo okolje. Na splošno, v vsakdanjem življenju, je že od rojstva dalje jezik tisti, s katerim konstruiramo realnost okrog sebe in se učimo živeti v danem okolju. S pomočjo jezika dajemo pomen vsemu, s čimer se srečujemo in kar doživljamo. Pri preselitvi v novo življenjsko okolje je jezik glavni dejavnik, ki nam asimilacijo v novo družbo lahko bistveno olajša ali oteži. Vsekakor pa je jezik tisti, brez katerega integracija v novo družbo ni možna. Ko ljudje trajno oziroma za daljše obdobje zamenjajo življenjski prostor, se srečajo z novim jezikom, ki se ga morajo nujno naučiti, če želijo v tem okolju zaživeti.

Jezik je ena temeljnih preprek za vključevanje in razumevanje načina življenja v novi sredini (Lukšič-Hacin, 1995: 111–114). Ni le sredstvo komunikacije, ampak simbolni sistem, ki ga posameznik osvoji skozi proces inkulturacije in socializacije. Jezik istočasno omogoča socializacijo in inkulturacijo. Že v prvih letih primarne socializacije so človeška razmišljanja in čustva ujeta v jezik, preko katerega se človek reflektira in samozaveda. Jezik moramo ponotranjiti. Učenje drugega jezika zajame le komunikacijski vidik. Jezik pa je veliko več kot le komunikacija, kar se izraža v tem, da v drugem jeziku ni vedno mogoče najti ustreznega izraza za misli in čustva. Tako včasih stvari ostanejo neizrečene.

Posameznik, ki pride v novo okolje z družino ali sam, je prisiljen, da se nauči novega jezika. Številčnejša naselitev in organiziranje izseljenske skupnosti pa omogočata posameznikom ohranitev »starega« načina življenja in komuniciranje v maternem jeziku. Predvsem za generacijo priseljencev velja, da jim nov jezik pomeni le sredstvo komunikacije. So pa tudi ljudje, ki odlično obvladajo govorjenje, branje in pisanje v tujem jeziku. Ob dolgotrajnem bivanju v tujini pa se pogosto dogaja, da domače besede izpodrinejo nove, in tako se lahko oblikuje poseben dialekt, ki ga uporablja priseljska skupina ljudi.

Tako se je tudi v Sloveniji v določenih skupinah priseljencev iz Bosne izoblikoval poseben dialekt kot mešanica slovenskega in bosanskega jezika. Vojnović (2008) v svoji knjigi *Čefurji raus* omenja posebno govorico priseljencev iz Bosne, živečih v Fužinah v Ljubljani. Imenuje jo *fužinščina*. Iz svojih izkušenj pa se spomnim, da lahko slišimo tudi druge izraze, s katerimi domačini poimenujejo govorjenje nekaterih priseljencev iz Bosne, kot so *čefurščina*, *balkanščina* ali *slovenščina* (izgovorjeno z bosanskim naglasom, kar da temu izrazu slabšalni prizvok).

Jezik je najzanesljivejši kriterij razlikovanja med etnijami. Je vidni simbol etnične pripadnosti, ki se ga zelo težko prikrije. Je ločnica med različno govorečimi skupnostmi in določa komunikacijski prostor. Pri tem je etnija v primerjavi z narodom opredeljena kot »splošnejše stanje«, v katerem še ni močnih političnih in ideoloških razčlenitev, ki so značilne za narode. Je potencialni narod, pri katerem ni nujno, da pride do oblikovanja naroda. Poleg že omenjenega jezika so najpogostejši kriteriji etničnega razlikovanja še religija, zgodovinski spomin in zgodovinski mit. (Lukšič-Hacin, 1995: 151)

Zanimivo se mi zdi razmišljanje o jeziku kot elementu različnosti, ki ga v enem delu svoje knjige izpostavi Josipovič. Med ostalim postavi pod vprašaj večjezičnost, ko gre za priseljence v Slovenijo iz Republik nekdanje SFRJ. Pravi, da čeprav nominalno gre za različne jezike, lahko funkcionalno ločimo morda tri skupine, ki se verjetno medsebojno ločujejo manj kot geografsko najbolj oddaljena slovenska narečja (prekmurščina, rezijanščina), ki sodijo v slovenski jezik. Jezikovno gre torej za precejšnjo podobnost južnoslovanskih govorov z območja nekdanje SFRJ. (Josipovič, 2006: 83–84)

Tudi sama opažam (kar me je precej negativno presenetilo in mi je še vedno težko razumeti), kar trdi Josipovič (ibid.: 84), ko izpostavi, da so že med govorci različnih slovenskih narečij prisotni podcenjevalni odnosi, kot recimo, kako čudno govorijo tile ipd.

Torej že med posameznimi narečnimi skupinami prebivalcev Slovenije prihaja do diskriminacije na podlagi jezika, čeprav gre za isti skupen jezik, slovenski jezik. Čeprav se med seboj z malo truda lahko razumejo, ljudje delajo razliko in na osnovi jezika ali narečja nekoga označijo za »drugačnega«, »čudnega«. Če je to diskriminatorno vedenje prisotno že med posameznimi slovenskimi narečji, je v odnosu do priseljencev še toliko bolj intenzivno. Čeprav se priseljenec nauči jezika države, v kateri živi, je zelo težko prikriti sledi maternega jezika, ki se ga je naučil v primarni socializaciji. Če ne z vpletanjem posameznih besed maternega jezika, kot je tudi omenila ena izmed mojih sogovornic (*» ... ker tudi zelo hitro govorim pa tudi večkrat nenamerno povem kakšno hrvaško besedo, brez da bi razmišljala.«* (Ana)), se vpliv le-tega pogosto čuti vsaj v naglasu (*» ... seveda včasih te pa tudi naglas izda. Saj ne moreš tako govorit, kot oni govorijo.«* (Anita)). To pa posledično lahko pripelje do diskriminacije s strani domačega, v tem primeru slovenskega prebivalstva.

Menim, kot so poudarili tudi moji sogovorniki, da je znanje jezika družbe, v kateri živiš, bistvenega pomena za vključitev v to okolje in življenje v njem: *»Ja sam mišljenja, da si dužan, da se naučiš jezik naroda u zemlji, gdje živiš.«* (Osman), *» ... če želiš, da te nekdo sprejme, moraš se potruditi, da znaš jezik.«* (Anita). Mislim pa, da je zelo težko govoriti tako dobro, kot govorijo domačini, ki v danem okolju živijo celo življenje, ne glede na to, za kateri jezik gre. Zelo pomembno se mi zdi, da se človek potruzi, da se čim bolje, tj. kolikor je v njegovi moči, nauči jezika družbe, v kateri živi. Če pa se kljub trudu in delu na tem še vedno čuti razlika v primerjavi z govorico domačega prebivalstva, to nikakor ne bi smel biti povod za diskriminacijo.

Uradni jezik v Sloveniji je slovenščina. Na območjih države, kjer živita italijanska in madžarska narodna skupnost, sta poleg slovenščine uradna jezika tudi italijanščina in

madžarščina. V zasebnih krogih narodnih skupin, priseljenih iz drugih držav, pa se poleg omenjenih uporabljajo še hrvaščina, srbsčina, bosanščina, makedonščina, albanščina itd. Materni jezik je za večino jezik, v katerem se najlažje izraža, zato ga, če je le mogoče, uporabljamo v vsakdanjem življenju. Od tega odstopamo, če je to nujno oz. če uporaba drugega (nadomestnega) jezika omogoča lažje sporazumevanje. Materni jezik večine slovenskih prebivalcev je slovenščina, a ker je Slovenija država z večjim številom priseljevanja kot izseljevanja, se število prebivalcev s slovenščino kot maternim jezikom manjša.

Na internetni strani Radia Študent je v članku »Bosanci v Sloveniji«, objavljenem marca 2008, med ostalim zapisano, da se na Slovenskem že pogovorno rado pove, da skupnosti, ki so prišle v Slovenijo iz BiH, niso avtohtone. Potemtakem jim ne pripadajo posebne kolektivne pravice, med katere bi spadala tudi možnost učenja maternega jezika v šolskem sistemu oziroma možnost vstopa jezika v tukajšnje javne medije. Tako se bosanščine v kakšnih formalnih in javnih okvirih praktično ni možno učiti. V medijih je bosanščina omejena le na priložnostna predvajanja bosanskega filma ali kakšne izjave naključnega bosansko govorečega gosta v programu. Sistematične in periodične prisotnosti bosanščine v slovenskih javnih medijih praktično ni.

<http://www.radiostudent.si/article.php?sid=14554>

1.7. IZKLJUČEVANJE PRISELJENCEV

»S tem, ko kratimo človeškost tistim, ki se zdijo med predstavniki človeštva najbolj »divji« in »barbarski«, si od njih zgolj sposojamo eno njihovih značilnih lastnosti. Barbar je predvsem človek, ki verjame v barbarstvo.« (Levi-Strauss, 1994; po Pajnik, Lesjak-Tušek, Gregorčič, 2001: 17)

Ena temeljnih človekovih pravic je pravica do enakega dostojanstva. Gre za dejstvo, da smo vsi človeška bitja, imamo enako bistvo, pravice in dolžnosti. Ravno zaradi te univerzalne človeškosti pripada spoštovanje vsem, in zato imamo pravico se razlikovati v

tej enakosti, biti to, kar smo, edinstvena človeška bitja, različna med seboj, še vedno pa vredna spoštovanja. Žal pa temu ni vedno tako. Pogosto si ljudje zaradi nevednosti delamo krivico in si povzročamo rane. Ker poznamo samo tisto, kar nam je najbolj blizu, ob čemer smo zrasli, se ob srečanju z drugačnim, novim ustrašimo. Takrat, da sebe ohranimo, ta, nam drugačen svet obsodimo in označimo za napačen. Ker se ne zavedamo, da so lahko merila nekoga drugega drugačna od naših, pri čemer smo oboji še vedno ljudje s pravico do dostojanstva v tej svoji enkratnosti, se počutimo ob stiku z njimi ogroženi. Takrat druge, namesto da bi jih sprejeli, poskušamo odriniti na rob, čim bolj stran od nas.

V nadaljevanju bom poskušala predstaviti nekatere osnovne pojme, povezane z izključevanjem ljudi. Čeprav sem jih razdelila v posamezne podtočke, bi rada poudarila, da se pojmi, o katerih bom razmišljala, med seboj zelo prepletajo, vplivajo drug na drugega in jih je v praksi zelo težko ločiti.

1.7.1. NESTRPNOST, KSENOFOBIA

Evropska komisija proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI), ustanovljena leta 1993 v poročilu o Sloveniji iz leta 2002 ugotavlja, da med slovenskim prebivalstvom še vedno vlada nestrpnost in predsodki do pripadnikov neslovenske populacije. Kot izstopajoči problem navaja položaj manjšin narodov s področja nekdanje SFRJ, ki jih ne ščiti nobena posebna ustavna določba ter položaj Romov. (Klopčič, 2003: 144)

Odnos do manjšin, etničnih skupin, tujcev, istospolno usmerjenih in ostalih skupin z manjšo ali nično družbeno močjo je ogledalo neke družbe, v katerem odsevajo prevladujoče mentalitete. Ta odnos je odvisen od prevladujočih prepričanj, verovanj, naravnosti in tega, na kakšen način se reflektirajo v vsakdanjih praksah raznih institucij, od katerih je odvisna usoda ljudi ter v vsakdanjih medsebojnih odnosih na splošno. Ko vsadanje prakse in življenje temeljijo na delitvenih mentalitetah, ki se kažejo skozi vprašanja: kdo je znotraj in kdo zunaj; kdo je »naš« in kdo ne sodi med »nas«; kdo

je pravi in kdo je napačen, se utrjujejo prepričanja, da smo posebni in, da je to posebnost treba braniti. Hkrati se razvije bojazen pred vdorom tujosti in onesnaževanjem teh posebnosti. Te strahove imenujemo ksenofobija. Ko te bojazni nimajo nič s konkretnimi izkušnjami in se pretvorijo v družbene akcije proti vdoru tujosti, imamo opravka z rasizmom, seksizmom in z drugimi vrstami diskriminacij. (Leskošek, 2004: 453) Najobičajnejši in eden najučinkovitejših načinov zbujanja strahu pred tujostjo je konstrukcija deviantnega tujca. (ibid.: 458)

»Vse kaže, da večina Slovencev tujcev, ki niso turisti, ne sprejema kot ljudi iz »Tujine«, se pravi kot ljudi, ki so v ta življenjski prostor prišli pozneje kot oni sami, temveč jih vse pogosteje razume kot ljudi, ki jih ogrožajo. Priseljenci so- razen redkih izjem z Zahoda- vse pogosteje sprejeti kot predrzni prišleki, ki hočejo (ali nočejo-oboje je enako »grozno«) živeti tako, kot živimo mi. Še huje, vsi hočejo delo, stanovanje, mobilni telefon... Poročiti se hočejo (ali pa ne- kar je enako nesprejemljivo) z »našimi hčerkami«, skratka: želijo vse, kar imajo »pravi« Slovenci. Priseljenci so v naši državi predvsem »begunci, azilanti, boskurji, čefurji, južnjaki, ukrajinke, jato, švedi...«. Biti tujec iz krajev zunaj zahodne Evrope, Kanade in ZDA je v Sloveniji vse pogosteje enako kot biti prestopnik.« (Luthar,Oto, 2004: 42)

V poglavju o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah, je v 14. in 63. členu Ustave Republike Slovenije opredeljena enakost vseh pred zakonom in prepoved neenakopravnosti in nasilja. »V Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Vsi so pred zakonom enaki.« (14. člen Ustave RS)

»Protiustavno je vsakršno spodbujanje k narodni, rasni, verski ali drugi neenakopravnosti ter razpihovanje narodnega, rasnega, verskega ali drugega sovraštva in nestrpnosti. Protiustavno je vsakršno spodbujanje k nasilju in vojni.« (63. člen Ustave RS)

Dober primer opozorila na nestrpnost slovenske družbe do priseljencev iz bivših držav SFRJ se mi zdi knjiga Tončija Kuzmanića (1999) z zanimivim naslovom *Bitja s pol*

strešice, kar se nanaša na ljudi, katerih priimek se konča z mehkim č-jem oziroma z -ić. S tem so mišljeni priseljenci z juga ali, kot lahko slišimo »jugovići«, »tisti na -ić«, »Balkanci«, »Bosanci«, »Ne-slovenci«. Bitja s celo strešico pa so Slovenci, katerih priimek se konča na -ić. Gre za analizo rubrike »Nočna kronika«, ki jo objavlja slovenski tednik Nedelo, v kateri se izraža sovražnost do zgoraj navedene populacije.

V nagovoru avtor razmišlja o kontekstu, v katerem živimo in pravi: »Tujec si že zato, ker imaš napačen priimek, če tvoji dedki prihajajo z juga, če ješ čevapčiče ali jastoge, če poslušáš sevdalinke ali Azro. Včasih je dovolj že, če tvoj naglas pri slovenski besedi ni pravšnji, če ti ne dišijo pečenice s kislim zeljem, če imaš nekoliko poudarjen nos, če si previsok ali če je barva tvojih oči, las in kože nekoliko temnejša. V vsakem teh primerov nimaš nobenih pravic, ker pač nisi »naš«...» (Kuzmanić, 1999: 11)

V omenjeni knjigi, kot pravi avtor, pisec kolumne »Nočna kronika« navaja oziroma povzema tisto o čemer razglabljajo »pivci«, ki so tu predstavljeni kot moška bratovščina, poštenih ljubljanskih Slovencev, kjer žensk in ne-slovencev, tujcev, južnjakov...ni. »...so neka skupnost, kolektiviteta,...»možje za šanki« ali celo delavci za šanki...med njimi vlada svojevrstno pivsko tovarištvo, bratstvo, solidarnost... Mednje niti po naključju ne sodijo »ne-slovenci«, tujerodni pivci, tisti od »zunaj«.« (ibid.: 52) Le-ti razglabljajo in razmišljajo o stvareh, ki jim ne dajo spati, težavah, ki, kot navaja avtor, tarejo ves slovenski narod. Glavne teme oziroma »slovenski žulji«, ki skrbijo pivce so: »ogroženost slovenstva (slovenskega naroda), (prenizka) nataliteta, južnjaki, »oni od spodaj«, Balkanci, »balkanofilija«, »jugoklateži«, »bitja s pol strešice«, (domači) politiki, »jugosi«, »jugovići«, rdečkarji, Srbi, Hrvati, Bosanci, zamorci, mafija, Kitajci, gayi, politika... in seveda, ko vsega zmanjka, so še vedno pri roki ženske...med najljubše tematike pa sodijo »debate o balkanizaciji in podobnih trendih«. (ibid.: 22)

Največja skrb in skeleča rana zanje je skrb za ogroženost slovenke identitete, Slovenstva. Kot zagotavljajo pivci in avtor kolumne, je »situacija tako kritična, da uspešni jugoklateži na tv, v teatru in v eliti mesta..., da, tudi že v gospodarstvu in s tem tudi v politiki, samo kažejo, kako se vrivajo v vse pore našega življenja, spreminjajo našo identiteto, prevzemajo Slovenijo, kar so skušali že pred stoletji, ko so zaradi tega gorele grmade«.

(ibid.: 24) Balkan in Balkanci, balkanščina, jugoklateži, so tu izenačeni z Ne-kulturo, kar naj bi po pivcih in avtorju kolumne bil nasprotni pol Kulturi oziroma slovenski kulturi. (ibid.: 20–25)

Skratka, vse, kar je dobro, pošteno, neizkvarjeno, kulturno, pristno, domače... je povezano s Slovenci- »pravimi« Slovenci, kar pa zadeva nered, kriminal in nekulturo je povezano z Balkanom in Balkanci, »ne-pravimi« Slovenci, ki se v obravnavani knjigi pojavijo tudi kot Slovenci z narekovaji, torej priseljenci z Juga, ki so pridobili slovensko državljanstvo.

Strinjam se z avtoricami (Pajnik in drugi, 2001: 18), ki pravijo, da ne gre za zanikanje drugačnosti, različnosti ampak vzpostavljanje odnosov spoštovanja, v katerih bi ena skupina drugo potrjevala in dopolnjevala v svoji drugačnosti. Pomemben je dialog, ki lahko vpliva na transformacijo človeškega dožemanja stvarnosti. Pri priznavanju ne gre zgolj za priznavanje dejstva obstoja nekega posameznika ampak za to, da se mu približamo in ga želimo spoznati.

Ksenofobno, sovražno nastrojenost slovenske družbe do priseljencev, tujcev, ne-slovencev avtor kolumne »Nočna kronika« opisuje kot le skrb za slovenstvo in slovenski narod, take ljudi imenuje »na narod misleči Slovenci« in izraža razočaranje nad pogledom javnosti oziroma nasprotno mislečih. »vsi, ki skrbimo za slovenstvo...vsak klenejši Slovenec je ksenofob, nacionalist ali nacist... »na narod misleče Slovence« obsojajo le še kot »nacionaliste in šoviniste«. (Kuzmanić, 1999: 28)

Za slovenstvo zaskrbljene pivce, kot so imenovani v danem viru, skrbi, da je vsepovsod polno balkanščine. Govorijo o balaknofilih, ki »Skrbe za balkanski melos in v dvorane zvablja vse, kar balkansko razmišlja in čuti, da naši »pevači« kar debelo gledajo in nimajo komu »špilat«....ne samo na slovenski intelektualni, medijski, kulinarični sceni, opozarjajo pivci, temveč tudi na politični sceni vladata »balkanofilija in jugoviči...«. (ibid.: 35)

V nadaljevanju se avtor kolumne »Nočna kronika«, v Kuzmanić (1999) dotakne tudi teme državljanstva, kjer izpostavi, da je dodeljeno preveč državljanstev, da »si je kdo kupil ali kar ukradel pol strešice« (ibid.: 36–37), da bi jim morali odvzeti državljanstvo in jih poslati nazaj domov »...naj gredo dol z vso prtljago in ostanejo doma, kaj pa bi radi še tukaj...Sploh pa kaj nas briga, tudi za nas nihče ne skrbi... naj preganjajo nasilneže in lopove, razgrajace in sitneže, ki se klatijo po Ljubljani... Če je že govor o organiziranem kriminalu, bi veljalo bolj pobrskati po teh bolj nevarnih sferah in večkrat uporabiti varnostni ukrep – odstranitev.« (ibid.: 37)

Pajnik navaja Giddensovo opredelitev enakosti kot vključenost in neenakosti kot izključenost. Pri tem se vključenost nanaša na državljanstvo, državljske in politične pravice ter dolžnosti, ki naj bi jih imeli državljani ne le v političnem smislu, ampak tudi v vsakdanjem življenju, izključenost pa pomeni nemožnost participacije in izoliranost od »temeljnih možnosti«. Ekonomsko in politično izključevanje lahko sproži tudi fizično in kulturno izključitev. (Pajnik in drugi 2001: 76)

Dober primer izključenosti oz. neenakosti je muslimanski del priseljencev iz Bosne, kakor na splošno muslimanski državljani Republike Slovenije, ne glede na državo izvora. Kljub temu, da imajo slovensko državljanstvo, nimajo možnosti enakopravnega verskega izražanja oziroma, imajo pravico izpovedovati svojo versko pripadnost, nimajo pa možnosti to opravljati dostojanstveno, v za to namenjenem prostoru, torej džamiji. Kot enakopravnim državljanom so jim z ustavo zagotovljene temeljne državljske pravice, vendar se kot muslimani srečujejo z vrsto težav, ki jih druge verske skupnosti ne poznajo.

V povezavi z gradnjo džamije je pri skupini pivcev popolno nasprotovanje »...ljubljski župan navdušeno pozdravil nezaslišano idejo o gradnji nekakšne arabske hiše (kdo ve, kaj naj bi se v nje dogajalo?)...« (Kuzmanić, 1999: 38) »...kaj počne islam v svetu, mi pa ga uvažamo in udomačujemo...pa še poligon za mudžahedine naj zgradijo...« (ibid.: 39) Kozinc (2005: 97) pravi, da ne gre samo za to, da se nestrpnost, sovražnost, nesprejemanje, predsodki in rasizmi v Sloveniji tolerirajo, temveč so legitimni izraz v družbenem življenju in političnem delovanju. Večina prebivalstva jih ne dojema kot

anomalijo in nekaj nesprejemljivega. Veljajo za normalen, legitimen del izgovora, največkrat imenovan svoboda govora.

V nadaljevanju opozarja, da pri rasizmi, ksenofobijah in nacionalizmi ne gre zgolj za emocije in sovraštvo. Če rasno in nacionalno nestrpnost zreduciramo na predsodek, nacionalizem in rasizem spreobrnemo v slabo nadzorovan čustveni izraz. Položaj pa je kompleksnejši. Tako recimo Iranec zaradi svoje polti in izvora težko najde podnajemniško stanovanje, muslimana veliko ljudi noče za soseda, Rom težko najde zaposlitev. To pa ni samo stvar predsodkov in ne zgolj iracionalnosti in emocij. (ibid.: 108)

Prav tako tudi v primeru nestrpnosti do priseljencev iz Bosne in Hercegovine ne gre zgolj za emocije, če recimo zaradi priimka, ki se konča na –ić v konkuriranju za neko delovno mesto ima prednost tisti konkurent, ki ima »slovenski« priimek. Tu gre za več kot zgolj predsodek, ker je s tem človeku zmanjšana možnost uveljavljanja neke osnovne življenjske pravice.

1.7.1.1. Vpliv medijev na razvoj nestrpnosti

Breznik (2005: 134-135) opozori na vpliv medijev na sovraštvo in nestrpnost. Pravi, da ugledni slovenski mediji nemoteno in vztrajno spodbujajo javnost k sovraštvu do neslovenskih etničnih skupin, homoseksualcev in depriviligiranih skupin, hendikepiranih in žensk. Prav tako pa, kot pravi, ti isti mediji vztrajno zavračajo prispevke, ki kritizirajo to protiustavno početje.

Strinjam se z avtorico in tudi sama menim, da mediji imajo izredno velik vpliv na konstrukcijo in spodbujanje nestrpnosti v družbi. Recimo, če je kdorkoli, katerega priimek se konča na ić naredil kakšno kaznivo dejanje, se njegov priimek v medijih zagotovo pojavi z velikim povdarkom na –ić in na narodnosti. V nasprotnem primeru, če je počinitelj kdo drug, s slovenskim priimkom, pa temu ni tako, njegova identiteta ni tako strogo izpostavljena.

Na to opzarja tudi Vojnović v svoji knjigi *Čefurji raus*. V povezavi s tem Marko spregovori kako ga moti napačno zapisovanje njegovega priimka s strani slovenske družbe. »Najbolj pa me razpizdi, ko mi napišejo Marko Djordjič... Samo to je ta nacionalizem. Oni nas čefurjev ne marajo in potem zanalašč tako napišejo. Zanalašč se kao delajo, da ne najdejo đ pa ć na tipkovnici. Ker ko pa bereš črno kroniko v časopisu, pa ropi pa pljačke pa mafija pa to so pa vsi Hadžihafisbegovići pa Đukići pa vsi čefurji imajo lepo đ pa ć. Še podebljali bi radi te naše črke, da se ja ve, da so samo čefurji lopovi. Če pa bereš športno stran, potem imajo pa vsi Nesterovići lepo trdi č. Pa Bečirovići pa Lakovići pa Ačimovići pa Zahovići pa Cimerotići pa Backovići pa vsi. Naj grejo malo po Fužinama, pa da vidimo, če ima Nesterović na vratih trdi č... Če bi pa isti Radoslav Nesterović oropal menjalnico, bi imel pa mehki ć čez celo stran. To so te sitne forice, ki te jebejo vsak dan.« (Vojnović, 2008: 66)

Malović (2004: 29) pravi: »Mediji lahko vplivajo na ustvarjanje javnega mnenja, pa je njihova vloga v izzivanju nacionalnih sporov velika ampak tudi pogubna zaradi uporabe številnih stereotipov in predsodkov.« V nadaljevanju piše, da novinarji, posebej pa uredniki, poskušajo čimbolj razumljivo prikazati nek dogodek, pri čemer pa uporabljajo stereotipe. Tako npr., če Rom kaj ukrade, napišejo naslov »Rom ukradel...«, v primeru pa, da gre za domačega roparja napišejo »Spet je ukraden...«. Način, na katerega mediji prikazujejo, se osredotočajo na posebne akterje družbe lahko, kot avtor pravi, nenamerno pripelje do jačanja rasističnega diskurza namesto, da bi se boril proti njem. (Malović, 2004: 32-33)

Na vpliv medijev na našo predstavo o svetu in o nas samih opozori tudi Breda Luthar (2004: 52- 53) ki pravi, da mediji niso nikoli le ogledalo sveta, niti ko nam »le poročajo« o dogodkih. Ko nas informirajo in zabavajo, nam, ne da bi se mi tega posebej zavedali, oblikujejo predstavo o realnosti. Tako si na podlagi novic, kot pravi avtorica, lahko oblikujemo stališča o »neciviliziranosti« ciganov, invaziji azilantov, »preračunljivosti« beguncev. Oblikujemo si podobo o tujcih v Sloveniji, muslimanih in islamu ter o tem kaj pomeni biti Slovenec, uspešen ipd..

1.7.1.2. Vpliv dela na razvoj nestrpnosti in ustvarjanje sovraštva

Na razvoj nestrpnosti in strah pred »drugimi« med ostalim vpliva tudi delo oz. zaposlitev, pri čemer se domačini počutijo ogrožene pred delavci iz tujine in priseljenci ki, kot radi rečejo »zasedajo njihova delovna mesta« in »izpodrinjajo domače delavce«.

Na vpliv dela, konkretnije težkega fizičnega dela, ki ga opravljajo tuji delavci, na ustvarjanje podobe o ljudeh in ustvarjanje sovraštva in rasizma, ter veliko vlogo države pri tem, opozori tudi Breznik (2005: 137-142), ki pravi, da so kljub naraščanju brezposelnosti domače delovne sile v 90. letih dejavnosti, kot so gradbeništvo, kmetijstvo in gozdarstvo imele težave pri izkazu delavcev. Takrat je država podprla stališče lastnikov podjetij, da je »umazano delo« neprimerno za domače delavce, Slovence in Slovenke, ter dala delodajalcem možnost zaposlitve tujih delavcev, ki so za razliko od domačih, bili pripravljeni opravljati delo v slabših delovnih pogojih in za slabše plačilo, da bi rešili sebe in svoje bližnje. Kot avtorica navaja, bi bilo gradbeništvo zelo dober cilj za reševanje brezposelnosti, vendar so se podjetja, namesto za izboljšanje delovnih razmer in mezd ter zaposlitev domače delovne sile, odločila za zaposlovanje tujih delavcev, ki so pripravljeni sprejeti slabše delovne pogoje in so se jih delodajalci lahko rešili, ko jih niso več potrebovali. S tem je država postopoma ustvarjala ločnico med Slovenci in Slovenkami, za katere naj bi bila primerna »čista dela« in tujci, ki so opravljali »umazana dela«. Tujci, nastanjeni v barakah, pri delodajalcu, v samskih domovih, daleč od svojih družin tako opravljajo dela, katerih plačilo je pod eksistenčnim minimumom za domače delavce in, ki se ga branijo zaradi tveganja družbenega ponižanja. Ob tem pa domačini vidijo tujce kot pritepenice, ki jim kradejo delovna mesta, zbijajo mezde in kolektivne pravice. Kot pravi Breznik, sta rasizem in netolerantnost spontani odgovor ljudstva. Pravi, da je rasizem izraz sovraštva do samega sebe, ko ljudje spoznajo svoje eksistenčne razmere. Prek rasizma se domači delavci in delavke otepajo mizerije tujih delavcev tako, da jo naredijo za sebi tujo.

Kot pravi Breznik (ibid.: 147) demografska politika producira družbeno »nasilje« nad šibkejšimi, tujci in manjšinami. Prišlo je do tihe mednarodne strpnosti do nasilja

»navznoter«, četudi je v grobem nasprotju z meddržavnimi konvencijami in priporočili. Danes to žalostno izkušnjo, kot pravi, izkušajo etnične skupine iz nekdanje Jugoslavije v Sloveniji in drugi. Dokler državni oblastniki ščuvajo ljudi drugega na drugega, se bosta etično sovraštvo in nestrpnost vlekla naprej kot jara kača.

1.7. 2. DISKRIMINACIJA IN RASIZEM

1.7.2.1. Diskriminacija

Vojnović govori o priseljencih iz Bosne in od drugod, ki živijo na Fužinah in so že zaradi tega označeni kot drugačni, slabi, kriminalci. V enem delu knjige glavni junak Marko razmišlja: »Zakaj so te Fužine tak kurac od naselja, da te vsi gledajo kot kriminalca, če si s Fužin? Imamo Rašota, NBA igralca, imeli smo županjo, varuha človekovih pravic...Vse imamo. Slovence, Hrvate, Bosance, Srbe, Črnogorce, Makedonce, Šiptarje, Cigane, še kak niger je vmes, pa Palestine, pa mešani zakoni, pa vse živo. To je normalen folk. Ni nas treba takoj iztamburat, če smo malo politi.« (Vojnović, 2008: 106)

Kadar se ljudje identificirajo le s svojo versko, rasno, etnično ali druge vrste skupino, je tedaj svobodna družba ogrožena. Složnost je združljiva z različnostjo samo, ko ljudje na obeh straneh spoštujejo te razlike. Vrednotna stališča do manjšin v Sloveniji so že nekaj časa negativna in postajajo čedalje bolj skrajna. Osovraženih skupin je iz dneva v dan več. (Leskošek, 2005:10)

Zorn (2003: 306) razdeli skupine, ki so v Sloveniji izključene ali zatirane na tiste, ki imajo državljanstvo ali stalno bivanje in tiste, ki nimajo »papirjev« in doma v Sloveniji. V prvi skupini so ljudje, ki imajo slovensko državljanstvo, niso pa slovenskega etničnega porekla in bele polti. To so poleg Romov pripadniki nekdanjih jugoslovanskih republik- etnične manjšine- srbska, bošnjaška, albanska, makedonska, črnogorska in hrvaška, ki so nastale po razpadu Jugoslavije. Gre torej za ljudi, ki so si v Sloveniji ustvarili dom. V drugo skupino pa spadajo begunci, bosanski begunci, ki so pribežali v Slovenijo pred desetimi leti in novi imigranti, ki še prihajajo.

Klinar (1985: 178-180) govori o etnični stratifikaciji, ki se profilira v krizi. Pri tem, kot pravi, imigranti sodijo v etnično deprivilirano manjšino, domačini pa v privilegirano etnično socialno večino. Pri tem se med obema večja socialna distanca. Tako povzročeno socialno distanco med drugim spoduja zmanjševanje primarnih odnosov med obema skupinama. Medsebojne komunikacije so površne, obremenjene z negativnimi predsodki in stereotipi. V zapletenih kriznih razmerah se dominantna večina »zavaruje« pred imigrantsko manjšino, delovno silo, od katere se čuti ogrožena zaradi pojavov nezaposlenosti ipd., ne samo s segregacijami ampak tudi z diskriminacijskimi ukrepi (npr.: omejevanje ali preprečevanje socialne promocije imigrantov, naraščanje depriviliriranosti tistih, ki so pridobili določene položaje, večji delež nezaposlenih med imigranti, zmanjšana možnost za njihovo poklicno napredovanje, diskriminacijske mezde...).

Tu bi kot primer diskriminacije pri delu in zaposlitvi navedla del intervjuja z eno izmed mojih sogovornic *»...recimo, ko gre za napredovanje, recimo v firmi v kateri jaz delam, kljub temu, da neko stvar jaz bolje vem, bo on, ker je Slovenec lažje napredoval. Tudi sem čutla razlike pri plači pa bolj dolgo je trajalo pri meni, da sem dobila stalno zaposlitev v primerjavi z drugimi, bolj sem se mogla izkazovat pa trudit in nekak bit bolj pokorna.«* (Ana)

»Stigma je odnos, ki ga na osnovi principa diskriminacije in močnih stereotipov vzpostavi večinska družba do drugačnosti, ki presega družbeno definiran tolerančni prag. Ta odnos je značilen predvsem za etnično stratificirane družbe, pri čemer danes ni družbe, ki ne bi poznala diskriminacije. Razlike so le v njeni intenzivnosti.« (Lukšič Hacin, 1995: 191)

V Konvenciji o diskriminaciji pri zaposlovanju in poklicih, ki jo je sprejela Generalna konferenca Mednarodne organizacije dela, leta 1985, je v prvem odstavku prvega člena kot diskriminacija opredeljeno: »vsako razlikovanje, izključitev ali dajanje prednosti, ki temelji na rasi, barvi kože, spolu, veri, političnem prepričanju, nacionalnem ali socialnem poreklu, ki zniči ali ogroža enake možnosti ali enak postopek pri zaposlovanju ali poklicih.« (Društvo za združene narode za Republiko Slovenijo, 1995: 81)

Poniževanje ali ravnanje, ki odvzema dostojanstvo in spoštovanje in, ki odraža dvojna merila, ena za zaželjene in druga za nezaželjene ljudi, je tisto, ki odraža delitveno mentaliteto na »nas« in »druge«. Ti drugi pa so praviloma iz vzhoda ali juga, na pa tudi iz zahoda ali severa. To je diskriminatorno ravnanje. (Leskošek, 2004: 460)

Pri diskriminaciji se pogosto dogaja, kar sem tudi sama imela priložnost doživeti, da so posamezni pripadniki določene skupine ljudi (v tem primeru pribežniki iz Bosne) glede na nek skupni dejavnik (narodnost oziroma poreklo) s strani tistih, ki diskriminirajo obravnavani enako. Pri tem mislim na skupinsko izključevanje na podlagi narodnosti s tem, da »so vsi vrženi v isti koš« samo zaradi tega, ker prihajajo iz Bosne. V tem primeru pa seveda ta »koš« ne predstavlja nekaj dobrega ampak je označen kot »drugačen«, neenak tistim, ki ga oblikujejo.

To izpostavijo tudi avtorice knjige *Prebežniki, kdo ste?*, ko povejo, da se je v primeru prebežnikov zgodilo, da posameznik sploh ni bil več viden, ni obstajal. Vsi prebežniki so bili obravnavani kot med seboj enaki, da so jih lahko sprejeli predvsem kot drugačne. (Pajnik in drugi, 2001: 17) V tem primeru je nevarnost ta, da človek, kot posameznik sploh ne dobi priložnost, da se izkaže in pokaže, da je dobra oseba. Že na začetku je označen in izključen, na podlagi nekega splošno slabega mnenja, slabe izkušnje s kakim drugim članom iste skupine ali predsodkov in stereotipov glede določene skupine, ki ji pripada. Takrat se kot posameznik mora toliko več potruditi in dokazati, da bi se rešil te slabe oznake.

Kot opozarjata Zaviršek in Škerjanc (2000: 390- 391) v zvezi s protislovji, ki vzdržujejo socialno izključevanje na področju socialnega varstva, so ljudje ki doživljajo diskriminacijo razvrščeni v skupine, ki povdarjajo njihove skupne značilnosti. Ob tem pa pozabljamo na njihove individualne razlike. Razvrščanje ljudi v skupine, kot navajata, pa ima pogosto svoje posledice: vzpostavi družbeno distanco med skupino »mi« in »drugi«, pri čemer biti drugi pomeni biti nekaj manj; izgubijo se subjektivne izkušnje posameznikov in posameznic; skupino vidimo kot nekaj, česar je ljudi strah, kar zavračajo; skupina postane projekcijsko platno za vse negativne lastnosti v družbi; pri

osebi kot pripadniku določene skupine pogosto povdarjamo njegove negativne lastnosti, pozabljamo pa individualne sposobnosti, talente in pravice.

Tako se pogosto dogaja tudi v primeru priseljencev iz Bosne, da so označeni kot »tisti na ić«, »čefurji«, ki samo izkoriščajo državo, kradejo delovna mesta, želijo živeti kot »pravi« Slovinci, čeprav so »nekulturni«, »neizobraženi«, niti ne znajo pravilno govoriti slovensko in podobno.

Strinjam se z Leskošek (2005: 81-82), ki opozori na sovražni govor kot na enega izmed sredstev diskriminacije. Pravi, da je osnova v razumevanju nestrpnosti in sovražnosti umeščanje sovražnega govora kot sovražno dejanje. Sovražni govor je, kot pravi, ravno tako kriminalno dejanje kot rasistični in nacionalistični fizični napad. Sovražni govor je tisti, ki oblikuje sovražne mentalitete, ustvarja realnost in podlago za vse druge oblike sovražnosti. Besede sovražnega govora imajo namen človeka ponižati, mu odvzeti dostojanstvo, ga postaviti v podrejen položaj in prikazati kot tretjerazredno necivilizirano bitje. Od teh besed je, kot pravi, odvisno kakšen položaj bodo imeli ti ljudje v družbi. Življenje teh ljudi, njihova usoda, možnosti, kako bodo z njimi ravnali drugi in kako bodo razumeli sami sebe je odvisno od tega, v kakšen položaj jih postavijo tisti, ki imajo družbeno moč. Od lahkotno izrečenih besed je odvisno vsakdanje življenje konkretnih ljudi. Je eden najmočnejših sredstev diskriminacije, posebej zato, ker ga je težko definirati, preiskati in kaznovati. Kot druge oblike diskriminacije, temelji na prepričanju, da so nekateri ljudje manjvredni, ker pripadajo določeni skupini. Njegov glavni cilj je razčlovečiti tiste, proti katerim je usmerjen, namen pa je ponižati, prestrašiti, spodbuditi nasilje in druge akcije glede na rasne, etnične, spolne, religiozne, nacionalne ter telesne izvore in značilnosti teh skupin. Izraz zajema govorno in pisno komunikacijo. Še posebno je nevaren, ker legitimira druga sovražna dejanja, kot so fizični napadi in institucionalno nasilje.

Oto Luthar pravi »Pred vsakim spopadom je spopad besed. Vsakemu etničnemu »čiščenju«, vsakemu genocidu, vsaki še tako »navadni« vojni je predhodilo določeno jezikovno obračunavanje in razločevanje. Spopad besed odseva vse, kar kasneje srečamo v vojni; politika se zlije s poezijo, Fikcija pa zamenja resničnost.« (Luthar, Oto, 2004: 42)

Kuzmanić (1999) spregovori o pojavljanju besed Balkan in Balkanci, v debatah tako imenovanih pivcev (ki v tem primeru predstavljajo skupino poštenih Slovencev, moških, zaskrbljenih za Slovenijo in slovenstvo (op. avtorice)), kot ne le nasprotje kulturi ampak že s povsem nečloveškimi konotacijami in dehumanizacijo. »Če je svinjarija, ...zlasti še nedokazljiva svinjarija, menijo pivci, dregneš, pa najdeš bitje s pol strešice, kakšen gnojen ostanek partije ali že česa, v glavnem kakšen balkanski stvarček....vse bolj zaudarja po balkanu tu in tam« (Kuzmanić, 1999: 34)

Torej, ne glede na to, kdo naredi neko »svinjarijo«, že to, da je nekaj slabega narejenega zadošča, da je ta dogodek povezan z Balkanom. Slovenija pa, kot avtor opozarja, po definiciji Balkana, niti slučajno ne sodi zraven. Med ostalim so Balkanci za pivce obravnavani kot »mrčes in golazen, kot jato ali kot krdelo« (ibid.: 38) Ženske se pojavijo le, kadar zmanjka druge teme. Takrat so, kot navaja Kuzmanić prisotne kot »gobezdala«, »solzne posiljenke« (avtor opozarja, da se ta izraz nanaša na tv podobe iz časov množičnih posilstev v BiH) in »živalice, lepe za oko«, medtem, ko so južanjaki grde živali. (ibid.: 43)

Kuzmanić (ibid.: 53–61) opozarja, da so pivci, kot subjekt Nedelove »Nočne kronike« predstavljeni kot tisti, ki jih, zaradi tega, ker pijejo, čeprav se ne napijejo, ker »znajo piti«, javnost ne sme jemati resno. Vsak »normalen« človek jih ne jemlje resno, saj izjavljajo »nezavedno«. Vendar je v tem zanka, da pod to »prevleko« pivcev izražajo tisto, kar trezni ljudje mislijo in ravno z izražanjem te velike »ogroženosti«, razvijajo sovražnost širše javnosti do populacije, ki je predmet njihovih debat. Zato je vso to sovražno nastrojenost potrebno jemati še kako resno. Kot dodaten razlog, da bi bilo treba pivsko diskurzivno dejavnost vzeti skrajno resno, avtor opozarja, da »...avtor pivskih kreacij ni amater. Je profesionallec pri osrednji časopisni hiši...« (ibid.: 59)

1.7.2.2. Sodobni rasizem

Zorn (2003: 303) pravi: »Sodobni rasizem nič več ne gradi nujno na vrednotenju in segregaciji ras, kajti ključna točka ni več biološka dediščina, ampak domnevna

nepremostljivost kulturnih razlik.« Nadalje avtorica piše, da rasizem pomeni zanikanje oziroma omejevanje pravic, zatiranje, utišanje glasov določenih skupin v javnem prostoru. Pravi, da je zatiranje širši pojem od diskriminacije. Vpliva na samorazvoj, samopodobo, ambicije in vizije, ki jih imajo pripadniki različnih etničnih skupin o sebi. (ibid.: 304)

Kuzmanić (1999: 62–68) piše, da se M.S., avtor kolumne »Nočna kronika«, brani očitkov rasizma v svojem delu z izjavami, kot so »kretenizem« in »debilnost«, za tiste, ki te očitke dajajo, kar je povezano s humanitarnimi organizacijami in posamezniki. V zagovor, da njegovo ustvarjanje ni nedolžno, Kuzmanić izpostavi bistvo rasizma, prisotno v vsaki definiciji rasizma. Gre za zagovor razlike med nami in drugimi, označenimi kot »oni«, ki so zaradi tega ali onega razloga ne samo drugačni, pač pa tudi slabši in se jih je treba v imenu nekega principa najrajši »dokončno« znebiti. Za svoje rasistično delovanje verjamejo, da je »sveto« in si dovoljujejo rabo vseh sredstev za to, ki so jim na voljo. S stališča samega rasista, kot navaja Kuzmanić, gre za »našo ogroženost«, ne glede na to kako, zakaj in s čim je ta utemeljena. Opozarja tudi na to, da rasistično utemeljitev praviloma postavljajo kot nadrejeno, bolj pomembno od tiste, ki izhaja iz države in zakonov ter, da se rasizem, ki smo ga bili vajeni kot »barvno razlikovanje« ne ozira več na barve ampak je čedalje bolj prisoten med »istobarvnimi«. Ne glede na to kdo so tisti drugi, omenjani kot »Balkanci«, »oni od spodaj«, jih pivci označujejo za »robo«, »jato«, »krdelo«, »pasma«, »balkanski stvorčki«, »bitja s pol strešice«. V krog rasističnih izjav, navaja še, sodi tudi značilen cinizem do kakršnega koli antirasizma ali zavzemanja za enakost. Pri obrazcu mi-oni, povdarja avtor, gre za dehumanizacijo in dekulturnacijo vsakokratnega drugega (»krdelo«, »jato«, »blago«, »oni od doli«...), na podlagi česa imenuje dogajanje pri pivcih »pivski rasizem«. »Oni od spodaj«, povdarja avtor, je dobro premišljen in visoko rasistični pivski izdelek. V nasprotju s tem obrazec mi-vi pripoznava drugemu enakost.

Tudi Dominelli govori o rasizmu, pri čemer izpostavi eno izmed rabe izraza »rasa«, ki se nanaša na etnično pripadnost ali etnično skupino ali narodnost. Povdarja, da izraz rasa rabi v pomenu družbene in ne biološke formacije. Pri tem navaja definicijo rasizma, ki je

»vera v to, da je ena rasa sama po sebi več vredna od druge in ima torej pravico do nadvlade«. (Lorde, 1984; po Dominelli, 1995: 183) Včasih je, kot omenja Dominelli (1995) izraz »rasa« v rabi za ljudi, ki živijo na določenem geografskem področju in jih povezuje skupna religija, jezik ali kultura. Avtorica izpostavi dejstvo, da se današnji rasizem ne ukvarja več toliko z biološkimi značilnostmi, kakor s kulturnimi, jezikovnimi in verskimi. V rasistično dinamiko so nujno vključena razmerja podrejenosti in nadrejenosti, kjer vodilna skupina definira svoja stališča in vrline kot večvredna od stališč in vrlin drugih.

»Rasizem temelji na poniževanju ljudi, ki jim glede na izvir pripisujemo negativne lastnosti, in na povičevanju tistih, ki jim glede na izvir pripisujemo pozitivne lastnosti.« (Rommelspacher, 1995; po Zaviršek, 2005: 252)

Rasizem je oblika skupinske moči, ki obstaja dokler ostane skupina skupaj. Ljudje iz skupine s strukturno močjo (skupina »mi«) imajo osebno večje občutke samozavesti, gotovosti, varnosti, ki jim jo daje že zavest, da pripadajo tej skupini, ki ima moč. (Zaviršek, 2005: 252-253)

Rasizem obstaja v treh oblikah: kot osebni, institucionalni in kulturni. *Osebni rasizem* izvira iz drž, verovanj in predsodkov posameznikov, ki vzdržujejo stališče o večvrednosti lastne »rase« tako na individualni kot na kolektivni ravni. *Institucionalni rasizem* je politika in praksa izključevanja deprivilegiranih državljanov, da niso v celoti udeleženi v življenju države, kjer živijo. Ima ključno vlogo pri krepitvi socialne kontrole nad njimi. *Kulturni rasizem* pa izvira iz družbeno sprejetih vrednosti in norm, ki pripisujejo nižji status deprivilegiranim državljanom in razvrednotijo vse, kar ti prispevajo družbi. (Dominelli, 1995: 183-184)

Za pripadnike nekdanje skupne države Jugoslavije se je že desetletja pred razpadom Jugoslavije v Sloveniji uporabljalo skupno ime, ki je koreninilo v imenu Jugoslavija. Med Slovenci so zanje bila razširjena imena Jugoviči/Jugovići, Jugosi, Južnjaki, kar samo po sebi ne bi bilo sporno, če ne bi imelo podcenjevalnega naboja. Ta naboj je bil posebej v

neposredni zvezi z uporabo mehkega č oz. ć, ki naj bi kot značilna zadnja črka v priimku dodatno stigmatizirala ljudi s področja nekdanje Jugoslavije. Za skupno imensko oznako teh ljudi se je uporabljalo ime Bosna, od koder naj bi prišli vsi nedobrodošli priseljenci z Juga. Da bi za pripadnike nekdanje skupne države, ki prihajajo iz drugih jugoslovanskih republik, našli naziv, ki ne bi imel negativne konotacije, je nekje v drugi polovici dvajsetega stoletja nastalo ime Neslovenci/ »Neslovenci«. Ta naziv se je vedno uporabljal samo izključno za pripadnike držav bivše jugoslavije in nikoli za Angleže, Nemce ali Italijane, ki živijo v Sloveniji. (Kržišnik-Bukič; v Klopčič in drugi, 2003:13)

Ta naziv, Neslovenci, je dvojno neprimeren, ker ljudi, za katere se uporablja postavlja v inferiorni položaj in jih ločuje od vseh ostalih iz drugih držav priseljenih prebivalcev Republike Slovenije. Kot zelo razširjena, pogosto uporabljena izraza, s katerima domačini imenujejo priseljence z Juga oz. iz držav bivše Jugoslavije bi omenila še predvsem poimenovanje *bosanc* ter *čefur*.

Bosanc je lahko sinonim za izraz čefur. Pomeni delavca iz južnih republik bivše SFRJ v Sloveniji. Ima zaničljiv prizvok in označuje osebo, ki se v Sloveniji počuti doma, govori tako materni kot slovenski jezik. Čeprav so Slovenci po državljanstvu, jih Slovenija in Slovenci obravnavajo ksenofobno. Ker nimajo enakih možnosti kot slovenski najstniki in otroci in zaradi drugačnega izvora se obnašajo drugače, kot slovenski najstniki, ki se zaradi upora pogosto identificirajo z njimi. Med Slovenci vladajo stereotipi, da so nasilni, deviantni in nagnjeni h kriminalu, kar ne potrjuje nobena študija. Imajo slabši izhodiščni položaj od slovenskih sovrstnikov in slabše možnosti, da se vzpnejo po družbeni lestvici. Slovenci so vajeni, da so ti priseljenci v glavnem fizični delavci in čistilke tako, da uspeh njihovih potomcev doživljajo kot grožnjo. Občutek ogroženosti pa je možen le v državi z nizko stopnjo demokracije, kjer politiki niso sposobni poskrbeti za enakopravnost med ljudmi. (<http://www.razvezanijezik.org/>)

Kot drug primer ločevanja iz Bosne priseljenih prebivalcev od ostalih, ki prihajajo iz drugih držav, mi je posebno pozornost pritegnil podatek Statističnega urada Republike

Slovenije, katerega najnovejša letnica sodi v leto 2002, o prebivalstvu Republike Slovenije po narodni pripadnosti.

Prebivalci, ki so se opredelili kot Bosanci, ki so v letu 2002 predstavljali kar 41% celotnega prebivalstva RS, so za razliko od vseh ostalih narodno opredeljenih skupin prebivalcev, V Statističnem letopisu 2007, navedeni pod posebno rubriko »Narodno neopredeljni«. (http://www.stat.si/publikacije/pub_letopis_prva.asp) Sprašujem se zakaj je tako? Zakaj ni ta skupina navedena v rubriki narodno opredeljenih, kot ostale skupine prebivalcev?

Marko, glavni lik knjige *Čefurji raus* razmišlja o slabi izkušnji v šoli, sedenju v zadnji klopi, dvojkah, slabi oceni pri vedenju in pretepu doma zaradi tega. V jezi razmišlja o diskriminaciji, o sebi in prijateljih z istimi izkušnjami. »Mogoče nismo talentirani za te vaše jebene slovenštine pa matematike pa fizike pa zemljepise pa te glupe fore. Mogoče smo talentirani za kaj drugega, samo niste se vi trudili, da odkrijete kaj je to... Vsak človek je sigurno za nekaj talentiran. Mora biti. Samo vi ste mislili, da smo mi itak glupi čefurji in da zato nismo za noben kurac in da ko nas jebe. ...Vsi smo mi talentirani. Vsak za nekaj. Samo nismo vsi talentirani za ta vaša sranja. Eni imamo drugačne materine jezike pa drugačne talente. Ampak smo pa vsi talentirani in vsi delamo velike stvari. Ne samo vaši odličnjaki. Ampak to vas ne zanima. Jebe se vam za nas šugave čefurje iz zadnjih klopi. Mi smo za vas samo tisti na –ić.« (Vojnović, 2008: 151, 152)

1.7.3. PREDSDODKI

Mislim, da je nevarna značilnost predsodkov ta, da pri njih pozabljamo na posameznika. Določeni skupini ljudi, označeni kot »oni« pripišemo določene lastnosti, na podlagi katerih vse pripadnike te skupine obravnavamo enako. Na žalost pa so te lastnosti v glavnem negativne, ki skupino »oni« ločujejo od skupine »mi« tako, da jih označijo za manj vredne od nas. Kot posledica tega se posameznik težko dokaže. Mora vlagati toliko več naporov in dela, da se dokaže kot enakovreden skupini »mi«. Če se posameznik identificira s predsodki do skupine, ki ji pripada je možnost, da se teh predsodkov reši še

toliko manjša, ker s tem dominirajočo skupino nekako dodatno prepriča v relevantnost obstoječih predsodkov.

Temeljno polje razvoja in delovanja predsodkov je vsakdanji svet ljudi, interakcije z drugimi in drugačnimi, kot smo »mi«. Predsodki segajo na vsa področja družbenega življenja. Izražamo jih z govorom, frazami, šalami, dvoumnostmi. Izražajo se predvsem v nespoštljivem, prezirljivem, netolerantnem odnosu do drugih oziroma drugačnih; do pripadnikov drugih narodov, etničnih skupin, ras, kultur, do oseb z drugačnim življenjskim slogom, religioznimi, spolnimi usmeritvami. Dokler gre za vsakdanje situacije, naše odzive na bežna srečanja z drugimi in drugačnimi ljudmi šale in opravljanja, se zdijo predsodki nedolžni in nenevarni. Tedaj se zdijo tako vsakdanji, da jih skoraj ne opazimo. Toda predsodki imajo neprijetno lastnost, da hitro postanejo družbeno vezivo množic, se širijo kot virusi in lahko dobijo epidemične razsežnosti. Tedaj se predsodki spremenijo v orodje agresije, so napoved linča, opravičilo vsakovrstnih diskriminacij, preganjanja, izganjanja ali prepuščanja ogroženih skupin njihovi »usodi«. (Ule, 2005: 27)

V povezavi z južnjaki obstaja predsodek, da so nasilni in nevarni. Kuzmanić v svoji knjigi navaja opis avtorja kolumne »Nočna kronika«, M. S., ki v imenu bratovščine slovenskih pivcev pravi, da so tujci (v tem primeru v glavnem priseljenci z juga) tisti, »ki nosijo »črne usnjene jakne«, in pa tisti, ki se »pogovarjajo v lastnem jeziku«, ki pa ni slovenski. Ti tujci so nevarni....imajo svoje skrivnostne in nadvse nevarne načrte.« (Kuzmanić, 1999: 30) Tu avtor knjige dodaja opombo, da se »tuj« jezik ne nanaša na angleščino, nemščino ali kateri drugi jezik, ampak tako imenovani sintetični jezikovni izdelek pivcev- »balkanščino«. Tujci pa, kot dodaja Kuzmanić, v pivskem jeziku pomenijo predvsem Bosance ter zunaj Slovenije vse tisto, kar je geokulturno vzhodnjaško ali južnjaško glede na Slovenijo.

V nadaljevanju istega avtorja kolumne »Nočna kronika« je navedenih nekaj značilnosti »jugoklatežev«, po katerih jih lahko slovensko društvo prepozna »Vsak od njih besno rad

nosi s seboj kakšen kos železja, če že ne pištrole, vsaj bokser ali nož. Tudi to naj bi sodilo k njihovi drugačnosti, k etnični posebnosti.... puščajo čudne glasove in rjovejo med vrtilčki ob Zaloški«(ibid.: 31) »In še nekaj je povezano z Balkanom: »akcija«, »nož« in »psovke«, saj so to »srboriti in nervozni, za »akcijo« pripravljeni možje z balaknskimi psovkami na jeziju« (ibid.: 34)

Predsodki igrajo pomembno nadzorno funkcijo pri žrtvah predsodkov. Odziv na predsodke, ne glede na to kakšen je- odpor, prilagoditev, ponotranjenje je vedno tudi element samonadzora in samodiscipline. Žrtve predsodkov morajo skrbeti za svojo samopodobo tako, da bo ta še omogočala stike z dominantno skupino. (Ule, 2005: 27)

Kot je povedala ena izmed mojih intervjuvank *»...če bi, recimo zašla v kako tako družbo...da bi, recimo, ostala noseča tako z nekim fantom, bi ljudje komaj dočakali, da bi začeli govoriti in opravljati toliko bolj zaradi tega, ker sem tujka. So toliko bolj pozorni na vsako finto. Recimo, če ena Slovenka naredi enako, jo bodo mogoče le malo opravljali al pa tudi ne, o meni bi pa veliko več, si zmislili tisoč zgodb, češ tista Bosanka...«* (Ana). Zaradi tega morajo pripadniki te skupine ljudi toliko bolj paziti na svoje vedenje in vsakdanje življenje, ker je občutek, da so non stop opazovani in, da okolica komaj čaka, da naredijo neko napako, ki bo njihove predsodke le opravičila in utrdila.

Ule govori o »modernih« predsodkih, ki nadomeščajo tradicionalne. Za moderne predsodke je, kot pravi, značilno, da se antipatija do določenih skupin ne izraža več neposredno ampak prikrito, simbolno. Namesto z neposrednimi stiki s člani drugih družbenih skupin, neposrednega izražanja antipatije, se danes predsodki kažejo preko izogibanja stikom z njimi. (Ule, 2005: 21, 22)

Kot pravi Ule (ibid.: 38) sodobne oblike predsodkov niso le skupki nasilnih in slaboumnih fraz o drugačnih. So strategije, ki skušajo doseči strinjanje tudi pri tistih, ki jih neposredno zadevajo. Njihov cilj ni več nasilniško odrivanje in podcenjevanje marginalnih ali povzdigovanje lastne skupine. Gre za pritisk, da bi tudi »drugi« sprejeli

našo govorico o »njih« kot svojo lastno ter se tako sami prostovoljno postavili na margino.

Če se žrtve predsodkov poistovetijo z njimi, postanejo ti podlaga za njihovo identiteto. Takrat tudi ravnajo v skladu z vsebino predsodkov, kar le opraviči tiste, ki so jih ustvarili in jim nekako dovoljuje, da te predsodke ohranjajo in na podlagi teh še naprej diskriminirajo določeno skupino.

Popadić, Biro (2002: 33-34) pišeta o stereotipih, kot ne le vzrokih ampak tudi posledicah predsodkov, ki imajo pomembno funkcijo, da racionalizirajo, opravičijo in utrdijo negativna stališča o drugi skupini. Stereotip opredelita kot sliko o drugih- vsoto prepričanj o tipičnih lastnostih in načinu ravnanja druge skupine.

Milosavljačić (2002: 67, 75) pravi, da so stereotipi o »drugih« potrebni za nacionalizem, da bi potrdili pravilnost in nujo političnega prodiranja in zoperstavljanja. Kot avtorica piše, brez stereotipov o »drugih« ne bi bilo stereotipov o sebi. Zato so ti stereotipi nujni ne toliko za identifikacijo njih, koliko sebe samih.

1.8. VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC

1.8.1. PRAVNA ZAŠČITA BEGUNCEV

Generalna skupščina organizacije Združenih narodov je 10. decembra 1948 sprejela in razglasila Splošno deklaracijo človekovih pravic. V prvih dveh členih Deklaracije je opredeljeno, da se vsi ljudje rodijo svobodni, imajo enako dostojanstvo in pravice. Vsakdo je upravičen do vseh pravic in svoboščin, ki jih razglasuje Deklaracija, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost, rojstvo ali drugo okoliščino. Ni dopustno nikakršno razlikovanje glede na politično ali pravno ureditev ali mednarodni položaj dežele ali ozemlja, ki mu kdo pripada. (Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo, 1995: 1-2)

Ta dokument torej priznava, da smo vsi ljudje enaki, ne glede na to kakšne barve kože, veroizpovedi smo ali kje živimo oziroma od kod prihajamo.

Pravica do azila je zapisana v 14. členu Deklaracije: »Vsakdo ima pravico v drugih državah iskati in uživati pribežališče pred preganjanjem.« (Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo, 1995: 4), podrobneje pa jo obravnavajo številne mednarodne listine in konvencije.

Leta 1951 je v Ženevi, na podlagi Splošne deklaracije človekovih pravic, bila sprejeta Konvencija o statusu beguncev (Ženevska konvencija.), ki velja za temeljni mednarodni pravni akt na tem področju. Ženevsko konvencijo in protokol k tej konvenciji (sprejet leta 1967 v New Yorku) je leta 1992 sprejela tudi Republika Slovenija. S tem se je zavezala, da ju bo izvajala brez zadržkov.

Pravico do azila je sprejela in zapisala kot ustavno pravico v 48.členu Ustave RS: »V mejah zakona je priznana pravica pribežališča tujim državljanom in osebam brez državljanstva, ki so preganjane zaradi zavzemanja za človekove pravice in temeljne svoboščine.« Za urejanje vprašanj azila in beguncev je julija leta 1999 Republika Slovenija sprejela Zakon o azilu, do takrat pa azilno pravo v Sloveniji ni bilo urejeno, razen nekaj členov v Zakonu o tujcih iz leta 1991 ter uporabe Zakona o začasnem zatočišču iz leta 1997, ki obravnava množično priseljevanje ljudi. Zakon o azilu pomeni pravno uskladitev slovenske zakonodaje z zakonodajo Evropske unije. (Rakočevič, 1999: 187-191)

Eno splošnih načel Zakona o tujcih je, da mora tujec med bivanjem v Republiki Sloveniji spoštovati ustavo, zakone in druge splošne pravne akte v Republiki Sloveniji ter se podrejati ukrepom pristojnih državnih organov. (4.člen, Ztuj) V 5. členu istega zakona je glede migracijske politike opredeljeno, da vlada RS vsaki dve leti predlaga resolucijo o migracijski politiki, ki določa socialne, gospodarske in druge ukrepe na tem področju ter sodelovanje z drugimi državami in mednarodnimi organizacijami.

Dovoljenje za začasno prebivanje v RS (opredeljeno v 30.členu) lahko po Zakonu o tujcih pridobijo tujci zaradi zaposlitve, študija, sezonskega dela, združitve družine, naselitve ali drugih upravičenih in z zakonom utemeljenih razlogov. V prehodnih in končnih določbah Zakona o tujcih (člen 100) je določeno, da z dnem vstopa Republike Slovenije v Evropsko unijo določbe tega zakona prenehajo veljati za državljane članic EU, razen, če so za njih ugodnejše. Zakon o začasnem zatočišču pa obravnava začasno zatočišče oseb v Republiki Slovenijo, ki v skupinah bežijo pred vojno ali vojni podobnim stanjem, okupacijo ali množičnim kršenjem človekovih pravic. (ibid.: 37, 38, 86, 181, 269)

Državljeni članic sveta Evrope, torej podpisnic Ženevske konvencije se lahko pritožijo neposredno na mednarodno sodišče za človekove pravice v Strassbourgu, če menijo, da so jim pravice kršene.

Za zaščito beguncev so odgovorne predvsem vlade držav podpisnic Konvencije in Protokola (Ta odpravlja zemljepisne in časovne omejitve, zapisane v osnovni konvenciji, glede pridobitve statusa begunca.). UNHCR jih pri tem nadzoruje in posreduje pri zagotavljanju pridobitve azila za to upravičene begunce, da ne bi bili vrnjeni v države, kjer bi bilo njihovo življenje ogroženo. Ekonomske in druge migrante, ki napuščajo svojo državo zaradi težkih gospodarskih razmer, konvencija ne obravnava. Namenjena je le beguncem, ki bežijo pred preganjanjem iz straha za svoje ogroženo življenje. Konvencija prav tako ne zajema posebej notranje razseljenih oseb. Ti zbežijo od doma ampak ostanejo znotraj svoje države, pri čemer zanje še veljajo zakoni te države. Opredeljeno je tudi, da vsak begunec mora spoštovati zakone in predpise države, v kateri je pridobil azil. (UNHCR, 2002)

Konvencija ne zagotavlja trajne zaščite v državi pribežališča, čeprav se dogaja tudi, da se begunci trajno vključijo v življenje te države. Vendar je v 33. členu Konvencije opredeljeno, da »Nobena država pogodbenica begunca ne bo izgnala ali vrnila na meje ozemlja, kjer bi bilo njegovo življenje lako ogroženo«. Torej je najboljša rešitev prostovoljna vrnitev domov, kadar so razmere v domači državi dovolj varne. Načelo

nezavračanja (non-refoulement) oziroma prepovedi prisilnega vračanja ljudi v države, kjer so izpostavljeni pregonu je del običajnega mednarodnega prava, torej zavezujoč za vse države. Zato nobena vlada, tudi tistih držav, ki niso pogodbenice Konvencije ne bi smela izgnati osebe iz države. Konvencija ne vključuje osebe, ki so zagrešile kaznivo dejanje zoper mir, vojni zločin, zločin zoper človeštvo ali hudo, nepolitično kaznivo dejanje zunaj države pribežališča. Prav tako je tudi določeno, da oseb, ki še vedno sodelujejo v vojaških dejavnostih ni mogoče upoštevati pri podeljevanju azila. (UNHCR, 2002)

Načelo prepovedi prisilne odstranitve ali vračanja je opredeljeno tudi v 6. členu Zakona o azilu. Prva alineja obravnava prepoved prisilnega vračanja ljudi v državo, kjer bi njihovo življenje lahko bilo ogroženo. V drugi alineji istega člena pa je navedeno, da ta prepoved ne velja za osebe, za katere obstajajo utemeljeni razlogi, da bi lahko ogrožale varnost države ali javni red RS ali, ki so bile pravnomočno obsojene zaradi hudega kaznivega dejanja in pomenijo nevarnost za Republiko Slovenijo. (Rakočević, 1999: 208-209)

1.8.2. PRAVNA ZAŠČITA NARODNIH MANJŠIN IN NARODNIH SKUPNOSTI V SLOVENIJI

Kot osnovo za to točko sem uporabila raziskavo Urada Republike Slovenije za narodnosti iz leta 2003 »ABČHMS (Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci, Srbi) v Republiki Sloveniji« o položaju in statusu narodov nekdanje Jugoslavije v RS.

Posebno varstvo pripadnikov manjšinskih skupnosti na svetovni ravni je naprej določil člen 27 Mednarodnega Pakta o državljanskih in političnih pravicah (iz leta 1966), ki pravi, da v državah, kjer živijo etnične, jezikovne, verske manjšine, osebam, ki pripadajo takim manjšinam ne bo odvzeta pravica, da skupaj z drugimi člani uživajo svojo lastno kulturo, izpovedujejo in prakticirajo svojo vero in uporabljajo svoj lasten jezik. OZN je sprejela Deklaracijo o pravicah oseb, ki pripadajo narodnih, etničnim, verskim, jezikovnim manjšinam. V prvem členu Deklaracija določa, da so države dolžne spoštovati obstoj, različnost in posebnosti (narodnih) manjšin kot skupin.

Najpomembnejše mednarodne organizacije, med njimi tudi Evropska unija so sprejele vrsto dokumentov, ki obravnavajo politični pomen urejenega manjšinskega varstva, obvezujoče določbe o prepovedi diskriminacije, ter poudarjajo pomen kulturne in jezikovne raznolikosti kot posebno vrednoto sodobnih družb.(Klopčič, 2003: 140)

Kot pogodbenica vseh pomembnejših mednarodnih dokumentov o človekovih pravicah je Slovenija obvezana k spoštovanju pravic posameznikov, ki pripadajo, etničnim, verskim in jezikovnim manjšinam (27. člen Mednarodnega Pakta OZN o državljanskih in političnih pravicah) ter k sprejetju ukrepov za odpravo vseh oblik rasne diskriminacije (Mednarodna konvencija OZN za odpravo vseh oblik rasne diskriminacije).(ibid.: 143)

Posebej pomembne pravice za položaj pripadnikov vseh manjšin v Sloveniji so: pravica do izražanja narodne pripadnosti in ohranjanja jezika in kulture; do uporabe osebnih imen v izvorni obliki; do izražanja vere in veroizpovedi; do ustanavljanja društev in organizacij za ohranjanje kulture in jezika. V Sloveniji so te pravice zagotovljene vsem pripadnikom različnih narodnih, etničnih, jezikovnih in verskih skupnosti (Bošnjakom, Hrvatom, Makedoncem, Srbom...) kot posameznikom in se uresničujejo v skladu z načeli enakopravnosti in nediskriminacije. Posebne kolektivne manjšinske pravice (opredeljene v Ustavi RS, v členih 64 in 65) pa so pravno zagotovljene le italijanski in madžarski narodni manjšini ter romski skupnosti. (ibid.: 159)

Pravni dokumenti v Republiki Sloveniji o prepovedi diskriminacije so: *Kazenski zakonik RS* (kršitev enakopravnosti kot kaznivo dejanje-141.člen; zbujanje rasnega, narodnostnega ali verskega sovraštva, razdora ali nestrpnosti-člen 300); *Zakon o društvih* (15.člen); *Zakon o tujcih* (člen 82/3); *Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij* (člen 10); *Zakon o varstvu osebnih podatkov* (3., 4., 8. in 23.člen); *Zakon o medijih* (člen 8: Prepoved spodbujanja k neenakopravnosti in nestrpnosti, člen 47/3: Prepovedano spodbujanje rasne, spolne ali narodnostne diskriminacije z oglaševanjem;člen 129: denarna kazen za izdajatelja, če preko medijev krši spoštovanje človekovega dostojanstva); *Zakon o delovnih razmerjih* (6.člen: prepoved diskriminacije, člen 229). (Klopčič, 2003: 165-168)

RS z Ustavo določa narodno konstitutivnost le slovenskemu narodu, italijansko in madžarsko manjšino opredeljuje kot avtohtoni narodni skupnosti, nominalne ustavne obravnave so deležni še Romi. Ostalim narodnostno opredeljenim pa je namenjena le formulacija, da ima »vsakdo pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo.« (61.člen Ustave RS) in v 62.členu opredeljena možnost uporabe jezika in pisave v javnem življenju. (Kržišnik-Bukić, 2003: 303)

Glede politično statusne pozicije ABČHMS v RS Kržišnik-Bukić (ibid.: 304) pravi, da ti niso več konstitutivni narodi, ni jim dodeljen status avtohtonih narodnih manjšin, ni jim dodeljen niti status ne-avtohtonih narodnih manjšin ali drugače določenih narodnostno kolektivnih entitet. Ne posredno in ne neposredno, ne kot pripadniki narodov ali kot deli narodov dotedanje skupne države, kljub njihovi prepoznavni številčnosti, v ustavi niso (niti) omenjeni. V nadaljevanju Kržišnik-Bukić (ibid.: 307) pravi, da, ker se jezik in kultura lahko udejanjata le prek več posameznikov oz. skupine, skupnosti, naj bi 61.člen Ustave RS praktično predvidel, urejal in zagotavljal tudi kolektivne pravice za ABČHMS. Toda stopnja splošnosti tega člena je, kot pravi tako visoka, da Ustava s tem členom ne nudi nobenih mehanizmov, ki bi v 61. členu navedeno pravico omogočali in ščitili.

Kot odgovor na vprašanje, zakaj naj bi sploh država ABČHMS kot narodnostnim skupnostim dodelila status narodnih manjšin, Kržišnik-Bukić (ibid.: 309) navaja, da »delno zaradi statusa kot takega, torej moralnega aspekta njihove situacije, deloma zaradi zagotavljanja bistveno boljših okoliščin njihovega celotnega položaja v družbi in državi.« Komite za človekove pravice pri OZN je v eni svojih znanih listin že pred desetletjem opozoril, da obstoj etnične, verske ali jezikovne manjšine v dani državi ni odvisen od odločitve države same ampak terja svojo vzpostavitev po objektivnih kriterijih. Delovna skupina za manjšine pri OZN je leta 2001 Slovenijo uvrstila med sedem držav, ki so stališča, da manjšine obstajajo le, če jih ta opredeli s svojim zakonom. Stališče, ki delno ali povsem ne priznava manjšin pa po mnenju tega organa neizogibno vodi k njihovi diskriminaciji in prikrajšanju njihovih pravic.

Kržišnik-Bukić v nadaljevanju poda definicijo nerodnih manjšin, ki bi razmeram v RS najbolj ustrezala. »Kot narodne manjšine v Republiki Sloveniji na začetku 21. stoletja opredeljujemo narodno-manjšinsko samo-ozaveščene dele stalno bivajočega prebivalstva države, ki so družbeni produkt objektivnih, od njihove volje neodvisnih širših družbenih okoliščin, katerih pripadniki so slovenski državljani in ki se po nekaterih bistvenih družbeno kolektivnih obeležjih, kot so materin jezik, kulturne tradicije, veroizpoved, razlikujejo od številčno večinskega naroda in med seboj.« (ibid.: 314)

1.9. ANTIDISKRIMINACIJSKO IN ANTIRASISTIČNO SOCIALNO DELO

Flaker (2003: 16) navaja vrednote, ki jih moramo v socialnem delu nujno upoštevati: spoštovanje in cenjenje razlik in različnosti; samoodločanje, prosta izbira, vpliv na svoje življenje; aktivno biti proti diskriminaciji in pravica do socialne varnosti. Te temeljne vrednote socialnega dela pa lahko združimo v dva snopa, enega o enkratnosti posameznika, njegovi svobodi, samodeterminaciji, pravicah in svoboščina ter drugega, ki govori o socialni pravičnosti, preseganju krivic, ki se dogajajo ljudem, o dolžnosti pomagati v stiski in o solidarnosti.

Antidiskriminacijska praksa se je razvila kot »pristop socialnemu delu, ki priznava pomen diskriminacije in zatiranja v življenju na družbeno obrobje potisnjenih družbenih skupin, od koder prihaja večina strank socialnega dela, in pristop, ki si prizadeva vplivati pozitivno, s tem da se spopada z njihovimi učinki in jih slabi.« (Thompson, 1995: 274)

Kot navaja Thompson (ibid.: 274) je bistveni pogoj za razvoj antidiskriminacijske prakse, relevantne v vseh sferah socialnega dela, razumeti celoten obseg zatiranja kakor tudi njegove posebne manifestacije. V nadaljevanju avtor navaja nekatere izmed skupnih tem antidiskriminacijske prakse. Nevarnost tradicionalnih oblik socialnega dela je osredotočanje samo na posameznika in ne na širši *socialni kontekst*, v katerem nastajajo in naraščajo strankini problemi. Posebno pozornost je treba posvetiti *moči* stranke, ki je

bistven vidik medosebnih razmerij. V glavnem je nemoč stranke tista, ki jo pripelje na rob, v izolacijo. V nadaljevanju avtor opozori, da je socialno delo, ki ni občutljivo za problematiko zatiranja potencialno zelo nevarno. Ker so socialni delavci tisti, ki imajo moč, lahko to moč uporabijo za spopad z zatiranjem ali pa jo zlorabijo in s tem prispevajo k diskriminaciji in zatiranju. Pomemben koncept socialnega dela je *opolnomočenje*, ki deluje proti negativnim učinkom zatiranja tako, da stranka prevzame nadzor nad svojim življenjem. Kot temeljna premisa antidiskriminacijske prakse je pomemben *skupen odziv* ljudi. Gre za združitev ljudi k skupnemu smotru, delo s stranko in ne *na* stranki ter delo s podobno mislečimi kolegi. Ker se diskriminacijske drže, ideje, verovanja, predpostavke v procesu socializacije internalizirajo, se jih je treba »*odučiti*«, da ne bi vplivale na naše delo. Za to je potrebna avtorefleksija, ki lahko predstavlja velik pritisk. Pomembno je, da delamo skupaj in si med seboj pomagamo. Kot zadnjo temo avtor navaja »*notranjega sovražnika*«, ki ga opredeli kot samozadovoljstvo, ki lahko dopusti, da se globoko zakoreninjene diskriminacijske predpostavke znova pojavijo. (ibid.: 275–276)

Kot eno izmed ovir napredku antidiskriminacijske prakse Thompson (ibid.: 277) navaja *egocentričnost*, ki jo opredeli kot nezmožnost ali nepripravljenost posameznika, da bi presegel svojo lastno perspektivo. Kot primer egocentrične drže pa navaja *etnocentrizem*, ki nastane iz podobno ozke usmerjenosti na svoje kulturne predpostavke in vrednosti. Tu bi navezala trditev večine mojih intervjuvancev, ki navajajo, da se Slovenci in Bosanci med seboj ne poznajo ter, da bi bili odnosi boljši, če bi se bolj potrudili eni druge spoznati torej, če se tako izrazim »*pogledati skozi oči eni drugih*«. Kakor tudi pravi ena izmed mojih sogovornic »...*vsak ima svojo nacionalnost za neki boljšega in zato so ta nasprotja*.« (Marija)

Naslednja izmed ovir napredka antidiskriminacijske prakse ki mi je posebej pritegnila pozornost v zvezi s temo moje naloge je imenovana »*zgolj simbolične geste*«. Thompson (ibid.: 278) jo opredeli kot dajanje vtisa, da sta enakopravnost in socialna pravičnost prioriteta družbe, v resnici pa ju onemogočamo. Kot primer nekateri priseljenci iz Bosne v Sloveniji niso več imenovani begunci, kot so bili včasih, vendar jih ta oznaka še nekako

spremlja, kot drugorazredne državljane, označene z izrazi »Jugovići«, »tisti na íc« ipd.. Torej v tem primeru je prišlo le do spremembe terminologije, ljudje so pa še naprej izključeni in diskriminirani.

Lena Dominelli govori o antirasistični perspektivi evropskega socialnega dela, kjer izraz »rasa« rabi v pomenu družbene in ne biološke formacije. Kot odgovor socialnega dela na rasizem avtorica izpostavi, da se socialni delavci že dolgo ponašajo s tem, da so razmeroma osvobojeni predsodkov. Povdari pa pomen proučevanja kulturnega in institucionalnega rasizma. Pravi, da je s proučevanjem zgolj individualnega oziroma osebnega rasizma zanemarjen pomen institucionalnega in kulturnega rasizma, ki ga imata pri ohranjanju rasističnih struktur. Avtorica spregovori o dejstvu, da lahko ljudje podpirajo rasistična družbena razmerja s svojim delom, če to temelji na institucionalnem in kulturnem rasizmu. Četudi sami niso odkriti rasisti, je njihovo delovanje rasistično po učinku, če že ne po namenu. Osvobojenost osebnih predsodkov, kot pravi, ne onemogoča, da bi bili ljudje prenašalci institucionalnega in kulturnega rasizma. Socialni delavec lahko izvaja rasistično politiko, če ta ne omogoča storitev v skladu s potrebami depriviligiranih državljanov, čeprav osebno nima predsodkov.

Dominelli navaja strategije dela socialnih delavcev, ki zabrišejo naravo odzivov na rasizem in prispevajo k temu, da se rasizem nadaljuje. Te strategije so: *spregledovanje* (nepriznavanje prisotnosti rasizma ali pa zmanjševanje njegovega pomena), *zanikanje* (prepričanje, da v lastnem osebnem in socialnem vedenju ni rasizma, hkrati pa sprejemanje, da rasizem obstaja pri drugih ljudeh in v drugih družbah), *barvna slepota* (obravnavanje ljudi, kot da so »vsi enaki« To omogoča socialnim delavcem, da ne upoštevajo potreb depriviligiranih kot ljudi, ki so depriviligirani, ne-državljeni.), *dekontekstualizacija* (priznamo splošni obstoj rasizma, nočemo pa ga videti v dnevni rutini in praksi), *prelaganje* (polnopravni državljani pričakujejo od depriviligiranih, da se sami spopadejo z rasizmom in z njim povezanimi problemi), *pokroviteljstvo* (sporočilo med vrsticami je- za resnično enakopravnost postani polnopravni državljan, kakor mi) in *izogibanje* (»antirasisti«, ki se pojavljajo v prvih vrstah na demonstracijah, pri rasistični praksi na lastnem dvorišču pa se umaknejo). Opozarja, da morajo socialni delavci, ki

želijo razviti antirasistično perspektivo v socialnem delu, razumeti dinamiko in način njihovega delovanja. (Dominelli, 1995: 187-190)

Antirasistično socialno delo je socialnodelavska praksa, ki se neposredno loteva strukturnih neenakopravnosti, ki jih vzdržuje rasizem. Cilj take prakse je priskrbiti depriviligiranim državljanom potrebne storitve, take, kot jih oni sami definirajo. Profesionalno razmerje mora biti usmerjeno v omogočanje prevzema nadzora nad odločitvami, ki zadevajo življenje posameznikov. Vsak socialni delavec, kot vsak posameznik na splošno, je odgovoren za svoj prispevek k rasistični praksi. Zelo pomembno se je zavedati te problematike in delati na spremembah, pri čemer pa se ta želja po spremembah mora svobodno pojaviti pri vsakem posamezniku in ni nekaj, kar lahko nekomu vsilimo. Vsak posameznik mora zavestno sprejeti potrebo, da bi se soočil in rešil svoj osebni rasizem.

V antirasistično socialno delo je za reševanje institucionalnega rasizma, kot pravi Dominelli (1995: 191) nujno vključiti tudi »stranke« kakor tudi delavce v organizaciji. V razvoju prakse antirasističnega socialnega dela je pomembna vloga depriviligiranih državljanov, naj so to »stranke« ali delavci. Nadalje je pomemben premislek o potrebah polnopravnih in depriviligiranih državljanov. Ker se potrebe obeh skupin med seboj razlikujejo, se jih je treba lotiti znotraj njihove specifičnosti in pomembnosti. Rezultat iste enakopravnosti lahko zahteva zelo različen pristop. Cilj, ki ga je treba doseči je zavzemanje za to, da bi priskrbeli vsakemu enako storitev. Socialni delavci, kot profesionalci, morajo pri svojem delu vzeti rasizem kot resen problem in za njegovo odpravljanje postati antirasistični praktiki in učitelji.

Socialno delo premalo kritično ocenjuje svoje koncepte. Ne sprašuje se, kako v svojih praksah delovanja ustvarja norme, ki prispevajo k reprodukciji kulturnih, socialnih in drugih specifičnih hierarhij. Etično ozaveščeno antirasistično socialno delo mora reflektirati odkrite in prikrte oblike rasizma na osebni, kulturni in institucionalni ravni, kjer se rasizem pogosto udejanja z nekvalitetnimi uslugami ali celo z odrekanjem uslug strokovnih delavcev. (Žnidarec Demšar, Urh, 2005: 326-327)

Nekvalitetne socialne usluge ali odrekanje teh, se navadno ne zdijo posledica rasizma, zaradi verovanja, da rasizem v Sloveniji obstaja le v besedah nekaterih ekstremističnih posameznikov ali posameznic. Kot posledica tega ustanove menijo, da se jih ta problematika ne dotika, saj vse ljudi, ki pridejo k njim po pomoč »obravnavajo enako«, ne glede na njihovo etnično pripadnost. (Zorn, 2003: 305)

Kot odgovor na vprašanje kako uveljaviti antirasistično perspektivo v socialnem delu Zorn (ibid.: 307) pravi, da je prvi korak v procesu odpravljanja rasizma, da se ga začnemo zavedati. *Ozaveščanje* opredeli kot proces, ki poteka, kadar prepoznamo povezavo med družbenimi odnosi, v katere stopamo (jih reproduciramo skladno s svojimi vrednotami, prepričanji, vednostjo) in družbenimi pozicijami, ki jih zasedamo (pripadamo večinski etnični skupini, sprejemamo pomembne odločitve na področju socialnega dela ipd.). Kot sama pravi, si socialni delavci/delavke sebe ponavadi ne predstavljamo kot nekoga, ki diskriminira ali zatira, ampak si sebe želimo predstavljati kot borce za pravičnejšo družbo in antirasiste. Skozi proces ozaveščanja, ki je lahko zelo boleč in neprijeten, lahko ugotovimo, da pripadamo družbeni skupini, ki zatira. Vedno pa obstaja možnost, da začnemo delati proti zatiranju, čemur se lahko posvetimo zavestno in načrtno, le vprašanje je kako. Tu se avtorica sprašuje ali obstajajo posebne antirasistične metode dela ali pa gre za običajne metode socialnega dela, pri izvajanju katerih se zavedamo kulturne raznolikosti uporabnikov in tega, kako prizadeneta diskriminacija in zatiranje? Poznati in spoštovati moramo, pravi, kulturne raznolikosti ljudi različnih etničnih skupin, poznati pomen njihovih različnih življenjskih stilov, jezik, tradicije, običaje, verovanja ipd. To znanje pa pridobimo s pogovori in druženjem s temi ljudmi. Poznati moramo *pomen* pripadanja etničnim skupinam, ki so označene kot »Drugi«, načela zagotavljanja enakih možnosti s pomočjo pozitivne diskriminacije, dobro poznati zakonodajo, da lahko ljudem povemo katere pravice jim pripadajo ter uveljaviti moramo metode socialnega dela, ki temeljijo na antirasistični perspektivi.

Zaviršek (2003: 223-224) opozori na pojav izključevanja z vključevanjem. Teorija socialnega dela poudarja socialno vključevanje kot temeljno nalogo v praksi socialnega dela. Pri tem pa socialno vključevanje ne pomeni, da kdo »ustreza« večini ali, da je

vključen kot »izjema«, temveč da se razširjajo norme normalnosti. Ljudje so vključeni v družbo z različnimi statusi. Ko govorimo o nekaterih ljudeh kot o ljudeh s »posebnimi potrebami«, o »posebno ranljivih skupinah«, o »drugačnih ljudeh«, jim pripisujemo status izjem. S tem statusom so ti ljudje sicer vključeni v družbo, vendar kot izjeme, kar jih takoj tudi izključuje. Kot avtorica pravi, je notranje nasprotje načela socialnega vključevanja, da pomeni »strokovna pomoč« v socialnem delu za različne ljudi različno in, da »pomoč«, ki naj bi posameznika vključila v socialne mreže, usposobila za običajno življenje, uporabnika pogosto izključuje.

Sodobno socialno delo z zatiranimi skupinami zagovarja popolno udeležbo uporabnika pri načrtovanju in izvajanju storitev. Socialni delavci naj pristopijo k vsaki situaciji s spoštovanjem različnosti, kompleksnosti, razumevanjem zgodb in izraženih potreb uporabnikov. S tem, ko bodo socialne službe to sprejele in razvile ustrezne načine delovanja, bodo prispevale k preseganju zatiralskih praks in omogočile socialno vključevanje zatiranih skupin v vsakdanjem življenju. (Žnidarec-Demšar, Urh, 2005: 330)

2. PROBLEM

Za to temo sem se odločila predvsem na podlagi lastne izkušnje. Tudi sama sem leta 1992 prišla v Slovenijo kot begunka iz Bosne in Hercegovine. Z begunci, ki sem jih v tej težki izkušnji spoznala, z izjemo nekaj posameznikov, nisem ostala v stiku. Večkrat pa sem se spraševala kako so se vsi ti ljudje znašli, kakšne so njihove izkušnje z vključevanjem v slovensko družbo in življenjem tu. Zanimalo me je, če so tudi njihove izkušnje podobne moji. To diplomsko nalogo sem videla kot dobro priložnost, da spoznam ljudi, ki so doživeli enako izkušnjo kot jaz, navežem stik z njimi in poskušam priti do vseh teh informacij, ki me že od nekdaj zanimajo. Ker mi je področje migracij, preko osebne izkušnje z begunstvom, ki še danes močno živi v meni, nekako zelo blizu, sem se odločila razmišljati in pisati o tem. V nalogi sem se osredotočila na prav to specifično generacijo beguncev iz leta 1992.

S svojo diplomsko nalogo sem želela raziskati integriranost nekdanjih beguncev iz Bosne in Hercegovine v slovensko družbo. Zanimalo me je kako so se znašli ter predvsem kako živijo danes, če so zaposleni, imajo svojo družino, stanovanje. Poskušala sem se osredotočiti v glavnem na trenutno stanje, ko že imajo slovensko državljanstvo. Želela sem ugotoviti, če se še po vseh teh letih življenja v Sloveniji srečujejo z diskriminacijo s strani slovenske družbe ter s kakšno vrsto diskriminacije se srečujejo. Poskušala sem spoznati njihove izkušnje z uradnimi osebami, z iskanjem zaposlitve, s šolstvom, prijateljskimi in partnerskimi odnosi, odnosi s sosedi. Zanimali so me tudi njihovi predlogi za boljše odnose s Slovenci ter mnenje o vzrokih za diskriminatorno vedenje s strani Slovencev in za slabe medsebojne odnose. Izpostavila sem tudi nekatere razlike med slovensko in bosanko družbo, kot so jih sami navedli. Posebej sem še želela ugotoviti njihovo znanje slovenskega jezika in kakšen pomen mu dajajo pri integraciji v slovensko družbo. Za konec pa me je še zanimalo kje se vidijo v prihodnosti, če se želijo vrniti nazaj v Bosno ali vidijo svojo prihodnost v Sloveniji. Izmed vseh rezultatov, dobljenih v intervjujih, sem se v nadaljni obdelavi podatkov osredotočila v glavnem na tiste, ki se nanašajo na trenutno stanje.

Z rezultati raziskave bi želela prispevati k večji osveščenosti o položaju ljudi z Juga oziroma bivših beguncev iz Bosne in Hercegovine, ki živijo v Sloveniji. Opozoriti bi želela na diskriminatorno vedenje slovenske družbe do te skupine slovenskih državljanov, kolikor je to prisotno, na slabe odnose med obema skupinama in poskušala ugotoviti kaj bi se dalo narediti za boljšo integriranost Bosancev v slovensko družbo, boljše medsebojne odnose ter, da bi se počutili bolj enakovredni državljani Republike Slovenije, v kolikor se tako že ne počutijo. Predvsem bi želela bližje spoznati in poskušati ugotoviti dejansko izkušnjo in doživljanje življenja te skupine ljudi v Sloveniji.

3. METODOLOGIJA

3.1. VRSTA RAZISKAVE

Raziskava je kvalitativna in eksplorativna oz. poizvedovalna. Osnovno gradivo, zbrano v procesu raziskave, predstavljajo besedni opisi, pridobljeni s pomočjo opravljenih intervjujev. Uporabljeno gradivo in pri intervjujih dobljeni rezultati so obdelani na beseden način, torej s kvalitativno metodo obdelave podatkov, brez merskih postopkov. Raziskava je poizvedovalna, ker sem pri njej poskušala spoznati določeno problematiko, raziskati življenje konkretne skupine ljudi, odkriti probleme in jih formulirati.

3.2. MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV

V raziskavi sem uporabila vnaprej pripravljen, delno strukturiran vprašalnik odprtega tipa. Vprašalnik vsebuje poleg osnovnih podatkov, ki se nanašajo na spol, starost in kraj ter datum pogovora še štirinajst vprašanj. Ker se mi je zdelo pomembno spoznati tudi odzadje zgodb mojih sogovornikov oziroma podatke o začetku njihovega življenja v Sloveniji, se nekatera vprašanja nanašajo tudi na to obdobje. V nadaljevanju, pri obdelavi podatkov, pa sem se osredotočila na sedanjost in tako vseh v intervjujih pridobljenih informacij nisem uporabila.

3.3. POPULACIJA IN VZORČENJE

Populacijo predstavljajo nekdanji begunci iz Bosne in Hercegovine ki so zaradi vojne, leta 1992, pribežali v Slovenijo in so tu ostali do dandanes, torej trenutno živijo v Sloveniji in imajo slovensko državljanstvo. Pri moji raziskavi sem uporabila metodo vzorčenja, ker bi do vseh enot populacije bilo izredno težko priti. Opravila sem sedem intervjujev z osebami, do katerih sem prišla po metodi »snežne kepe«. Moji sogovorniki sodijo v skupino mladih ljudi od 24 do 31 let starosti. Od tega sta med njimi dva fanta in

pet deklet. Vzorec je neslučajnosten in priložnosten, saj vse enote populacije niso imele enake možnosti, da bi bile izbrane v vzorec ampak sem jih izbrala glede na dostopnost. Zaradi tega dobljene podatke ne moremo posplošiti na celotno populacijo.

3.4. ZBIRANJE PODATKOV

Podatke sem zbrala z intervjuji s pomočjo vnaprej pripravljenega vprašalnika. Do intervjuvancev sem prišla preko poznanstev. Posikala sem jih s poizvedovanjem pri prijateljih, znancih, sorodnikih, ki so bili z njimi na kakršenkoli način (prijateljska, poklicna, sosedska, družinska vez) povezani. Tako mi je po dolgem času iskanja in spraševanja uspelo stopiti v kontakt z nekaj ljudi iz te skupine. V raziskavo sem želela vključiti tako moške kot ženske različnih starosti, kar mi ni popolnoma uspelo, saj se starejše osebe niso bile pripravljene pogovarjati. Na pogovor zmano je tako pristalo pet deklet in dva fanta. Za tem, ko sem dobila njihovo kontaktno številko ali elektronski naslov, sem stopila v kontakt z njimi in se z vsakim posebej dogovorila za individualno srečanje. Pogovore sem (zaradi doslednejšega in lažjega kasnejšega zapisa) s privolitvijo sogovornikov snemala z diktafonom. Posnete intervjuje sem dobesedno zapisala, če je to bilo mogoče avtentični obliki, pri čemer sem sledila jeziku pripovedi (slovenski ali bosanski jezik). Pogovori so potekali individualno, v glavnem osebno, v kavarni, z dvema sogovornicama pa pri njiu doma. Z enim izmed sogovornikom se nisem uspela srečati v živo tako, da mi je na vprašanja odgovoril preko elektronske pošte. Po vsakem pogovoru sem posnetek doma pretipkala in si v zapisu za vsakega sogovornika/co izmislila novo ime. Pogovori so potekali v zelo prijetnem, sproščenem vzdušju in trajali približno eno uro. Nekateri izmed njih pa so se podaljšali v nekaj urni pogovor in druženje. Glede snemanja pogovora moji sogovorniki niso imeli nobenih zadržkov. Vse intervjuje sem izvedla v časovnem obdobju med 18. junijem in 15. septembrom. 2008.

3.5. OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Primer postopka obdelave in analize podatkov:

1. Izbor relevantnih delov besedila in številčenje izjav

Osman- 28 let

(življenje danes, trenutno stanje)

Da, mislim nemam svojo poročico. Imam svoj stan. (01) Završio sam faks(02), zaposlio se.(03) Živim dobro(04), snalazim se.

(slovenski jezik)

Naučio sam se jezik u srednjoj školi.(05) Mislim, da je moje znanje za neku dobru četvorku. (06)

Ja sam mišljenja, da si dužan, da se naučiš jezik naroda u zemlji, gdje živiš.(07) Mislim, da je to važno(08) i smatram to normalnim, da znaš jezik(09), mada se možeš u Sloveniji razumjeti i ako govoriš taj naš jezik, bosanski. A mislim, da bi svaki pojedinac, koji je normalan trebao znati.(10)

(doživljavanje diskriminacije)

Što se tiče društva, s kojim trenutno komuniciram, a to su u glavnom ljudi, koji su obrazovani, ne osjetim neke diskriminacije. Mislim, imaš ljude, koji te ne vole iz nekih razloga, imaš ljude, kojima je sasvim svejedno. To jednostavno zavisi od svakog pojedinca. Ok, smeta mi.. dosta puta se nađem u nekom društvu pa »Bosanci ovo, Bosanci ono, čefurji pa to..«(11)..ne, da meni neko nešto priča ali ono.. Iako se to ne odnosi na mene, mi je teško.(12) Volio bi, da to nekako nisi čuo.(13) Ali definitivno, što sam se u svim godinama naučio i što su mi drugi potvrdili je to, da slovensko društvo je užasno zatvoreno i kao neki »outsider« imaš jako male šanse, da se bilo kad probiješ u te krugove. (14) I onda se zbog toga osjećam puno puta manje vrijedan.(15) Iako ne doživljavaš nešto tako, u podsvjesti znaš, da je to tako.(16)

Da, definitivno. Pogotovo, ako tražiš posao u nekim manjim firmama, kod nekih, koje su privatno vlasništvo, to definitivno može utjecati, drugačije je sigurno. Slovenac može definitivno lakše dobiti posao. (17) I sam sam imao iskustvo s tim,(18) mislim osjetio sam u par slučajeva mada to nikad ne vrijedi za sve ljude. Mislim, ako je treća i četvrta firma taka, nije ona peta.

(mnenje o vzrokih za diskriminatorno vedenje)

Ja mislim, da je krivica obojestranska. Što se tiče Bosanaca ili Južnjaka, jer oni ne razlikuju, je razlog taj, što su u proteklim godinama u Sloveniju dolazile generacije nekih nižih slojeva, znači građevinski radnici...više ili manje neobrazovani iz manje razvijenih sredina i sa jako niskom kulturom. Ti ljudi su često bili predmet kafanskih tuča...u glavnom problematike i od tog dolazi taj loš glas o Južnjacima. (19) Sa druge strane, što se tiče Slovenaca, su, kao što sam već reko, jako zatvoreno društvo, (20) koje jako teško prima bilo šta, što je drugačije. (21) Znači kod svake promjene je za njih prvi odgovor ne.(22) Ali sam siguran da su zbog tog renomea, kojeg su naši preci stigli ovdje, puno lošiji odnos imaju do nas, nego do drugih stranaca. (23)

(razlike v navadah)

Najteže, na što se niti danas nisam naviko je to da je slovenačko društvo totalno drugačije od tog našeg bosanskog, u smislu, da nema tog humora, topline(24)..jednostavno nema one raje. Mislim, ovdje ako je neka žurka ili nešto, prvi cilj je, da se svi ponapijaju totalno do povraćanja,(25) inače si izuzetak, ako to ne radiš. Znači brez alkohola nema niti nekog zdravog humora, ni zdravog nekog druženja. (26) A sa druge strane je jako malo tu južnjaka, koji studiraju.(27) Recimo, ja kao student kad sam izlazio, nikada nisam mogao naći društvo studenata. Znači uvijek su ono južnjaci zalazili po tim narodnim muzikama, gdje ja nisam nikad išo. Definitivno je slovenačko društvo drugačije od bosanskog. Ne znam..ja se nisam uklopio. Definitivno imaš ljude, koji provociraju, ističu to svoje porijeklo..sa zlatnim lancima, patikama, hlačama ili šta su već ti stereotipi, sa muzikom iz auta..ali to su ipak pojedinci, koji nisu negativni likovi. (28) Puno puta je to omladina, željna nekog dokazivanja. Tako da, jednostavno se razlikujemo. ...ovo je hladno društvo(29), što od čovjeka uzima samo ono, što mu treba, što može iskoristiti

dalje.(30) To je ono, što nas najviše boli, što te niko neće prihvatiti iz te topline, ljubavi.(31) Mada opet ističem, nisu svi ljudi isti. Ali čak i najbolji prijatelj ti ovdje nije najbolji prijatelj.(32) Ne znam, oni imaju vjerovatno razvijeniji taj osjećaj za poso, napredovanje(33) i onda jim je to nekako bitno..šta znaš, šta imaš, šta možeš kupiti, prodati...(34) uvijek je to nekako prisutno....Do danas poznam te prve komšije, sa njima imam ok odnose ali sa ostalima ne.(35)U stvari ovo je dosta zatvoren narod.(36) Ne znam, danas te pozdravi, sve ok, super, sutra te ne gleda nikako...(37) Da sam iskren, sa njihove strane je interes, kad jim je interes, ono, znači..kad jim nešto treba, super sam, nema frke... U glavnom, to sam osjetio, kad jim nešto treba nije važno ko si, šta si a inače nije baš nešto. (38)

(predlogi za boljše odnose s Slovenci)

Svi, koji dolaze, trebaju, da se prilagode tom društvu.(39) Svi mi, koji doalzimo, treba da prihvatimo ta neka pravila, koja domaćini imaju. (40) Znači, da se naučiš te neke osnovne kulture, koja vlada u tom društvu, (41)da stekneš te radne navike, kakve ima to društvo(42), da se naučiš jezik(43)... Znači, da se, kada se nalaziš u tom društvu, maksimalno prilagodiš.(44) Znači, kada si u poslu, gdje su svi ostali Slovenci, moraš se ponašati isto ako i oni. Ali kad završiš poso, ideš kući, u društvo, gdje su Bosanci, onda se ponašaš onako, kako ti odgovara. Znači, sa strane migranata, se je treba prilagoditi tamo, gdje je to za očekivati.(45)A sa strane slovenačkog društva, oni bi se trebali prestati bojati tog »drugačijeg«.(46) Znači, trebali bi nas primati malo više kao jednakovrijedne.(47)

(pogled na prihodnost-Slovenija ali BiH?)

Definitivno bi se želio vratiti u Bosnu, kada bi se ekonomska situacija u Bosni popravila.(48)Zapravo, politička situacija u Bosni kada bi se sredila, ekonomska bi se automatički počela sređivat, bar ja tako mislim. Naravno, da bi se želio vratiti u Bosnu. Prije svega bi želio, da moja djeca odrastaju i budu rođena u Bosni, da govore bosanski jezik. (49)Mislim, da ovdje će nam se prije ili kasnije izbrisat trag, to je definitivno.(50)

2. Razdelitev izjav v določene kategorije (kodiranje)

Življenje danes (trenutno stanje)

- 01 Imam svoj stan.
- 02 Završio sam faks
- 03 zaposlio se.
- 04 Živim dobro

Slovenski jezik

- 05 Naučio sam se jezik u srednjoj školi.
- 06 moje znanje za neku dobru četvorku.
- 07 si dužan, da se naučiš jezik naroda u zemlji, gdje živiš.
- 08 je to važno
- 09 smatram to normalnim, da znaš jezik
- 10 mislim, da bi svaki pojedinac, koji je normalan trebo znat.

Doživljanje diskriminacije

- 11 smeta mi.. dosta puta se nađem u nekom društvu pa »Bosanci ovo, Bosanci ono, čefurji pa to..«
- 12 Iako se to ne odnosi na mene, mi je teško.
- 13 Volio bi, da to nekako nisi čuo.
- 14 kao neki »outsider« imaš jako male šanse, da se bilo kad probiješ u te krugove.
- 15 se zbog toga osjećam puno puta manje vrijedan.
- 16 Iako ne doživljavaš nešto tako, u podsvjesti znaš, da je to tako.
- 17 Slovenac može definitivno lakše dobiti posao.
- 18 I sam sam imao iskustvo s time

Mnjenje o uzrokih za diskriminatorno vedenje

- 19 su u proteklim godinama u Sloveniju dolazile generacije nekih nižih slojeva, znači građevinski radnici...više ili manje neobrazovani iz manje razvijenih sredina i sa jako

niskom kulturom. Ti ljudi su često bili predmet kafanskih tuča...u glavnom problematike i od tog dolazi taj loš glas o Južnjacima.

20 što se tiče Slovenaca, su, kao što sam već reko, jako zatvoreno društvo,

21 jako teško prima bilo šta, što je drugačije.

22 kod svake promjene je za njih prvi odgovor ne.

23 zbog tog renomea, kojeg su naši preci stigli ovdje, puno lošiji odnos imaju do nas, nego do drugih stranaca.

Razlike v navadah

24 je slovenačko društvo totalno drugačije od tog našeg bosanskog, u smislu, da nema tog humora, topline

25 ovdje ako je neka žurka ili nešto, prvi cilj je, da se svi ponapijaju totalno do povraćanja,

26 bez alkohola nema niti nekog zdravog humora, ni zdravog nekog druženja.

27 sa druge strane je jako malo tu južnjaka, koji studiraju.

28 imaš ljude, koji provociraju, ističu to svoje porijeklo..sa zlatnim lancima, patikama, hlačama ili šta su već ti stereotipi, sa muzikom iz auta..ali to su ipak pojedinci, koji nisu negativni likovi.

29 ovo je hladno društvo

30 što od čovjeka uzima samo ono, što mu treba, što može iskoristiti dalje.

31 te niko neće prihvatiti iz te topline, ljubavi.

32 čak i najbolji prijatelj ti ovdje nije najbolji prijatelj.

33 oni imaju vjerovatno razvijeniji taj osjećaj za poso, napredovanje

34 jim je to nekako bitno..šta znaš, šta imaš, šta možeš kupiti, prodati...

35 Do danas poznam te prve komšije, sa njima imam ok odnose ali sa ostalima ne.

36 ovo je dosta zatvoren narod.

37danas te pozdravi, sve ok, super, sutra te ne gleda nikako...

38 sa njihove strane je interes, kad jim je interes, ono, znači..kad jim nešto treba, super sam, nema frke... U glavnom, to sam osjetio, kad jim nešto treba nije važno ko si, šta si a inače nije baš nešto.

Predlogi za boljše odnose s Slovenci

- 39 Svi, koji dolaze, trebaju, da se prilagode tom društvu.
40 treba da prihvatimo ta neka pravila, koja domaćini imaju.
41 se naučiš te neke osnovne kulture, koja vlada u tom društvu,
42 stekneš te radne navike, kakve ima to društvo
43 da se naučiš jezik
44 se, kada se nalaziš u tom društvu, maksimalno prilagodiš.
45 Znači, sa strane migranata, se je treba prilagoditi tamo, gdje je to za očekivati.
46 sa strane slovenačkog društva, oni bi se trebali prestati bojati tog »drugačijeg«.
47 trebali bi nas primati malo više kao jednakovrijedne.

Pogled na prihodnost -Slovenija ali BiH?

- 48 Definitivno bi se želio vratiti u Bosnu, kada bi se ekonomska situacija u Bosni popravila
49 Prije svega bi želio, da moja djeca odrastaju i budu rođena u Bosni, da govore bosanski jezik.
50 ovdje će nam se prije ili kasnije izbrisati trag, to je definitivno.

3. Hierarhična razdelitev pojmov

1. Življenje danes (trenutno stanje)

1.1. *stanovanjske razmere*

1.1.1. *lastno stanovanje:*

Imam svoje stanovanje(01)

1.1.2. *podnajemniško stanovanje:*

1.1.3. *študentsko stanovanje:*

1.2. *kariera*

1.2.1. *zaposlitev po končanem šolanju:*

Končal sem faks (02), se zaposlil.(03)

1.2.2. *študij in študentsko delo:*

1.3. *zakonski stan in lastna družina:*

1.4. *splošno zadovoljstvo*

Živim dobro (04)

2. Slovenski ezik

2.1. *kje so se ga naučili*

2.1.1. *v šoli:*

Jezika sem se naučil v srednji šoli. (05)

2.1.2. *samostojno, s pomočjo knjig in televizije:*

2.2. *ocena znanja jezika*

2.2.1. *dobro:*

moje znanje je za kakšno dobro štirko. (06)

2.2.2. *zelo dobro:*

2.2.3. *odlično:*

2.3. *pomen znanja jezika pri integraciji*

2.3.1. *je dolžnost:*

si se dolžan naučiti jezik ljudi, v zemlji, kjer živiš. (07)

2.3.2. *zelo pomembno:*

je to pomembno (08)

2.3.3. *koristno:*

2.3.4. *normalno, osnovnega pomena:*

menim, da je normalno znati jezik (09), mislim, da bi vsak posameznik, ki je normalen moral znat. (10)

2.3.5. *slovenska družba ceni trud:*

2.3.6. *ovira pri učenju jezika:*

3. Doživljanje diskriminacije

3.1. diskriminiranje Bosancev kot skupine, generaliziranje

moti me.. dostikrat se znajdem v neki družbi pa »Bosanci ovo, Bosanci ono, čefurji pa to..« (11)

3.2. prizadetost zaradi indirektne diskriminacije

Čeprav se to ne nanaša name, mi je težko. (12), Želel bi, da to nekako nisi slišal. (13),

Čeprav ne doživljaš nekaj takega, v podzavesti veš, da je to tako. (16)

3.3. težje vključevanje v družbo

kot nek »outsider« imaš zelo majhno možnost, da se kadarkoli prerineš v te kroge. (14)

3.4. direktna diskriminacija, lastne izkušnje

3.4.1. prisotnost diskriminacije:

3.4.2. izrazne oblike:

-pogledi:

-govor:

- nevoščljivost in ljubosumnost:

- osebni stik:

3.4.3. občutek manjvrednosti:

se zaradi tega počutim večkrat manjvreden. (15)

3.4.4. izogibanje nestrpnosti:

3.5. diskriminacija pri zaposlovanju in v službi

3.5.1. splošno mnenje o prisotnosti diskriminacije

Slovenec lahko definitivno lažje dobi zaposlitev. (17)

3.5.2. lastna izkušnja z diskriminacijo

3.5.2.1. imajo izkušnjo:

Tudi sam sem imel izkušnjo s tem (18)

3.5.2.2. nimajo izkušnje:

4. Mnenje o vzrokih za diskriminatorno vedenje

4.1. renome iz preteklosti

v preteklih letih so v Slovenijo prihajale generacije nekaterih nižjih slojev, torej gradbeni delavci...bolj ali manj neizobraženi iz manj razvitih območij in z zelo nizko kulturo. Ti ljudje so bili pogosto predmet gostilniških pretepov...v glavnem problematike in od tod prihaja ta slab glas o Južnjakih. (19), zaradi tega renomea, ki so ga naši predniki ustvarili tukaj, imajo veliko bolj slab odnos do nas, kot do drugih tujcev. (23)

4.2. zaprtost slovenske družbe

glede Slovencev, so, kot sem že povedal, zelo zaprta družba (20), zelo težko sprejme karkoli, kar je drugačno. (21), pri vsaki spremembi je za njih prvi odgovor ne. (22)

4.3. medsebojno nepoznavanje in nezanimanje drug za drugega

4.4. trma in neizobraženost

4.5. nezrelost

4.6. vpliv vzgoje in politike

5. Razlike v navadah

5.1. navade Slovencev

5.1.1. druženje in zabava z veliko alkohola

Je slovenska družba popolnoma drugačna od te naše bosanske, v smislu, da ni tega humorja, topline (24), tukaj če je neka žurka ali nekaj, je prvi cilj, da se vsi napijejo popolnoma do bruhanja (25), brez alkohola ni niti nekega zdravega humorja, ni nekega zdravega druženja. (26)

5.1.2. zaprta in hladna družba

to je hladna družba(29), Do danes poznam te prve sosede, z njimi imam ok odnose ampak z ostalimi ne. (35), to je dosti zaprt narod. (36), danes te pozdravi, vse ok, super, jutri te ne gleda nikakor... (37)

5.1.3. kariera, imetje, napredovanje kot prioriteta

oni imajo verjetno bolj razvit ta občutek za delo, napredovanje (33), jim je to nekako pomembno...kaj veš, kaj imaš, kaj lahko kupiš, prodaš... (34)

5.1.4. koristoljubje

ki od človeka jemlje samo tisto, kar potrebuje, kar lahko naprej izkoristi. (30), z njihove strani je interes, ko jim je interes, ono, pomeni..kadar jim je nekaj potrebno, sem super, ni problema... V glavnem, sem začutil to, kadar jim je nekaj potrebno, ni pomembno kdo si, kaj si a drugače ni glih nekaj. (38)

5.1.5. tekmovalnost, si medseboj ne pomagajo

5.2. navade Bosancev

5.2.1. prioriteta družina

z druge strani je tu zelo malo južnjakov, ki študirajo. (27)

5.2.2. vročekrvni

so ljudje, ki provocirajo, povdarjajo to svoje poreklo..z zlatimi verižicami, supergami, hlačami ali kaj so že ti stereotipi, z glasbo iz avta..ampak so to vseeno posamezniki, ki niso negativni liki. (28)

5.2.4. medsebojna pomoč, ni tekmovalnosti

5.2.5. doma več naredijo ženske

5.2.6. materialne dobrine niso bistvenega pomena

5.2.7. zabava brez alkohola

6. Predlogi za boljše odnose s Slovenci

6.1. prilagoditev priseljencev domačemu okolju

Vsi, ki prihajajo, je potrebno, da se prilagodijo tej družbi. (39), potrebno je, da sprejmemo ta nekatera pravila, ki jih imajo domačini. (40), se naučiš te osnovne kulture, ki prevladuje v tej družbi (41), dosežeš te delovne navade, kakšne ima ta družba (42), da se naučiš jezika (43), se, kadar se nahajaš v tej družbi, maksimalno prilagodiš. (44), Pomeni, s strani migrantov, se je potrebno prilagoditi tam, kjer je to pričakovano. (45)

6.2. sprejemanje s strani slovenske družbe

s strani slovenske družbe, oni bi se morali prenehati bati tega »drugačnega«. (46), morali bi nas sprejeti malo bolj kot enakovrednejše. (47)

6.3. medsebojno povezovanje in skupinsko delo

6.4. delo z otroci in mladimi

6.5. napovedi za prihodnost

Tu se nam bo slej kot prej zabrisala sled, to je definitivno. (50)

7. Pogled na prihodnost- Slovenija ali BiH?

7.1. želja po vrnitvi

Definitivno bi se želel vrniti v Bosno, ko bi se ekonomska situacija v Bosni popravila (48), Predvsem bi želel, da moji otroci odraščajo in so rojeni v Bosni, da govorijo bosanski jezik. (49), tukaj se nam bo prej kot slej izbrisala sled, to je definitivno. (50)

7.2. prihodnost v Sloveniji

4. Definiranje osnovnih pojmov

1. življenje danes (trenutno stanje)

Življenje danes se nanaša na trenutno življenjsko situacijo mojih sogovornikov. Zajema stanovanje, službo ali šolanje, ter lastnodružino.

2. slovenski jezik

Jezik zajema pomen, ki ga moji sogovorniki pripisujejo znanju slovenskega jezika pri integraciji v družbo, kje so se ga sami naučili ter njihovo osebno oceno lastnega znanja.

3. doživljanje diskriminacije

Doživljanje diskriminacije se nanaša predvsem na trenutno stanje torej, ko že vsi imajo slovensko državljanstvo. Vključuje izkušnje z diskriminacijo s strani slovenske družbe (zaradi njihovega porekla, priimka ali naglasa pri govorjenju) ter vrste diskriminatornega vedenja, s katerimi se srečujejo oziroma imajo izkušnjo. Zajema tako izkušnjo v službi in pri zaposlovanju kot tudi na splošno v življenju. Izkušnje z diskriminacijo, ki se nanašajo na preteklost (čas osnovne, srednje šole in podobno) sem pri obdelavi podatkov spustila.

4. mnenje o vzrokih za diskriminatorno vedenje

Nanaša se na mnenje oziroma razmišljanje mojih intervjuvancev o vzrokih za diskriminatorno vedenje Slovencev do priseljencev iz Bosne torej, kaj bi lahko bil razlog za diskriminatoren odnos, v koliko je ta prisoten.

5. razlike v navadah

Ta pojem se nanaša na razlike med slovensko in bosansko družbo, kot jih vidijo intervjuvanci, ki bi lahko bile tudi razlog za nestrpno vedenje in slab odnos med obema skupinama, koliko je ta prisoten.

6. predlogi za boljše odnose s Slovenci

Vključuje razmišljanje mojih sogovornikov o tem, kaj bi se dalo narediti, da bi odnos med Slovenci in priseljenci iz Bosne, ki živijo v Sloveniji, bil boljši. Zajema njihovo razmišljanje o tem, kaj bi lahko obojni naredili za to, da bi bilo manj nestrpnosti in diskriminacije ter, da bi bili bolj povezani in vsi živeli kot enakovredni državljani.

7. pogled na prihodnost- Slovenija ali BiH?

Nanaša se na pogled intervjuvancev na njihovo prihodnost, če se želijo vrniti nazaj v Bosno ali vidijo svoje prihodnje življenje v Sloveniji.

Podatke sem obdelala s kvalitatívno metodo obdelave podatkov. Glede posameznih korakov obdelave sem se posvetovala tudi s profesorico doc. dr. Ljiljano Rihter, ki mi je dala nekaj smernic za nadaljnje delo.

Intervjuje sem najprej natipkala ter si za vsakega posameznika/co izmislila novo ime. Iz osnovnega zapisa intervjujev sem izpisala za mojo raziskavo relevantne dele besedila, torej tiste, ki se nanašajo na vprašanja, ki so me posebej zanimala. Podatke, ki sem jih skozi pogovor dobila, a na katere se nisem posebej osredotočila, sem spustila. Tiste informacije, na katerih sem v moji raziskavi želela narediti povdarek, sem razdelila v sedem sklopov. V izpisanih delih intervjujev znotraj posameznega sklopa sem nato podčrtala in v oklepajih oštevilčila za posamezno vprašanje relevantne izjave,

nerlevantne dele intervjujev pa sem spustila. Vse podčrtane in oštevilčene izjave sem razdelila v sedem različnih kategorij:

1. življenje danes (trenutno stanje)
2. slovenski jezik
3. doživljanje diskriminacije
4. mnenje o vzrokih za diskriminatorno vedenje
5. razlike v navadah
6. predlogi za boljše odnose s Slovenci
7. pogled na prihodnost- Slovenija ali BiH?

Osnovnih sedem pojmov sem v nadaljevanju še dodatno razdelila tako, da sem jim glede na iz intervjujev izpisane izjave določila podpojme, ki označujejo pod njimi navedene izjave intervjuvancev. Pri točki hierarhične razdelitve pojmov sem navedene pojme v bosanskem jeziku, po navodilu mentorice, prevedla v slovenščino. Na koncu pa sem še vseh sedem osnovnih pojmov definirala. Dobljene podatke sem v nadaljevanju, v posebni točki, povzela v rezultate ter razširila v razpravo. Pri tem sem znotraj vsebine rezultatov, za bolj pester in relevanten opis, navajala nekatere citate iz intervjujev.

Kot ponazoritev obdelave podatkov sem opisala postopek na primeru odgovorov enega izmed intervjuvancev, ki sem ga dodala na začetku te točke. Dobesedne zapise intervjujev sem dodala v prilogi.

4. REZULTATI

Življenje danes (trenutno stanje)

Stanovanjske razmere, v katerih živijo moji sogovorniki/ce se razlikujejo. Pet izmed sedmih intervjuvanih oseb ima svoje stanovanje. Od tega eden sogovornik živi sam v svojem stanovanju, drugi sogovornik ter sogovornice delijo to stanovanje z družinskimi člani »*Po 16ih letih smo si z velikim odrekanje uspeli kupiti stanovanje.*« (Marija), »*Z možem, hčerkico in mamo živimo v tem stanovanju, ki smo ga kupli pred enim letom.*« (Azra). Ena izmed preostalih dveh sogovornic živi v hiši, ki jo ima v najemu »*Imam majhno hiško v najemu*« (Emina). Ena sogovornica pa tudi živi v podnajemniškem stanovanju, v študentski sobi, kjer je bila v času študija »*Živim v študentski sobi, kjer sem že prej živela v času študija, ker si še zaenkrat ne morem privoščiti, da bi šla v svoje stanovanje.*« (Ana).

Dve sogovornici izmed petih še študirata. Ena izmed njiju je povedala, da zraven študija dela preko študentskega servisa »*...delam preko študenta*« (Anita). Ostalih pet oseb pa je že uspešno zaključilo šolanje in so že zaposleni. Štirje izmed petih, ki so že zaključili šolanje, imajo univerzitetno izobrazbo. Dve sogovornici sta navedli, da imata že redno zaposlitev »*mam redno službo*« (Azra), »*Zaposlena sem redno, v eni firmi.*« (Ana).

Moji sogovorniki/ce v glavnem še nimajo lastnih družin, razen dveh izmed petih intervjuvank, ki sta že poročeni »*srečno poročena*« (Emina). Ena izmed njiju ima hčerko »*Imam svojo družino*« (Azra).

Glede splošnega zadovoljstva s svojim trenutnim življenjem sta dve osebi poudarili, da živita dobro »*Živim dobro*« (Osman), »*...normalno življenje, ne!?*« (Emina) Ostali niso tega posebej izpostavili.

Slovenski jezik

Na vprašanje kje so se naučili govoriti slovenski jezik, je večina odgovorila, da so se jezika naučili v šoli. Ena sogovornica je povedala, da se ga je naučila predvsem sama, s pomočjo televizije in branja knjig *»Naučila sem se ga predvsem sama... Sem brala knjige in gledala TV.«* (Anita). Ena izmed petih sogovornic pa je povedala, da se jezika uči vsakodnevno in poskuša biti vedno boljša *»Jezika se učim vsakodnevno, odkar sem tukaj poizkušam biti čim boljša.«* (Marija).

Splošna lastna ocena znanja slovenskega jezika med intervjuvanci je bila dobra *»...moje znanje za neku dobro četvorku.«* (Osman), *»Moje znanje slovenskega jezika je zelo dobro, se lahko pohvalim, da mi gre dobro.«* (Anita), *»Zdi se mi dobro, v primerjavi s kom drugim super.«* (Azra). Ena izmed njih je povedala, da je njeno znanje odlično *»Moje znanje slovenskega jezika je odlično.«* (Marija). Eden izmed vprašancev svojega znanja slovenskega jezika ni ocenil.

Glede pomena znanja jezika pri integraciji v slovensko družbo so se vsi moji sogovorniki/ce strinjali, da je le-to zelo pomembno. Navedli so, da je to dolžnost *»...si dužan, da se naučiš jezik naroda u zemlji, gdje živiš.«* (Osman), zelo pomembno, koristno *»V bistvu se mi zdi zelo pomembno, če znaš jezik. Je v bistvu večja možnost tud v službi pa v bistvu nasplošno kjerkoli, če znaš jezik.«* (Emina), osnovno, če se hočeš integrirati *»...če želiš, da te nekdo sprejme, moraš se potruditi, da znaš jezik.«* (Anita). Dve intervjuvanki sta izpostavili tudi, da slovenska družba ceni in spoštuje trud tudi, če se oseba zmoti *»Slovenska družba ceni, če se nekdo ki ne zna jezika trudi. Ne sprejema pa tiste, ki so že 10, 15 ali več let tukaj in še vedno komaj da znajo slovensko. V tem se celo nekoliko strinjam.«* (Marija), *»Slovenci bolj spoštujejo, ko vidiijo, da se nekdo trudi govorit njihov jezik, tudi, če kaj narobe reče.«* (Ana).

Ena sogovornica je izpostavila tudi kot oviro pri dobrem znanju slovenskega jezika to, da se priseljenci zadržujejo bolj v krogih domačih ljudi, kjer govorijo bosanski jezik *»Toda*

priseljenci iz bivše Jugoslavije veliko časa preživijo v svojih krogih, kar jih še dodatno ovira pri tem da bi znali slovensko.» (Marija).

Doživljanje diskriminacije

Skozi pogovor z mojimi intervjuvankami in intervjuvancema sem ugotovila, da se je osebno doživljanje diskriminacije, v primerjavi s preteklostjo, ko so bili mlajši (v času osnovne in srednje šole) zmanjšalo. Zdaj, ko večinoma že lahko skrbijo zase, so dokaj samostojni, je tega čutiti manj vendar je, kot pravijo, diskriminacija še vedno prisotna in, kot nekateri rečejo, jo bo najbrž vedno mogoče čutiti *»Diskriminacije ni čutiti več toliko, je pa na trenutke še vedno prisotna in še vedno bo.«* (Anita), *»...dokler sem samostojna, sama zase skrbim, ni to tolko izrazito.«* (Ana), *»Niti ne čutim tega tak velik.«* (Emina).

Kot je eden izmed sogovornikov povedal, se diskriminaciji poskuša izogniti *»Diskriminacija se lahko pojavlja, vendar se ji izogneš. Take ljudi enostavno držiš stran od sebe.«* (Mirza). Enakega mišljenja je bila tudi ena izmed sogovodnic *»...če vidim, da je nekdo nesramen do mene, da se nestrpno vede, mi kaj ne privoščim, se pač takega v družbi izogibam.«* (Ana).

Le ena izmed sogovornic je poudarila, da diskriminacije ne čuti več *»Sedaj imam z vsemi odlične odnose in ne čutim nestrpnosti.... Nimam težav s kakršnim koli načinom diskriminacije. Namreč prilagodila sem se okolici in moja družba pravi, da če ne bi vedeli da sem Hrvatica nikoli ne bi rekli da sem.«* (Marija).

Kot je ena izmed sogovornic povedala, čeprav ne več tako direktno, se še vedno čuti razlika *»Te zakonske pravice imam izenačene. Če pa gledam v medčloveških odnosih pa so tu pa tam še razvidne neke razlike.«* (Ana). V nekem času se, kot je ena izmed sogovornic povedala, že nekako človek navadi *»Z leti se človek navadi tak, da mu je polj vse isto.«* (Emina).

Vrste oziroma oblike diskriminatornega vedenja, s katerimi imajo izkušnjo so pogledi *»V bistvu so to včasih mogoče kaki pogledi, ko se na primer s kako svojo kolegico meniš v svojem jeziku oz. s kerim koli. Mogoče ne razume slovenskega jezika pa se pogovarjaš v svojem jeziku.«* (Emina), *»Največja težava je bila vključevanje v slovensko družbo, ker je*

bilo čutiti, da te postrani gledajo» (Anita), govor »Včasih mogoče tudi kdo kaj reče.« (Emina), »Je pa blo prej recimo... so nam celo eni anonimno pismo pisali, da kaj mi tu delamo, da naj se izselimo. Neko grozilno pismo, češ kaj mi tu delamo, so se podpisali, da naj gremo stran, da ne bi tu bli.« (Ana). Ena izmed sogovornic je posebej poudarila nevoščljivost in ljubosumje okolice zaradi tega, kar je sama dosegla in ima »Recimo, sem doživela, da mi je ena v obraz rekla, da mi ne privošči diplome in recimo v službi mi nekateri očitajo. ...ko še nisem mela državljanstva so rekli, da koliko je Slovencev in Slovenk, ki nimajo službe, jaz pa, ki nisem Slovenka, sem dobila službo.« (Ana) ter izkušnjo slabega osebnega stika z medicinsko sestro »Recimo glede zdravstva, je bilo, ko sem šla na operacijo. Se je sestra do mene zelo grobo obnašala. Zdaj, ne vem... ne bi rekla, da je bla taka sam zaradi tega, ker nisem Slovenka. Ne vem, mogoče. Mogoče je pa pač taka oseba, da se tudi do ostalih tak obnaša. ...« (Ana).

Kot sta sogovornici povedali, je diskriminacija predvsem prisotna med mlajšo generacijo *»...mlajši fantje ali pa predvsem dekleta, so mi nevoščljivi zaradi tega, da sem jaz že diplomirala pa, da imam službo...« (Ana), »Največ nesprejemanja je občutiti pri mladostnikih in mlajši generaciji.« (Anita).*

V odnosu z domačim prebivalstvom prihaja tudi do občutkov manjvrednosti *»Do občutkov manjvrednosti je pa tudi prihajalo...« (Mirza).*

Trije izmed sedmih so povedali, da so že osebno imeli izkušnjo z diskriminacijo pri zaposlovanju ali v službi *»Slovenac može definitivno lakše dobiti posao. I sam sam imao iskustvo s tim...« (Osman), »...recimo, da ko so mi morali kaj novega razložiti glede dela, so bili bolj grobi in, recimo, preden bi mi kaj razložili, so me bolj ponižali... Tudi sem čutila razlike pri plači pa bolj dolgo je trajalo pri meni, da sem dobila stalno zaposlitev v primerjavi z drugimi, bolj sem se mogla izkazovat pa trudit in nekak bit bolj pokorna.« (Ana), »Da, v službi. Vedno mislijo, da je nekdo več.« (Azra).*

Četudi sami nimajo slabih izkušenj pri zaposlovanju in v službi *»Sama pa nimam te izkušnje. Mam dober ših, sem zadovoljna.« (Azra) menijo, da splošno gledano Slovenci / Slovenke imajo prednost pri zaposlovanju. »Slovenac može definitivno lakše dobiti posao.« (Osman), »Če hočem kermu dokazovat svojo pripadnost, bom zihar na slabšem*

...da bom jaz dala vedet, da sem res Bosanka, da sem na ić...bo mal težje. Na začetku je potrebno, da si mal bolj v podrejenem položaju, da se malo navadijo kak si potem pa je bolje.» (Emina), »Glede priimka je pa tak, da zdaj če res gledajo nato, je zelo težko dobiti službo...seveda včasih te pa tudi naglas izda. ...sem mnenja še vedno, da so v prednosti pri iskanju zaposlitve domačini, ne glede, koliko je kdo sposoben.« (Anita), »...če smo dve na istem delovnem mestu in imamo možnost napredovanja, imam občutek, da bo ona prej napredovala. ...Čutijo bolj potrebo po tem, da njemu pomagajo, kot pa tebi, ki nisi čisti Slovenec« (Ana).

Dosti velik problem je diskriminiranje Bosancev, kot skupine, »metanje v isti koš«, torej generaliziranje, ki so ga poudarile nekatere izmed intervjuvanih oseb »smeta mi... dosta puta se nađem u nekom društvu pa »Bosanci ovo, Bosanci ono, čefurji pa to.« (Osman), »Veš, ko pride do zajebancije, da so Bosanci butasti, da so oni- Slovenci boljši. ... »Kar je na –ić, je za nič«, rečejo.« (Azra), »...če bo Bosanec naredil tu kaj slabega, so Slovenci taki, da bodo potem zaradi tega vse Bosance obsodili, da so slabi. ... Če je kdo kaj naredil rečejo: »To ste vi, Bosanci taki...« ...če ena Slovenka naredi enako, jo bodo mogoče le malo opravljali al pa tudi ne, o meni bi pa veliko več, si zmislili tisoč zgodb, češ tista Bosanka.« (Ana).

Zaradi indirektna diskriminacije pa se, kot so povedali, prav tako počutijo večkrat prizadeto in manj vredno »Iako se to ne odnosi na mene, mi je težko. Volio bi, da to nekako nisi čuo. ...se zbog toga osjećam puno puta manje vrijedan.« (Osman), »Včasih me moti, mi ni vseeno.« (Azra), »Potem se počutiš, da tud tebe obsoja.« (Ana).

Čutijo izpostavljenost zaradi svojega porekla in narodnosti »...če bi, recimo zašla v kako tako družbo...bi ljudje komaj dočakali, da bi začeli govoriti in opravljati toliko bolj zaradi tega, ker sem tujka. So tolko bolj pozorni na vsako finto.« (Ana) in se težje vključijo v slovensko družbo za katero v večini menijo, da je zelo zaprta »...kao neki »outsider« imaš jako male šanse, da se bilo kad probiješ u te krugove.« (Osman).

Mnenje o vzrokih za diskriminatorno vedenje

Glede menja o vzrokih za diskriminatorno vedenje s strani slovenske družbe dva izmed sedmih vprašanih nista odgovorila. Mnenja ostalih so bila zelo različna.

Dve osebi mislita, da gre pri tem za sovražnost in slabo mnenje o Bosancih iz preteklosti
»...su u proteklim godinama u Sloveniju dolazile generacije nekih nižih slojeva, znači građevinski radnici... Ti ljudi su često bili predmet kafanskih tuča... u glavnom problematike i od tog dolazi taj loš glas o Južnjacima. ...zbog tog renomea, kojeg su naši preci stigli ovdje, puno lošiji odnos imaju do nas, nego do drugih stranaca.« (Osman),
»sovražna nastrojenost od prej« (Emina).

Drugo mnenje je, da je razlog za diskriminatorno vedenje zaprtost slovenske družbe
»...što se tiče Slovenaca, su, kao što sam već reko, jako zatvoreno društvo, koje jako teško prima bilo šta, što je drugačije. ...kod svake promjene je za njih prvi odgovor ne.« (Osman).

Naslednji razlog vidijo v nepoznavanju in nezanimanju drug za drugega, kar je odgovornost obeh strani, tako slovenske kot bosanske
»Ker nočemo spoznat eni druge. ...naše navade, običaji... to je razlog...v bistvu, zaradi tega, ker nekoga ne poznamo, ga potem tudi diskriminiramo.« (Emina), *»...ne poznajo druge kulture, narodnosti.«* (Azra).

Naslednja razloga, ki sta ga dve sogovornici navedli sta neizobraženost in trma
»Ja po moje je vzrok za tako obnašanje trma pa nepismenost.« (Azra), *»...bolj izobraženi ljudje, ki so šolani in znajo bolj globoko gledat na življenje, te ne bodo zaničevali, ker si ti napredoval al pa nekaj več dosegel...«* (Ana). Sogovornica je izpostavila tudi nezrelost ljudi kot razlog za diskriminiranje
»Jaz mislim, da je razlog za diskriminacijo predvsem nezrelost ljudi.« (Ana).

Kot enega izmed dejavnikov pri razvijanju diskriminatornega vedenja je ena izmed intervjuvank omenila vpliv vzgoje v družini
»...ker starši govorijo »on je bosanc«, otrok pa tega nebi prej niti vedel, potem se pa tak obnaša.« (Emina).

Druga sogovornica je izpostavila vpliv politike na razvoj diskriminatornega vedenja v družbi *»Največ ne sprejemanja drugačnosti seveda prihaja iz politike. Tukaj se mi zdi, da ima politika velik vpliv na družbo.«* (Anita).

Spet druga sogovornica pa je povedala, da se ji zdi glavni razlog za diskriminiranje nacionalnost *»...menim, da je največja težava nacionalnost. Namreč vsak ima svojo nacionalnost za neki boljšega in zato so ta nasprotja.«* (Marija).

Razlike v navadah

Med pogovorom so mi intervjuvanci navedli nekatere razlike v navadah, kot jih sami vidijo med obema skupinama, torej med Slovenci in Bosanci. To so, kot so povedali, nekatere značilnosti, v katerih se obe skupini razlikujeta. Le-te bi lahko bile tudi delno razlog za nerazumevanje, saj se, kot so nekateri izmed sogovornikov povedali, ne poznamo med seboj. Namesto, da bi se skušali bolje spoznati in sprejeti takšne, kot smo, lahko pride do tega, da se med seboj *»odrivamo«* in ne počutimo dobro v družbi eni drugih. Le eden izmed intervjuvancev v zvezi s tem vprašanjem ni nič povedal.

Navade oziroma značilnosti slovenske družbe, kot jih moji sogovorniki/sogovornice vidijo, so različne.

Dva izmed šestih sta izpostavila to opazko, da v Sloveniji mladi ob druženju zaužijejo veliko alkohola in brez alkohola niti ni dobre zabave in druženja *»...ovdje ako je neka žurka ili nešto, prvi cilj je, da se svi ponapijaju totalno do povraćanja, ...brez alkohola nema niti nekog zdravog humora, ni zdravog nekog druženja.«* (Osman). Alkohol je tu, kot intervjuvanka pravi, nekako pogoj, da se mladi imajo lepo *»Tu je občutek, da mladi rabijo alkohol, da se imajo fajn.«* (Ana).

Naslednja opazka mojih sogovornikov, glede katere je večina delila mnenje je ta, da je slovenska družba zaprta in hladna *»...ovo je hladno društvo... ovo je dosta zatvoren narod. ...danas te pozdravi, sve ok, super, sutra te ne gleda nikako...«* (Osman), *»Slovenci so zaprt narod.«* (Emina), *»Tu je družabnost slaba, so bolj zaprti.«* (Azra).

Težko navezujejo stike z drugimi »Slovenci so glede komunikacije bolj zaprti ljudje, težje vzpostavijo stike z novimi ljudmi.« (Ana) in težko sprejemajo druge ljudi, tujce »Dostikrat diskriminirajo tujce, bodisi Bosance, bodisi cigane, ali pa črno raso« (Anita). Medsebojni odnosi in druženje je slabo »Tu pa je bolj »zdravo« za »zdravo«, se ljudje bolj zase držijo. ...Na obisk ni težko prit, pridejo. Povabijo te pa ne. ...Ni tega, da bi te kdo poklical sam, da te pozdravi, povabo na kavo, vprašal kak si.« (Azra). Tempo življenje v Sloveniji je, kot je ena izmed sogovornic povedala, zelo hiter »...tempo življenja je ful hiter, vedno se jim nekam mudi, se ne znajo ustavit.« (Anita).

Prioriteta v slovenski družbi je, kot se jim zdi, kariera in imetje »...oni imajo vjerovatno razvijeniji taj osjećaj za poso, napredovanje, jim je to nekako bitno...šta znaš, šta imaš, šta možeš kupiti, prodati...« (Osman), »Prioriteta jim je predvsem kariera in ne družina.« (Anita). Pripravljeni so več delati, kot Bosanci »Glede dela pa se mi zdijo Slovenci bolj pridni, delavni, bodo recimo delali tudi ob nedeljah, medtem ko Bosanci pa ne.« (Ana).

Naslednje mnenje glede katerega so se strinjali štirje izmed šestih intervjuvancev, ki so odgovarjali na to vprašanje je to, da je slovenska družba koristoljubna, ki te pokliče le, če te potrebuje in gleda kako bi lahko imela korist od tebe »...sa njihove strane je interes, kad jim je interes, ono, znači... kad jim nešto treba, super sam, nema frke... U glavnom, to sam osjetio, kad jim nešto treba nije važno ko si, šta si a inače nije baš nešto.« (Osman), »So ful "škrti", redkokdaj doživiš, da ti Slovenec plača kavo kaj šele kaj drugega (vsak zase plačuje - strogo pravilo!).« (Anita), »Pridejo, pokličejo sam, ko kaj rabijo. Ni tega, da bi te kdo poklical sam, da te pozdravi, povabo na kavo, vprašal kak si.« (Azra).

V nadaljevanju so omenili, da so Slovenci tekmovalni in si med seboj ne pomagajo »...in zelo velika tekmovalnost med ljudmi (n.p.r: kdo bo imel boljši avto, hišo, kaki vikend na morju,...)« (Anita), »...v več primerih v Sloveniji se sosedge med sabo sploh niti ne poznajo, čeprav živijo v istem bloku, kaj šele da bi si med seboj pomagali.« (Ana).

Ena sogovornica je povedala tudi, da se ji zdijo Slovenke v primerjavi z Bosankami bolj razvajene in, da v slovenski družini doma več naredijo moški »Slovenke so bolj razvajene. ...V slovenski družini pa doma več naredijo moški sami.« (Ana).

Kot navade Bosancev, po katerih se razlikujejo od slovenske družbe so navedli med ostalim to, da je za Bosance v glavnem prioriteta družina *»...otroci jim predstavljajo smisel življenja.«* (Anita), *»...jim je v prvi vrsti družina.«* (Ana).

Bosanci so tudi, kot sta dva intervjuvanca omenila vročekrvni in včasih radi izzivajo, vendar niso negativni, samo poskušajo pritegniti pozornost *»...imaš ljude, koji provociraju, ističu to svoje porijeklo...sa zlatnim lancima, patikama, hlačama ili šta su već ti stereotipi, sa muzikom iz auta...ali to su ipak pojedinci, koji nisu negativni likovi. Puno puta je to omladina, željna nekog dokazivanja.«* (Osman), *»So pa tudi vročekrvni, dostikrat se pretepajo med seboj.«* (Anita).

Materialne dobrine pri Bosancih nimajo tako velikega pomena, kot tu. Kot je povedala ena izmed intervjuvank *»so Bosanci na splošno bolj skromni ljudje, vsaj glede materialnih dobrin, ne rabijo veliko za to, da so srečni.«* (Ana).

Mnenje, glede katerega se je večina strinjala je to, da so Bosanci v primerjavi s Slovenci bolj odprt narod, medseboj povezani in bolj družabni *»Med tem pa so Bosanci veliko bolj odprt narod, zelo komunikativni, veseljaki, nasmejani, pozitivni... Življenje pri Bosancih se odvija precej počasi, znajo se ustavit in uživat življenje, katero jim je dano.«* (Anita), *»V Bosni je bilo čisto drugače, se ljudje med sabo poznajo, družijo.«* (Azra).

Bosanci so v dobrih odnosih s sosedi, se med seboj družijo in si pomagajo *»S sosedi se ful dober razumejo, hodijo na kavo eden drugim, se družijo med seboj«* (Anita), *»Zaradi povezanosti med seboj, v Bosni sosedje tudi več vejo kaj se pri drugih dogaja, če je recimo kdo bolan,... pa pridejo eni drugim pomagat.«* (Ana). V Bosni si sosedje med seboj pomagajo, ni toliko ljubosumnosti in tekmovalnosti *»...ni nobenih tekmovalnosti (kar je moje, je tvoje).«* (Anita), *»...pridejo sosedje sami pomagat , brez, da bi jih kdo posebej povabil.«* (Ana).

Bosanci so, kot je povedala ena izmed intervjuvank zelo prijazni do drugih ljudi in jih lepo sprejmejo *»...So zelo družabni in prijazni do ljudi, s katerimi se srečujejo (sploh do*

turistov - zelo lepo jih sprejmejo). Čeprav niso ravno na ravni bogatašev, so ti pripravljeni dati za kavo, kosilo, za prespat pri njih,...» (Anita).

V Bosni, kot je povedala ena izmed sogovornic, ženske naredijo več doma, kot ženske v Sloveniji *»Bosanke več naredijo same v gospodinjstvu, postrežejo možu, skrbijo za družino.«* (Ana). Kot je v nadaljevanju intervjuvanka povedala se, v primerjavi s slovensko družbo, Bosanci lahko veliko zabavajo brez, da bi se pri tem nujno napili *»Bosanci si, si mislim, vzamejo več časa za sprostitev, zabavo, smeh, ples, brez, da bi se nujno pri tem napili, kot se tu.«* (Ana).

Predlogi za boljše odnose

Glede predlogov za boljše medsebojne odnose med Slovenci in priseljenci iz Bosne so intervjuvanci navedli več različnih idej.

Med prvim so nekateri izpostavili pomembnost prilagoditve priseljencev domačemu okolju torej slovenskemu okolju in družbi. Potrebno je, kot je povedal eden izmed mojih sogovornikov sprejeti lokalna pravila, kulturo, se naučiti jezik in se popolnoma prilagoditi, ko se nahajaš v tej družbi *»...da prihvatimo ta neka pravila, koja domaćini imaju. ...se naučiš te neke osnovne kulture, koja vlada u tom društvu, da stekneš te radne navike, kakve ima to društvo, da se naučiš jezik... se, kada se nalaziš u tom društvu, maksimalno prilagodiš«* (Osman). Kot je povedal v nadaljevanju *»Znači, kada si u poslu, gdje su svi ostali Slovenci, moraš se ponašati isto kao i oni. Ali kad završiš poso, ideš kući, u društvo, gdje su Bosanci, onda se ponašaš onako, kako ti odgovara. Znači, sa strane migranata, se je treba prilagoditi tamo, gdje je to za očekivati.«* (Osman). Tudi drugi intervjuvanec je delil enako mnenje *»Treba je spoštovati lokalno kulturo in družbo ter pri tem spoštovati tudi svojo.«* (Mirza). Kot je povedala ena intervjuvanka *»Potrebno se je prilagoditi tistemu okolju v katerem si. Ni se ti potrebno odpovedati svojem poreklu, priimku, nacionalnosti, le potrebno je znati komunicirati z okolico.«* (Marija).

V nadaljevanju so poudarili sprejemanje imigrantov s strani domače, slovenske družbe.

Slovenska družba, kot je povedal eden izmed mojih sogovornikov, bi se morala prenehati bati »drugačnega« in imigrante poskušati sprejeti kot bolj enakovredne *»sa strane slovenačkog društva, oni bi se trebali prestati bojati tog »drugačijeg«. ...trebali bi nas primati malo više kao jednakovrijedne.«* (Osman). Kot je povedala druga sogovornica potrebno spoštovati enakopravnost ljudi *»...ljudje smo si med seboj enakopravni in to je treba spoštovati.«* (Anita).

Za boljše sprejemanje s strani slovenske družbe, bi bilo potrebno boljše medsebojno poznavanje, kot je povedala ena izmed intervjuvank *»da bi bile bolj razložene vse navade pa običaji v Bosni, da ljudje to spoznajo in, da s tem polj tudi spoznajo te svoje sodržavljanke.«* (Emina). Kot je intervjuvanka izpostavila je problem v tem, da se Slovenci ločujejo od Bosancev, kar prispeva k temu, da se ne poznajo med seboj. Zato bi bilo potrebno več skupnega delovanja *»Za izboljšanje odnosov se mi zdi najboljša mešana družba, ker v ločeni družbi se delajo polj problemi, vse zabave, mladinski centri pa to...narediti v skupnem prostoru za vse, da se ne loči ampak vse na skupni ravni delat. Polj se v bistvu tud začnejo prijateljstva pa to in v bistvu polj ni takega sovraštva med seboj.«* (Emina).

Predvsem pa je to delo obeh strani. Obojni, tako slovenska družba kot priseljenci, bi si morali prizadevati za boljše odnose, kot je povedala druga sogovornica *»bi morali obojni nekaj narediti, in tisti, ki tu živijo in priseljenci. Oboji se morajo pač truditi vsak s svoje strani, da bi bili odnosi boljši«* (Ana).

Dve intervjuvanki sta izpostavili predvsem delo z mladino in otroci v šoli, s poudarjanjem medsebojnega spoštovanja, enakopravnosti in medsebojne pomoči *»...spodbujati k solidarnosti, strpnosti in enakopravnosti med mladimi... V šoli bi bilo zelo koristno, da bi naredili delavnice na temo sprejemanja drugačnosti oz. promocijo strpnosti, komunikacije med vrstniki. ... pomembno bi bilo predstaviti, kako pomembno je sprejemanje različnosti ter kako nas te različnosti v življenju bogatijo.«* (Anita), *»...v šoli poudarjali pomen enakopravnosti, dobrih medsebojnih, medčloveških odnosov... tudi mladino spodbujali, da bi si med seboj pomagali in si stali ob strani.«* (Ana).

Kot je povedala intervjuvanka, je zelo pomemben pogovor *»Predvsem se mi zdi, da bi bilo v današnjem času zelo pomembno in potrebno čim več se pogovarjati o drugačnosti tako med odraslimi kot med mladimi.«* (Anita).

Le ena izmed intervjuvanih oseb je povedala, da se za boljše odnose ne da nič narediti in, da bo vedno čutiti razliko *»Nikoli ne bomo mi enaki, ker oni mislijo, da so nekaj več. Nič ne moremo naredit.«* (Azra).

Kot eno izmed možnosti skupnega življenja v prihodnje je ena sogovornica povedala, da se družbi, ki te ne sprejema enostavno izogneš *»Taki družbi, ki te ne prenaša, se pač izogibaš. ...živiš s takimi ljudmi, ki te imajo radi in te spoštujejo in se veseliš tega.«* (Ana).

Pogled na prihodnost- Slovenija ali BiH

Večina mojih sogovornikov ima željo, da bi se enkrat vrnil nazaj v Bosno. Glede na trenutno stanje in življenjske razmere v Bosni vrnitev v glavnem ni mogoča ali vsaj ne bi bila dobra izbira. Večina pa jih je povedala, da si želijo, če ne zdaj pa vsaj enkrat v starosti, nazaj.

Štirje izmed sedmih so povedali, da bi si želeli enkrat nazaj, ko bi se situacija v Bosni uredila in bi bil povratek možen *»Definitivno bi se želio vratiti u Bosnu, kada bi se ekonomska situacija u Bosni popravila... Prije svega bi želio, da moja djeca odrastaju i budu rođena u Bosni, da govore bosanski jezik. ...ovdje će nam se prije ili kasnije izbrisat trag, to je definitivno.«* (Osman), *»Povratka si želim, vendar to ni realno.«* (Mirza), *»Zelo si želim, da bi se nekoč vrnila«* (Anita).

Dve intervjuvanki sta povedali, da se zaenkrat vidita v Sloveniji, v Bosno pa bi se želeli vrniti mogoče enkrat v starosti *»Mogoče enkrat, ko bom stara, ker vsi ki so starejši si*

menda polj enkrat želijo doli iti.« (Emina), »...zaenkrat se vidim v Sloveniji. Če bi se pa čez čas tam stanje umirilo, uredilo... bi pa mogoče šla, enkrat v starejših letih.« (Ana).

Ena izmed intervjuvank je povedala, da svojo prihodnost vidi v Sloveniji in se ne želi vrniti *»V Sloveniji vidim svojo prihodnost, ja ker smo tukaj že dolgo in se zavedam, da je to zdaj postal moj drugi dom.« (Marija).*

Druga pa je povedala, da se v bistvu ne vidi nikjer, za Slovenijo pa jo veže njena družina, zaradi česar seveda misli ostati tu *»Ne vidim se prav nikjer. Seveda pa mislim bit v Sloveniji. Moja družina me veže tu.« (Azra).*

5. RAZPRAVA

Rezultati raziskave so pokazali, da se bivši begunci iz BiH, zajeti v raziskavi, v Sloveniji počutijo v glavnem dobro. Na to, da so po koncu vojne ostali živeti tu, je v glavnem vplival splet okoliščin, s katerimi so se srečevali v Sloveniji ter razmere v Bosni, ki niso nudile primernih življenjskih pogojev, da bi se vrnil. Čeprav so se v glavnem navadili in sprejemajo Slovenijo kot svoj novi dom, si večina njih želi nekoč vrniti nazaj v Bosno, če bi to le bilo možno. Če ne kmalu pa si želijo nazaj vsaj v starosti.

Osnovne življenjske potrebe, kot so stanovanje, izobrazba in zaposlitev imajo v glavnem zagotovljene. Večina jih je končala univerzitetno izobrazbo ali pa še študirajo. Slovenski jezik, ki so se ga naučili v glavnem v šoli, dobro govorijo in se vsi strinjajo, da je znanje jezika zelo pomembno za uspešno integracijo v slovensko družbo. Znanje jezika se jim zdi nekaj povsem normalnega in nujnega, če se oseba, ki se priseli, želi počutiti sprejeto v novi družbi.

Izkušnje z diskriminacijo s strani slovenske družbe so manjše, kot so bile v preteklosti, so pa še vedno prisotne. Diskriminacija se kaže predvsem s pogledi in besedami ter nekateri imajo izkušnjo z njo tudi na delovnem mestu in pri iskanju zaposlitve. V večini se strinjajo, da pri zaposlovanju imajo Slovenci prednost in, da torej diskriminacija na podlagi porekla, naglasa pri govoru ali zaradi priimka, je možna. To pa seveda, kot je rekel eden izmed njih, ne moremo posploševati. V glavnem je odvisno od delodajalca.

Velik problem pa je generaliziranje Bosancev na podlagi predsodkov in s tem povezano indirektno diskriminiranje, zaradi katerega se, kot so nekateri povedali počutijo manj vredne in so ob tem prizadeti. Čeprav se diskriminatorno vedenje ne nanaša direktno na njih, jih prizadane in si želijo, da tega ne bi bili deležni. Ob tem se posameznikom dela krivica, ker so označeni na podlagi nekaterih skupnih lastnosti skupine, ki ji pripadajo in se nimajo možnosti izkazati kot posamezniki oziroma se morajo za to tolik bolj potruditi. Na to opozarjata tudi Zaviršek in Škerjanc (2000: 390- 391), ko pravita, da so ljudje ki

doživljajo diskriminacijo razvrščeni v skupine, ki povdarjajo njihove skupne značilnosti. Ob tem pa pozabljamo na njihove individualne razlike. To razvrščanje pa vzpostavi družbeno distanco med skupino »mi« in »drugi«, pri čemer biti drugi pomeni biti nekaj manj, izgubijo se subjektivne izkušnje posameznikov in posameznic, skupino vidimo kot nekaj, česar je ljudi strah, kar zavračajo, skupina postane projekcijsko platno za vse negativne lastnosti v družbi, pri osebi kot pripadniku določene skupine pogosto povdarjamo njegove negativne lastnosti, pozabljamo pa individualne sposobnosti, talente in pravice.

Kot so moji sogovorniki navedli, čeprav se diskriminatorno vedenje ne nanaša direkt na njih, jih izraz, kot je »To ste vi, Bosanci.« seveda prizadane, ker ob tem čutijo, da so obsojani, čeprav sami niso nič slabega naredili. S tem sem se tudi sama že večkrat srečala in mi nikoli ni bilo lahko. Takšna pripomba nekako avtomatsko prizadane in vzbudi občutek nesprejetosti. Kot pravi Leskošek (2004: 458) je najobičajnejši in eden najučinkovitejših načinov zbujanja strahu pred tujostjo konstrukcija deviantnega tujca.

Vzroki za diskriminatorno vedenje so različni, v glavnem pa gre za nepoznavanje drug drugega in diskriminiranje na podlagi slabih izkušenj iz preteklosti. Na podlagi slabega renomea, ki so ga ustvarili delavci iz BiH, ki so se že v preteklosti zaposljevali predvsem na gradbeništvu in na podobnih delovnih mestih v Sloveniji, so si domači prebivalci ustvarili splošno slabo podobo o priseljencih s tega področja. Breznik (2005: 137-142) piše o brezposelnosti v 90. letih in opozori na delitev dela na »umazano« in »čisto«, kje so »čista dela« bila rezervirana za domače delavce, Slovence in Slovenke, »umazana dela«, kot so gradbeništvo, kmetijstvo in gozdarstvo pa so veljala kot neprimerna za domače delavce in so jih kljub takratni brezposelnosti opravljali tuji delavci, ki so za razliko od domačih, bili pripravljeni opravljati delo v slabših delovnih pogojih in za slabše plačilo. S tem je država postopoma ustvarjala ločnico med Slovenci in Slovenkami, za katere naj bi bila primerna »čista dela« in tujci, ki so opravljali »umazana dela«. Tujci, nastanjeni v barakah, pri delodajalcu, v samskih domovih, daleč od svojih družin so tako opravljali dela, katerih plačilo je pod eksistenčnim minumumom za domače delavce in, ki se ga branijo zaradi tveganja družbenega ponižanja. Ob tem pa so domačini videli tujce kot pritepence, ki jim kradejo delovna mesta, zbijajo mezde in

kolektivne pravice. Iz tega se je, kot avtorica pravi, razvil rasizem, kot izraz sovraštva do samega sebe, ko ljudje spoznajo svoje eksistenčne razmere.

Velik dejavnik, ki ga je večina izpostavila, je zaprtost slovenske družbe za novo in »drugačno« ter strah pred novim. Med ostalimi je možen razlog tudi vpliv vzgoje ter vpliv politike, na kar opozori tudi Breznik (2005: 147), ko pravi, da demografska politika producira družbeno »nasilje« nad šibkejšimi, tujci in manjšinami. Danes to žalostno izkušnjo nasilja »navznoter«, kot avtorica navaja, izkušajo etnične skupine iz nekdanje Jugoslavije v Sloveniji in drugi. Dokler državni oblastniki ščuvajo ljudi drugega na drugega, kot avtorica razmišlja, se bosta etično sovraštvo in nestrpnost vlekla naprej kot jara kača.

Zanimivo se mi zdi razmišljanje o razlikah v navadah obeh skupin, na katere so se nekateri težko navadili in zaradi katerih so mogoče medsebojni odnosi slabi. V glavnem so izpostavili hladnost in zaprtost slovenske družbe v primerjavi z bosansko, ki je veliko bolj odprta in topla. Slovenska družba se jim zdi zelo hladna in zaprta za vse »drugo« in »drugačno«. Kot so razmišljali, je družabnost v Sloveniji, v primerjavi s tisto v Bosni, veliko slabša. Tu se ljudje med seboj družijo in so v dobrem odnosu le, če imajo eden od drugega korist. Kot so nekateri opazili, v primerjavi z Bosno, tu ni toliko tega, da te kdo pokliče in obišče zgolj zaradi tebe, da te pozdravi in je enostavno stabo. V veliki meri gre za koristoljubje. V Bosni pa se ljudje medseboj bolj poznajo in so povezani, si pomagajo, se družijo. Tukaj se sosedje marsikje medseboj sploh niti poznajo ne. Kot so povedali, so v Bosni ljudje tudi bolj gostoljubni in prijazni do drugih, turistov in gostov. Povabijo in ugostijo druge, četudi sami nimajo veliko. Na splošno ni opaziti toliko nestrpnosti, kot je je tukaj. Na nestrpnost v Sloveniji opozori tudi Evropska komisija proti rasizmu in nestrpnosti v poročilu o Sloveniji iz leta 2002, ki ugotavlja, da med slovenskim prebivalstvom še vedno vlada nestrpnost in predsodki do pripadnikov neslovenske populacije. Kot izstopajoči problem pa pri tem navaja položaj manjšin narodov s področja nekdanje SFRJ, ki jih ne ščiti nobena posebna ustavna določba ter položaj Romov. (Klopčič, 2003: 144)

Predlogi za boljše odnose med Slovenci in priseljenci iz Bosne so v glavnem čimvečja prilagoditev priseljenih oseb življenju slovenske družbe ter delo na večjem sprejemanju priseljencev s strani slovenske družbe. Le-ta bi se morala manj bati priseljencev in jim kazati več enakopravnosti in sprejemanja. To vključuje skupno delo obeh strani ter prizadevanje za večje poznavanje eni drugih in medsebojno spoštovanje. Za odpravo diskriminacije in predsodkov je potrebno tudi preventivno delo z mladino in otroci, predvsem pa veliko pogovora o medsebojnem spoštovanju in enakopravnosti ne glede na posamezne razlike med nami. Kot navaja Lukšič-Hacin (1999: 34) se v družbi, kjer živi več kultur postavlja zahteva po priznanju pravice do drugačnosti. S tem se drugačnost vrača nazaj na normativno raven, kjer naj bi bila obravnavana kot enakopravna.

Ker je vzorec, ki sem ga v moji raziskavi uporabila, neslučajnost in priložnost, pri čemer torej vse enote populacije niso imele enake možnosti, da bi bile izbrane v vzorec, in glede na število intervjuvanih oseb, rezultate moje raziskave ne moremo posplošiti na celotno populacijo bivših beguncev iz Bosne in Hercegovine. Dobljeni rezultati pa nam dajejo dober vpogled v življenje, doživljanje in razmišljanje enega dela te populacije. Mogoče nas tudi dodatno spodbudijo na razmišljanje o življenju teh ljudi v Sloveniji in splošni problematiki priseljencev, narodnih manjšin in skupnosti v Sloveniji ter o dejanski odprtosti slovenske družbe do »drugih« in »drugačnih«.

6. SKLEPI

- Trenutne življenjske razmere intervjuvane osebe imajo v glavnem dobro urejene in so zadovoljni. Pet izmed sedmih ima svoje stanovanje, v katerem živijo sami ali ga delijo z drugimi družinskimi člani. Dve osebi pa živita v podnajemniškem stanovanju oziroma hiši. Večina je uspešno zaključila šolanje in so že zaposleni. Dve izmed sedmih oseb še študirata. V glavnem še nimajo lastnih družin z razliko dveh intervjuvank, ki sta že poročeni od katerih ena ima tudi otroka.
- Slovenskega jezika so se naučili večinoma v šoli. Svoje znanje slovenskega jezika ocenjujejo kot dobro, zelo dobro in odlično z razliko enega intervjuvanca, ki v zvezi s tem vprašanjem ni nič povedal. Znanje slovenskega jezika pri integraciji v slovensko družbo se jim zdi zelo pomembno, koristno, osnovno in dolžnost vseh priseljencev. Slovenska družba ceni in spoštuje trud. Ovira pri dobrem znanju slovenskega jezika je zadrževanje v krogih domačih ljudi, kjer govorijo bosanski jezik.
- Izkušnje z diskriminacijo s strani slovenske družbe so dandanes bolj redke, kot v preteklosti, so pa še vedno prisotne. Diskriminatorno vedenje se kaže predvsem s pogledi, besedami, pri zaposlitvi in na delovnem mestu. Velik problem je diskriminiranje Bosancev kot skupine- generaliziranje. Zaradi te indirektna diskriminacije se večinoma počutijo prizadete in manjvredne. Večina je mnenja, da diskriminacija pri zaposlovanju na podlagi porekla, priimka, naglasa je možna. »Pravi« Slovenci lažje dobijo zaposlitev.
- Možni vzroki diskriminatornega vedenja so nepoznavanje drug drugega in diskriminiranje na podlagi slabih izkušenj in renomea iz preteklosti. Večina je izpostavila zaprtost slovenske družbe za novo in »drugačno« ter strah pred novim. Med ostalimi je možen razlog tudi vpliv vzgoje in politike.

- Slovenska družba se, po mnenju večine, zelo razlikuje od bosanske. Slovenci so bolj zaprti in hladni v primerjavi z Bosanci, ki so bolj odprt in topel narod.
- Za boljše medsebojne odnose je potrebna popolna prilagoditev priseljencev domačemu okolju ter večje in bolj enakovredno sprejemanje le-teh s strani slovenske družbe. Potrebno je skupno delo in prizadevanje obeh strani za boljše odnose, medsebojno sprejemanje in spoštovanje. Potrebno je veliko dela z mladino in otroci ter pogovorov o medsebojnemu sprejemanju in spoštovanju.
- Večina intervjuvancev se želi nekoč vrniti nazaj v Bosno, ko bi to bilo mogoče, če ne kmalu pa kdaj v starosti.

7. PREDLOGI

Na podlagi razmišljanja o razlikah med bosansko in slovensko družbo, ki so jih poudarili moji sogovorniki, bi predlagala več dela na medsebojnem spoznavanju obeh skupin. Preko različnih delavnic v šolah, pogovorov, kulturnih (filmskih, glasbenih, kulinarčnih ipd.) prireditvah bi lahko prispevali k temu, da bi se imigrantska družba in družba priseljencev med seboj bolje spoznali. Na podlagi boljšega spoznavanja medsebojnih specifičnosti in razlik, bi se lahko tudi lažje medseboj sprejeli in boljše razumeli. To se mi zdi pomembno za področje migracij na splošno, ne glede na poreklo priseljencev.

Kot naslednje bi predlagala pomoč priseljencem pri učenju jezika emigrantske družbe. Organizirali bi lahko brezplačne tečaje jezika za tiste, ki si stroškov teh ne morejo kriti. Prav tako bi lahko prispevali k temu z literarnimi in bralnimi večeri ter na splošno z raznimi družabnimi dogodki, kamor bi povabili domačine in priseljence. Podpirati bi bilo potrebno družabnost med obema skupinama in delovanje v mešani družbi že od otroških let dalje. Tako bi se večala medsebojna povezanost in s tem tudi sprejemanje.

Naslednji predlog je organiziranje okroglih miz in razgovorov na temo sprejemanja drugačnosti in promocijo strpnosti ter enakih možnosti tako v družbi na splošno kot še posebej na področju zaposlovanja. Posebej bi bilo potrebno delati z delodajalci in jih spodbujati k antidiskriminatornemu odnosu pri izbiranju delovnih kandidatov ter preprečevanju diskriminacije na delovnem mestu. Za to bi bilo potrebno omogočiti delavcem in kandidatom svetovalno pomoč strokovnjaka (socialnega delavca, pravnika,...), ki bi jim v borbi proti kakršnikoli diskriminaciji pomagal.

Za boljše medsebojne odnose in bolj enakovredno življenje vseh državljanov Republike Slovenije, brez delitev na Slovence in »Neslovence« je potrebno skupno delo in interes vseh državljanov. Imigranti se morajo prilagoditi novemu okolju. Emigrantska družba pa mora delati na večjem, enakovrednem sprejemanju teh ljudi in zmanjševanju stereotipskega razlikovanja. Predvsem pa je pomembno zavestno in odločno, skupno delo

vseh na medsebojnem spoštovanju ter proti kakršnikoli diskriminaciji in generaliziranju na podlagi predsodkov. Vsak človek si zasluži enake možnosti in priložnost biti, kar je.

Socialno delo lahko k temu prispeva z antidiskriminatornim ravnanjem pri svojem strokovnem delu. Socialni delavci morajo biti s svojim delom predvsem primer in zgled kot tisti, ki spoštujejo različnosti med ljudmi, enakopravnost posameznika in enako pravico do socialne varnosti vseh prebivalcev države. Morajo biti na vsakem koraku svojega dela usmerjeni v enakovredno obravnavo vsakega človeka, ki se k njim zateče po kakršnokoli pomoč in k vsakemu posamezniku pristopiti z enakim spoštovanjem in dostojanstvom. Pomembno je, da se socialni delavci zavedajo prisotnosti in učinkov diskriminacije in zatiranja v družbi ter da poskušajo prispevati k njegovemu zmanjševanju in delajo na opolnomočenju ljudi, da se tako skupaj borijo proti negativnim učinkom zatiranja. Socialni delavec torej mora delati na promoviranju in praksi socialne pravičnosti in spoštovanja vsakega človeka ne glede na njegove specifične lastnosti, po katerih se mogoče razlikuje od večine. Nikakor ne sme s svojim delom prispevati k diskriminaciji in zatiranju v družbi ali ga celo sam izvajati. Tudi to izkušnjo sem že imela priložnost sama doživeti, kar je zagotovo ostalo v meni, kot boleč spomin in razočaranje. Takrat je tisti, ki naj bi mi v zame že tako težki situaciji, če že ne pomagal, vsaj podaril lepo, spodbudno in predvsem človeško besedo in pokazal razumevanje, s svojim odnosom prispeval k temu, da se je moje notranje trpljenje le še ojačalo. Taki praksi se socialni delavci na vso silo morajo izogibati in biti širši družbi za vzor medsebojnega spoštovanja in enakopravnosti, kot tisti ki v odnosu s človekom k temu pristopajo predvsem in vselej kot k človeku.

8. LITERATURA IN VIRI

Literatura:

1. Autor, Sabina, Kuhar, Roman (ured.) *Če ne boš priden, te bomo dali slovincem. Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti 04.* (2005). Ljubljana: Mirovni inštitut.
2. Bade, J. Klaus. 2005. *Evropa v gibanju*. Ljubljana: *cf.
3. Breznik, Maja. 2005. Umazano delo, umazano ljudstvo. V: Leskošek, Vesna (ured.), *Mi in oni: Nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
4. Bunc, Stanko. 1963. *Slovar tujk*. Maribor: Obzorja.
5. Dekleva, Bojan, Razpotnik, Špela (2002). *Čefurji so bili rojeni tu: Življenje mladih priseljencev druge generacije v Lj.* Lj.: Pedagoška fakulteta. Inštitut za kriminologijo pri pravni fakulteti Lj., november 2002.
6. Dominelli, Lena. 1995. Antirasistične perspektive v evropskem socialnem delu. *Socialno delo* 34, 3: 181-193.
7. Doupuna, Marjeta H., Jef Verschueren, Žagar, Igor Ž.. 2001. *Retorika begunske politike v Sloveniji: pragmatika legitimacije*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
8. Đonlić, Hazemina (2003). *Izkušnja bosansko-hercegovskih beguncev v Sloveniji*. Diplomaska naloga. Ljubljana: VŠSD.
9. Đonlić, Hazemina, Črnivec, Vesna. 2003. *Deset let samote*. Ljubljana: Društvo kulturni vikend.

10. Flaker, Vito. 2003. *Oris metod socialnega dela: Uvod v katalog nalog centrov za socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo univerze v Ljubljani. Skupnost centrov za socialno delo Slovenije.
11. Huskić, Amir (2005). *Izobraževanje beguncev v Sloveniji*. Diplomsko naloga. Ljubljana: FSD.
12. Josipovič, Damir. 2006. *Učinki priseljevanja v Slovenijo po drugi svetovni vojni*. Ljubljana: ZRC.
13. Klinar, Peter. 1976. *Mednarodne migracije*. Maribor: Obzorja.
14. Klinar, Peter. 1985. *Mednarodne migracije v kriznih razmerah*. Maribor: Obzorja.
15. Klopčič, Vera, Komac, Miran, Kržišnik-Bukić, Vera. 2003. *Abalnci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci in Srbi v Republiki Sloveniji-ABČHMS v RS-. Položaj in status pripadnikov narodov nekdenje jugoslavije v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Urad RS za narodnosti.
16. Kobolt, Alenka 2002. *Zdej smo od tu- a smo še čefurji?* Ljubljana: i2.
17. Kozinc, Nina. 2005. Nekateri elementi strukturne nestrpnosti v Sloveniji. V: Leskošek, Vesna (ured.), *Mi in oni: Nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
18. Kurtović, Aida (2000). *Življenje bosanskih beguncev po repatriaciji*. Diplomsko naloga. Ljubljana: VŠSD.
19. Kuzmanić, Tonči A., 1999. *Bitja s pol strešice. Slovenski rasizem, šovinizem in seksizem*. Ljubljana: Open society institute-Slovenia.

20. Leskošek, Vesna. 2004. Ksenofobija in njeni učinki na produkcijo deviantne podobe tujcev. V: Gorazd Meško (ured.), *Preprečevanje kriminalitete: teorija, praksa in dileme*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
21. Leskošek, Vesna. 2005. Sovražni govor kot dejanje nasilja. V: Leskošek, Vesna (ured.), *Mi in oni: Nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
22. Levi-Strauss, Claude. 1994. *Rasa in zgodovina. Totemizem danes*. Ljubljana: Škuc, Znanstveni inštitut filozofske fakultete.
23. Lukšič Hacin, Marina. 1995. *Ko tujina postane dom: resocializacija in narodna identiteta pri slovenskih izseljencih*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
24. Lukšič-Hacin, Marina. 1999. *Multikulturalizem*. Ljubljana: ZRC.
25. Malović, Stjepan. 2004. Prepoznati vrijednosti manjina. V: Malović, Stjepan (ured.), *Bogatstvo različitosti*. Zagreb: ICEJ.
26. Matko Špela, Pajk Mateja (2005). Integracija beguncev v slovensko družbo. Diplomsko naloga. Ljubljana: FSD.
27. Mežnarič, Silva. 1986. *Bosanci. A kuda idu Slovenci nedeljom?*. Ljubljana: Krt.
28. Milosavljević, Olivera. 2002. Nacionalni stereotipi u istorijskoj perspektivi. V: Vukadinović, Đorđe (ured.), *Nova srpska politička misao: Posebno izdanje. Etnički stereotipi*. Beograd: IIC Nova srpska politička misao.
29. Pagon, Milan, Mikuš- Kos, Anica. 1998. *Begunci v Sloveniji. Pregled dosedanjih aktivnosti*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
30. Pajnik, Mojca, Lesjak-Tušek, Petra, Gregorčič, Marta. 2001. *Prebežniki, kdo ste?*

Ljubljana: Mirovni inštitut.

31. Popadić, Dragan, Biro, Mikloš. 2002. Autostereotipi i heterostereotipi Srba u Srbiji. V: Vukadinović, Đorđe (ured.), *Nova srpska politička misao: Posebno izdanje. Etnički stereotipi*. Beograd: IIC Nova srpska politička misao.
32. Thompson, Neil. 1995. V podporo antidiskriminacijski akciji. *Socialno delo* 34, 5: 273-280.
33. Ule, Mirjana. 2005. Predsodki kot mikroideologije vsakdanjega sveta. V: Leskošek, Vesna (ured.), *Mi in oni: Nestrpnost na slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
34. Vojnović, Goran. 2008. *Čefurji raus!*. Ljubljana: Študentska založba.
35. Zajec, D. (1999). Vojne žrtve-davek na človeško norost, Delo. (16. september)
36. Zaviršek, Darja, Škerjanc, Jelka. 2000. Analiza položaja izključenih družbenih skupin v Sloveniji in predlogi za zmanjšanje njihove izključenosti v sistemu socialnega varstva. *Socialno delo* 39,6: 387-419.
37. Zaviršek, Darja. 2003. Notranja nasprotja socialnega dela pri uresničevanju človekovih pravic v postmodernih družbah. *Socialno delo* 42, 4-5: 219-229.
38. Zaviršek, Darja. 2005. Tleči razizem zahodnih demokracij. *Socialno delo* 44,4-5: 251-258.
39. Zorn, Jelka. 2003. Antirasistična perspektiva v socialnem delu: Kako prepoznati razizem v vsakdanjem življenju in kulturna kompetentnost služb. *Socialno delo* 42,4-5: 303-310.

40. Zorn, Jelka. 2005. Oris slovenskega državljanstva-od ius sanguinis k evropskemu aparheidu. V: Autor, Sabina, Kuhar, Roman (ured.),: Mirovni inštitut. *Če ne boš priden, te bomo dali slovencem.Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti 04.* Ljubljana.

41. Žnidarec-Demšar, Simona, Urh, Špela. 2005. Socialno delo z Romi: Sistem kontrole ali sistem pomoči? *Socialno delo* 44,4-5: 325-331.

Viri:

1. Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo (ured.), 1995. *Človekove pravice. Zbirka mednarodnih dokumentov I. del. Univerzalni dokumenti.* Ljubljana: Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo.

2. Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo (ur.), 1996. *Človekove pravice. Zbirka mednarodnih dokumentov II. del. Univerzalni dokumenti.* Ljubljana: Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo.

3. Društvo za Združene narode za Slovenijo (ur.), 2003. *Človekove pravice. Zbirka mednarodnih dokumentov II. del. Regionalni dokumenti.* Ljubljana: Društvo za Združene narode za Slovenijo.

4. Konvencija o statusu beguncev iz leta 1951. Vprašanja in odgovori. Ljubljana: UNHCR, 2002.

5. Luthar, Oto, Luthar, Breda, Petrovič, Tanja, Stančič, Zora, Šumi, Irena. (2004). *Nemirna srca. Priročnik za pouk državljske vzgoje.* Ljubljana: Z R C.

6. Rakočevič, Slobodan. 1999. *Predpisi o tujcih in azilu s komentarjem mag. Slobodana Rakočeviča.* Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

7. Ustava Republike Slovenije.

8. Zakon o tujcih. Ur.l.RS.

Internetni viri:

1. Ahmetašević, Nedžada. Bosanska knjiga mrtvih Sarajevo. <http://www.orbus.be/aktua/arhiva/aktua1703.htm> (5. 12. 2008).
2. Dejtonski sporazum. http://sl.wikipedia.org/wiki/Daytonski_sporazum (6.10.2008).
3. Goodell, Emily. Poverty specialist: language does matter. <http://thedartmouth.com/2007/11/12/news/poverty/> (15.1.2009).
4. Radio Študent. <http://www.radiostudent.si/article.php?sid=14554> (9. 9. 2008).
5. Razvezani jezik. Prosti slovar žive slovenščine. <http://www.razvezanijezik.org/> (9.9.2008).
6. Statistični urad Republike Slovenije. http://www.stat.si/publikacije/pub_letopis_prva.asp (20.11.2008).

9. POVZETEK

Diplomska naloga predstavlja življenje nekdanjih beguncev iz Bosne in Hercegovine, ki živijo v Sloveniji. Govori o ljudeh, ki so leta 1992, zaradi vojnih grozot v Bosni, pribežali v Slovenijo v upanju na varnost in boljše življenje. Po daljšem časovnem obdobju življenja tu, so pridobili slovensko državljanstvo in ostali živeti v Sloveniji, kot slovenski državljani.

Teoretični del naloge predstavlja različne podatke, teorije ter razložene pojme povezane s problematiko migracij. Najprej so na kratko opisane politične razmere, ki so privedle do vojne ter posledično migriranje ljudi iz Bosne v Slovenijo. V nadaljevanju so predstavljeni nekateri osnovni pojmi s področja migracij ter vzroki in motivi le-teh. Nadalje govori o prilagajanju imigrantov na novo okolje in njihovem sprejemanju v novi družbi. Pod posebno točko je obravnavana teorija na temo jezika, kot pomembnega dejavnika tako na področju migracij, kot na splošno v človekovem življenju. Predstavljeni so nekateri pojmi povezani z izključevanjem priseljencev, kot so ksenofobija, diskriminacija, rasizem, predsodki. Kot zaključek pa teoretični del naloge obravnava še področje varstva človekovih pravic ter antidiskriminacijsko in antirasistično socialno delo.

V empiričnem delu naloge sem predstavila rezultate in ugotovitve kvalitativne raziskave, ki sem jo izvedla s pomočjo sedmih intervjujev s pripadniki konkretne populacije beguncev. V obdelavi dobljenih podatkov sem se osredotočila predvsem na trenutno življenje, razmišljanje in izkušnje mojih sogovornikov. Zanimale so me njihove trenutne življenjske razmere (stanovanje, delo, družina), znanje slovenskega jezika, izkušnje z diskriminacijo po vseh teh letih življenja tu in razmišljanje o razlogih zanjo, razlike med obema skupinama (bosansko in slovensko), kot jih vidijo, predlogi za boljše odnose med priseljenci in domačim prebivalstvom ter njihov pogled na prihodnost-če si želijo nazaj v Bosno ali se vidijo v Sloveniji.

Ugotovila sem, da za osnovne življenjske potrebe danes imajo dobro poskrbljeno in so v glavnem zadovoljni. Slovenski jezik, ki so se ga učili v glavnem v šoli, dobro govorijo in mu pripisujejo velik pomen pri integraciji priseljencev v novo družbo. Z diskriminacijo s strani slovenske družbe se srečujejo manj, kot na začetku bivanja v Sloveniji, kar pripisujejo v glavnem temu, da so zdaj bolj samostojni in skrbijo zase. Vendar diskriminacija je še prisotna. Ta je v glavnem indirektna diskriminacija Bosancev, kot skupine, ki jih, kot so povedali, prizadane, čeprav se ne nanaša na njih direktno. Včasih so to tudi pogledi in besede, ki jih prizadanejo. Nekateri so se srečali tudi z diskriminacijo pri zaposlovanju in na delovnem mestu ter se v večini strinjajo, da pri zaposlovanju imajo prednost Slovenci, ki lažje dobijo zaposlitev. Razlog se jim zdi predvsem slab renome o Bosancih iz preteklosti, medsebojno nepoznavanje, zaprtost slovenske družbe ter tudi vpliv vzgoje in politike. Slovenska družba se jim večinoma zdi hladna in zaprta v primerjavi z bosansko, ki je bolj odprta za vse ljudi, družabna in topla. Za boljše odnose med Slovenci in priseljenci iz Bosne predlagajo čimvečjo prilagoditev priseljenih oseb življenju slovenske družbe, kjer je to pričakovano in potrebo ter delo na večjem sprejemanju priseljencev s strani slovenske družbe. Slovenska družba bi se morala manj bati priseljencev, »drugih« in »drugačnih« ter jim kazati več enakopravnosti in sprejemanja. To vključuje skupno delo in prizadevanje obeh strani za boljše medsebojno poznavanje, spoštovanje in sprejemanje. Za odpravo diskriminacije in predsodkov je potrebno tudi preventivno delo z mladino in otroci, predvsem pa veliko pogovorov na temo enakopravnosti in sprejemanja. Na diskriminatoren odnos so se, kot so nekateri povedali že navadili in se mu skušajo izogniti. Čeprav se v glavnem dobro počutijo v Sloveniji, si večina mojih intervjuvancev želi nekoč nazaj v Bosno, če ne zdaj pa v poznejši starosti, ko bi to bilo možno.

10. PRILOGE

10.1. VPRAŠALNIK

Spol:

Starost:

Kraj in datum pogovora:

1. Mi lahko, prosim, poveste nekaj o začetku vašega življenja v Sloveniji (Kdaj, od kod ste prišli? Kje ste dobili potrebno pomoč? Kdaj in na podlagi česa ste se odločili v Sloveniji ostati?)?
2. Kako živite danes (stanovanje, delo, družina)?
3. Ali imate stike s svojo matično državo? Si želite povratek nazaj ali svojo prihodnost vidite v Sloveniji?
4. Ali imate slovensko državljanstvo? Se vam zdi vaše življenje, kot slovenskega državljana, drugačno kot prej, ko ste imeli le dovoljenje za začasno oz. stalno prebivanje? V čem predvsem se vidi ta razlika?
5. Kakšne so vaše ljubezenske/partnerske izkušnje s Slovenci/Slovenkami? Ste se kdaj počutili manj vredni, nezaželeni kot partner Slovenca/Slovenke zaradi vaše narodnosti?
6. Kakšni so vaši odnosi s sosedi, someščani, v kraju, kjer živite? Čutite kakršnokoli nestrpnost z njihove strani zaradi vašega porekla? Kako je s prijateljskimi odnosi? Jih z lahko vzpostavite ali ste se oz. se srečujete s težavami pri tem? Se vam zdi, da je vzpostavljanje odnosov kakorkoli oteženo zaradi vašega porekla?

7. Mislite, da je vaše poreklo, naglas, priimek ipd. lahko ovira pri iskanju zaposlitve? Imate sami oz. ste imeli izkušnjo s tem? Se vam zdi, da Slovenec/Slovenka lahko prej dobi zaposlitev kot vi?
8. Kakšna je vaša izkušnja s šolanjem v okviru slovenskega šolskega sistema? Ste bili oz. ste enako obravnavani kot slovenski študentje ali čutite, da niste? Mi lahko opišete ta odnos oz. izkušnjo, prosim?
9. Kako bi ocenili vaše znanje slovenskega jezika? Kje/kako ste se ga učili?
10. Kako pomembno se vam zdi znanje jezika pri integraciji v slovensko družbo?
11. Ste še (po tolikih letih življenja tu) deležni kakršnekoli vrste diskriminacije s strani slovenske družbe zaradi vašega porekla, jezika, naglasa, verskega prepričanja ipd.? Mi lahko, prosim, poveste kaj več o tem: kako, kje, v kakšnih okoliščinah se to diskriminatorno vedenje najbolj kaže?
12. Kaj mislite, da je vzrok (z vaše strani in s strani Slovencev) za diskriminatorno vedenje? Na kaj se vam je bilo oz. se vam je najtežje navaditi v zvezi z življenjem tu?
13. Kakšna je bila in je danes vaša izkušnja z uradnimi osebami in ustanovami (zdravstvo, sociala, policija, šola...)? Se vam je kdaj zdelo oz. se vam zdi, da ste drugače obravnavani kot Slovenci?
14. Kaj mislite, da bi bilo potrebno oz. možno narediti (z vaše in s strani države oz. domačinov), da bi se počutili kot enakovreden državljan/državljanica (če se tako že ne počutite) in, da bi imeli boljše odnose s Slovenci? Če se počutite popolnoma sprejeto v slovensko družbo, kaj mislite, da je prispevalo oz. prispeva k temu?

10.2. INTERVJUJI

INTERVJU ŠT. 1 (Osman)

Spol: moški

Starost: 28

Kraj in datum pogovora: Ljubljana, 18. 6. 2008

1. Mi lahko, prosim, poveste nekaj o začetku vašega življenja v Sloveniji (Kdaj, od kod ste prišli? Kje ste dobili potrebno pomoč? Kdaj in na podlagi česa ste se odločili v Sloveniji ostati?)?

Dobro, ja sam imao tu sreću, da je otac radio u Sloveniji. Mi smo živjeli u Bihaću. Kad je počeo rat, su otac i brat bili tu, a mama i ja smo došli naknadno kao izbjeglice ovamo. Tako, da sam imao tu obitelj, koja me je poduprla i pomogla mi. To je bilo 93/94. godine, tako nešto. A što se tiče toga kad sam se odlučio, da ostanem... Ja se još uvijek nisam odlučio, da ostanem. Mislim to je sasvim logično, da poslije osnovne škole kreneš u srednju, završiš srednju pa kreneš na faks, završiš faks i počneš radit, sad još taj državni ispit napravim pa ću onda vidjet i tak...uvijek je »pa ću onda vidjet«...

2. Kako živite danes (stanovanje, delo, družina)?

Da, mislim nemam svoju porodicu. Imam svoj stan. Završio sam faks, zaposlio se. Živim dobro, snalazim se.

3. Ali imate stike s svojo matično državo? Si želite povratek nazaj ali svojo prihodnost vidite v Sloveniji?

Definitivno bi se želio vratiti u Bosnu, kada bi se ekonomska situacije u Bosni popravila. Zapravo, politička situacija u Bosni kada bi se sredila, ekonomska bi se automatički počela sređivat, bar ja tako mislim. Naravno, da bi se želio vratiit u Bosnu. Prije svega bi

želio, da moja djeca odrastaju i budu rođena u Bosni, da govore bosanski jezik. Mislim, da ovdje će nam se prije ili kasnije izbrisati trag, to je definitivno. S Bosnom imam kontakt, nešto rodbine, kuću u Bihaću, odlazim redovno, družim se, koliko se uspijem, mada je to teško, ljudi su se razišli. Sve u svemu kad povučemo crtu, ja se do dan danas u ovo društvo nisam asimilirao onako, kako bi trebao. Ne znam, možda ja nisam prilagodljiv ili ne znam šta ali to je jednostavno tako.

4. Ali imate slovensko državljanstvo? Se vam zdi vaše življenje, kot slovenskega državljan, drugačno kot prej, ko ste imeli le dovoljenje za začasno oz. stalno prebivanje? V čem predvsem se vidi ta razlika?

Da, dobio sam ga nakon srednje škole, nakon kakvih pet, šest godina. Ja sam bio maloljetan, kad sam došao u Sloveniju a otac je imao državljanstvo i onda na osnovu toga sam ga i ja dobio. Definitivno je bolje sa državljanstvom. Prije smo morali one vize produživati pa papire izpunjavati pa taj naš nesretni bosanski pasoš, koji uvijek vrijedi samo godinu dana pa ne možeš putovati... Kad smo išli na maturantski izlet, trebala mi je francuska, španska viza...ne znam ni ja...cijeli postupak. Tako, da definitivno državljanstvo ti daje neke prednosti. Za mene lično je najveća razlika u toj birokraciji, ne vidim ništa drugo.

5. Kakšne so vaše ljubezenske/partnerske izkušnje s Slovenci/Slovenkami? Ste se kdaj počutili manj vredni, nezaželeni kot partner Slovenca/Slovenke zaradi vaše narodnosti?

Sa Slovenkama se još nikad nisam nalazio zbog toga, što jednostavno mi nije to... U slovensko društvo se nikad nisam uključio do te mjere, da bi imao. Mada imam par prijatelja dobrih Slovenaca ali, da bi imao neke veze i to... Jednostavno ono...toliko smo drugačiji, da jednostavno...ne znam...nekim ozbiljnih veza nisam imao. Nisam imao niti interesa, jer nekako uvijek tražiš nekog, ko ti je sličan, s kim imaš neke slične interese, simpatije i ne znam...s kim ćeš pričati neke stvari, koje tebe interesuju itd...ne mislim ništa loše, da su nešto lošiji i to ali jednostavno ne znam...tako osjećam.

6. Kakšni so vaši odnosi s sosedi, someščani, v kraju, kjer živite? Čutite kakršnokoli nestrpnost z njihove strani zaradi vašega porekla? Kako je s prijateljskimi odnosi? Jih z lahkoto vzpostavite ali ste se oz. se srečujete s težavami pri tem? Se vam zdi, da je vzpostavljanje odnosov kakorkoli oteženo zaradi vašega porekla?

Danas se dobro razumijem. Dobro, to je dosta vezano na sredinu. Sasvim je drugačije kada živiš u centru Ljubljane ili živiš na nekom, da kažem, selu. Ja sam imo tu sreću ili nesreću, da živimo u manjem mjestu, koje je od grada udaljeno kakvih desetak kilometara, gdje ljudi nisu baš razgledani široko tako, da uopće se nisam moglo uključiti u kakvo društvo, kao djete od petnest godina. Do danas poznam te prve komšije, sa njima imam ok odnose ali sa ostalima ne. U stvari ovo je dosta zatvoren narod. Ne znam, danas te pozdravi, sve ok, super, sutra te ne gleda nikako... Mislim ne znam, možda samnom nešto nije u redu. Da sam iskren, sa njihove strane je interes, kad jim je interes, ono, znači..kad jim nešto treba, super sam, nema frke... U glavnom, to sam osjetio, kad jim nešto treba nije važno ko si, šta si a inače nije baš nešto.

7. Mislite, da je vaše poreklo, naglas, priimek ipd. lahko ovira pri iskanju zaposlitve? Imate sami oz. ste imeli izkušnjo s tem? Se vam zdi, da Slovenec/Slovenka lahko prej dobi zaposlitev kot vi?

Da, definitivno. Pogotovo, ako tražiš posao u nekim manjim firmama, kod nekih, koje su privatno vlasništvo, to definitivno može utjecati, drugačije je sigurno. Slovenac može definitivno lakše dobiti posao. I sam sam imao iskustvo s tim, mislim osjetio sam u par slučajeva mada to nikad ne vrijedi za sve ljude. Mislim, ako je treća i četvrta firma taka, nije ona peta. Mislim, u firmi, gdje sad radim može doći crnac, Korejac, Japanac, ne znam ko... jednako ćemo ga tolerisat svi, i šef i direktor, svi...

8. Kakšna je vaša izkušnja s šolanjem v okviru slovenskega šolskega sistema? Ste bili oz. ste enako obravnavani kot slovenski študentje ali čutite, da niste? Mi lahko opišete ta odnos oz. izkušnjo, prosim?

Joj, toga je bilo... Evo za primjer... Kad sam došo, išo sam u osmi razred i moro sam ići u tu izbjegličku školu. To je bila formalnost, da dobijemo te neke diplome. I onda došo je taj upis u srednju i ja sam imo strašnu želju, da upišem jezikovnu gimnaziju. Kroz osnovnu školu bio sam odličan, imo sam sve ocjene odlične ali primljen nisam bio zbog toga, što nisam imo državljanstvo. Bar tako su mi rekli. Znači bez obzira na odličan uspjeh, ja se nisam mogao upisati na tu školu, što je meni bilo katastrofa. Mene i mog prijatelja iz Mostara, koji je isto išo tu samnom u osnovnu, su upisali moj otac i njegov neki sric, koji su poznavali neke ljude, koji su nas upisali ovdje na elektro komunikacije. To je tehnička škola, za koju sam ja prvi put u životu čuo. Toga se dobro sjećam, da mi je donijeo otac kući ovako žutu skriptu, na kojoj je pisalo ptt srednješkolski centar i bila je karikatura poštara. Ja to kad sam vido...»šta je ovo...neću biti poštara«...U glavnom situacija je bila takva. Ili idem u tu školu ili ne idem. I onda sam naravno izabro to. Ta škola je super, ok, dobro organizovana, sve je odlično, za onog, koga to zanima. A to je bilo nešto, što mene totalno nije interesovalo i što sam u stvari četiri godine sa odporom se učio. Osim toga, još moram dodati, da ni na jednom odjeljenju tog našeg smijera nije bilo niti jedne djevojke. Mislim, to je bilo katastrofa. Osjetio sam, da su svi ti moji vršnjaci imali neki interes, da dođu na tu školu. Ili jim je neko iz porodice bio u tome već ili su oni imali neku želju, da to uče a ja nisam. Ja sam bio tu nekom silom prilika. Znači te četiri godine srednje škole su mene bacile totalno u neku depresiju. I u toj glupoj atmosferi sam poslije srednje krenuo na elektro faks, iz prostog razloga, što su svi iz mog rezreda išli na taj faks. A ja nisam imo nikakve podrške od nikoga, da bi išo na arhitekturu, koju sam stvarno želio. I krenuo sam na elektro faks. Već na prvom predavanju sam skonto, da sam napravio grešku. Tako sam osto na tom faksu mjesec, dva, da sam skonto, da sam pogrešio. Odlučio sam se onda, da ću se prebaciti na arhitekturu u svakom slučaju. I pozanimio sam se. Na arhitekturi sam bio jedan od boljih studenata. U prvim rokovima sam sve ispite napravio, sa prosjekom 8,8. diplomiro sam isto među drugim, trećim u generaciji, koji su napravili diplomu. Znači, kad sam studiro ono, što mi je stvarno ok, se je vidio rezultat. U srednjoj školi nisam osjetio absolutno nikakvu razliku, što se tiče učitelja. Niti na faksu nisam neke diskriminacije osjetio. Što se tiče mladih iz razreda, uvijek se nađe neko. Bilo je toga i u srednjoj i na faksu.

9. Kako bi ocenili vaše znanje slovenskega jezika? Kje/kako ste se ga učili?

Naučio sam se jezik u srednjoj školi. Mislim, da je moje znanje za neku dobru četvorku.

10. Kako pomembno se vam zdi znanje jezika pri integraciji v slovensko družbo?

Ja sam mišljenja, da si dužan, da se naučiš jezik naroda u zemlji, gdje živiš. Mislim, da je to važno i smatram to normalnim, da znaš jezik, mada se možeš u Sloveniji razumjet i ako govoriš taj naš jezik, bosanski. A mislim, da bi svaki pojedinac, koji je normalan trebao znati.

11. Ste še (po tolikih letih življenja tu) deležni kakršnekoli vrste diskriminacije s strani slovenske družbe zaradi vašega porekla, jezika, naglasa, verskega prepričanja ipd.? Mi lahko, prosim, poveste kaj več o tem: kako, kje, v kakšnih okoliščinah se to diskriminatorno vedenje najbolj kaže?

Što se tiče društva, s kojim trenutno komuniciram, a to su u glavnom ljudi, koji su obrazovani, ne osjetim neke diskriminacije. Mislim, imaš ljude, koji te ne vole iz neki razloga, imaš ljude, kojima je sasvim svejedno. To jednostavno zavisi od svakog pojedinca. Ok, smeta mi... dosta puta se nađem u nekom društvu pa »Bosanci ovo, Bosanci ono, čefurji pa to...«...ne, da meni neko nešto priča ali ono... Iako se to ne odnosi na mene, mi je teško. Volio bi, da to nekako nisi čuo. Ali definitivno, što sam se u osvim godinama naučio i što su mi drugi potvrdili je to, da slovensko društvo je užasno zatvoreno i kao neki »outsider« imaš jako male šanse, da se bilo kad probiješ u te krugove. I onda se zbog toga osjećam puno puta manje vrijedan. Iako ne doživljavaš nešto tako, u podsvjesti znaš, da je to tako.

12. Kaj mislite, da je vzrok (z vaše strani in s strani Slovencev) za diskriminatorno vedenje? Na kaj se vam je bilo oz. se vam je najtežje navaditi v zvezi z življenjem tu?

Ja mislim, da je krivica obojestranska. Što se tiče Bosanaca ili Južnjaka, jer oni ne razlikuju, je razlog taj, što su u proteklim godinama u Sloveniju dolazile generacije nekih nižih slojeva, znači građevinski radnici...više ili manje neobrazovani iz manje razvijenih sredina i sa jako niskom kulturom. Ti ljudi su često bili predmet kafanskih tuča...u glavnom problematike i od tog doalzi taj loš glas o Južnjacima. Sa druge strane, što se tiče Slovenaca su, kao što sam već reko, jako zatvoreno društvo, koje jako teško prima bilo šta, što je drugačije. Znači kod svake promjene je za njih prvi odgovor ne. Ali sam siguran da su zbog tog renomea, kojeg su naši preci stigli ovdje, puno lošiji odnos imaju do nas, nego do drugih stranaca. Znači, da južnjaci djelomično jesu krivi a djelomično je kriva zatvorenost tog slovenačkog društva. Najteže, na što se niti danas nisam naviko je to da je slovenačko društvo totalno drugačije od tog našek bosanskog, u smislu, da nema tog humora, topline...jednostavno nema one raje. Mislim, ovdje ako je neka žurka ili nešto, prvi cilj je, da se svi ponapijaju totalno do povraćanja, inače si izuzetak, ako to ne radiš. Znači brez alkohola nema niti nekog zdravog humora, ni zdravog nekog druženja. A sa druge strane je jako malo tu južnjaka, koji studiraju. Recimo ja kao student, kad sam izlazio, nikada nisam mogao nać društvo studenata. Znači uvijek su ono južnjaci zalazili po tim narodnim muzikama, gdje ja nisam nikad išo. Definitivno je slovenačko društvo drugačije od bosanskog. Ne znam...ja se nisam uklopio. Definitivno imaš ljude, koji provociraju, ističu to svoje porijeklo...sa zlatnim lancima, patikama, hlačama ili šta su već ti stereotipi, sa muzikom iz auta...ali to su ipak pojedinci, koji nisu negativni likovi. Puno puta je to omladina, željna nekog dokazivanja. Tako da, jednostavno se razlikujemo.

13. Kakšna je bila in je danes vaša izkušnja z uradnimi osebami in ustanovami (zdravstvo, sociala, policija, šola...)? Se vam je kdaj zdelo oz. se vam zdi, da ste drugače obravnavani kot Slovenci?

Sjećam se, kad sam u srednjoj školi išo prvi put kod zubara, sam dobio toliko negativno iskustvo, da mi je i danas jako teško otić zubaru. Iz razloga, što je ta doktorica...kad mi je popravljala zube, mene je to bolilo i jednostavno nisam bio naviknut na to vrtanje i svaka njena druga primjedba je bila kako se »mi« ne znamo ponašati na zubarskoj stolici. U

smislu »mi južnjaci«. To mi je bilo onako teško, nešto, što sam zapamtio. A sa ostalima se ne sjećam.

14. Kaj mislite, da bi bilo potrebno oz. možno narediti (z vaše in s strani države oz. domaćinov), da bi se počutili kot enakovredni državljan/državljanica (če se tako že ne počutite) in, da bi imeli boljše odnose s Slovenci? Če se počutite popolnoma sprejeto v slovensko družbo, kaj mislite, da je prispevalo oz. prispeva k temu?

Svi, koji dolaze, trebaju, da se prilagode tom društvu. Svi mi, koji doalzimo, treba da prihvatimo ta neka pravila, koja domaćini imaju. Znači, da se naučiš te neke osnovne kulture, koja vlada u tom društvu, da stekneš te radne navike, kakve ima to društvo, da se naučiš jezik... Znači, da se, kada se nalaziš u tom društvu, maksimalno prilagodiš. Znači, kada si u poslu, gdje su svi ostali Slovenci, moraš se ponašati isto kao i oni. Ali kad završiš poslo, ideš kući, u društvo, gdje su Bosanci, onda se ponašaš onako, kako ti odgovara. Znači, sa strane migranata, se je treba prilagoditi tamo, gdje je to za očekivati. A sa strane slovenačkog društva, oni bi se trebali prestati bojati tog »drugaćijeg«. Znači, trebali bi nas primati malo više kao jednakovrijedne. Danas se osjećam toliko prihvaćen, koliko sam vrijedan, u smislu, što imam diplomu tog fakulteta i, što sam sposoban za poslo, koji radim. Znači, u tom smislu sam prihvaćen. Predpostavljam, da za to, koliko sam prihvaćen, je zasluga te moje diplome i tog mog profesionalnog života. Smatram, da nebi bilo toga, bio bi puno manje prihvaćen. Možda je stvar u meni, možda nisam prilagodljiv ali ovo je hladno društvo, što od čovjeka uzima samo ono, što mu treba, što može iskoristiti dalje. To je ono, što nas najviše boli, što te niko neće prihvatiti iz te topline, ljubavi. Mada opet ističem, nisu svi ljudi isti. Ali čak i najbolji prijatelj ti ovdje nije najbolji prijatelj. Ne znam, oni imaju vjerovatno razvijeniji taj osjećaj za poslo, napredovanje i onda jim je to nekako bitno...šta znaš, šta imaš, šta možeš kupiti, prodati... uvijek je to nekako prisutno.

INTERVJU ŠT. 2 (Emina)

Spol: ženski

Starost: 25

Kraj in datum pogovora: Celje, 21. 6. 2008

1. Mi lahko, prosim, poveste nekaj o začetku vašega življenja v Sloveniji (Kdaj, od kod ste prišli? Kje ste dobili potrebno pomoč? Kdaj in na podlagi česa ste se odločili v Sloveniji ostati?)?

Jaz sem prišla v Slovenijo leta 1992 iz Bosne. V bistvu sem prvo pomoč dobila od staršev. Od države pomoči nismo dobili. Oče je bil tu v službi že prej tako, da nam je bila v pomoč njegova plača in dohodki. Enkrat smo se mogli prijaviti na Rdeči križ, sam tak, da bi dobili kako pomoč ali kaj pa ne. V Bistvu je samo življenje pripeljalo do tega, da smo tu ostali, prijatelji, šola... V bistvu, dole je itak bilo vse porušeno tak, da...v bistvu nobenih pogojev za življenje nismo imeli dole pa smo kar ostali tu.

2. Kako živite danes (stanovanje, delo, družina)?

V bistvu srečno poročena... Imam majhno hiško v najemu, službo... Tukaj sem tudi končala šolo, diplomirala, normalno življenje, ne!?

3. Ali imate stike s svojo matično državo? Si želite povratek nazaj ali svojo prihodnost vidite v Sloveniji?

V bistvi stike z Bosno imam normalno, redno, v bistvu življenje dole je lepo sam tuki sem se že navadla tak, da...tu bom najverjetneje tudi ostala. Mogoče enkrat, ko bom stara, ker vsi ki so starejši si menda polj enkrat želijo doli iti.

4. Ali imate slovensko državljanstvo? Se vam zdi vaše življenje, kot slovenskega državljan, drugačno kot prej, ko ste imeli le dovoljenje za začasno oz. stalno prebivanje? V čem predvsem se vidi ta razlika?

Zdaj, jaz mam slovensko državljanstvo. Sam, je razlika. Zdaj so boljši pogoji tudi brez slovenskega državljanstva, kot v tistem času, ko sem jaz živel. Zaradi tega, ker takrat nisi mel nobene pomoči, ne štipendije ne ničesar. Zdaj pa maš pravivco do štipendije pa maš pravico do kake pomoči tudi, če nisi državljan. Zdaj so pogoji zato še boljši, kot so bili včasih. V bistvu so iskušnje z državljanstvom boljše in slabše.

5. Kakšne so vaše ljubezenske/partnerske izkušnje s Slovenci/Slovenkami? Ste se kdaj počutili manj vredni, nezaželeni kot partner Slovenca/Slovenke zaradi vaše narodnosti?

Tak bom rekla. Nisem imela take izkušnje, da z njegove strani ne bi bil interes. Zdaj z moje strani pa moje družine bi lahko bil to nek mali problem, da je v bistvu on Slovec. Nisem še mela fanta Slovenca.

6. Kakšni so vaši odnosi s sosedi, someščani, v kraju, kjer živite? Čutite kakršnokoli nestrpnost z njihove strani zaradi vašega porekla? Kako je s prijateljskimi odnosi? Jih z lahkoto vzpostavite ali ste se oz. se srečujete s težavami pri tem? Se vam zdi, da je vzpostavljanje odnosov kakorkoli oteženo zaradi vašega porekla?

V bistvu odnosi so vredni. Glede tega ni nekih velikih problemov. Edino, kar je bilo je prilagajanje, ker v bistvu je razlika med Slovenci in Bosanci. V bistvu Slovenci so zaprt narod. Bosanci pa so bolj odprti. Je bilo potrebno mal, da smo se mi navadli te zaprtosti. Drugač pa ni bilo nekih problemov, kot jih na primer imajo Romi. Vzpostavljanje prijateljskih odnosov je v bistvu kar uspešno, ker v bistvu moja najboljša prijateljica je Slovenka. Je potrebno dost časa, bolj graditi na prijateljstvu, kot na primer z našimi sam, ko se v bistvu družiš v taki okolici pa ni takega problema. Drugo je, ko se družijo bolj v skupinah, Bosanci za sebe, Slovenci za sebe, takrat pride do nekih nesoglasij. Sicer je potrebno malo bolj, da je na primer moja kolegica spoznala mene kot tako. Dosti krat je

na primer kaj narobe razumela, ker si ni predstavljala, da smo mi tak odkriti. Potem je mogoče mislila, da je kaj narobe...V tem smislu.

7. Mislite, da je vaše poreklo, naglas, priimek ipd. lahko ovira pri iskanju zaposlitve? Imate sami oz. ste imeli izkušnjo s tem? Se vam zdi, da Slovenec/Slovenka lahko prej dobi zaposlitev kot vi?

Je možno sam, po moje je tudi odvisno koker se pokažeš. Če hočem kermu dokazovat svojo pripadnost, bom zihar na slabšem. To se pravi...da bom jaz dala vedet, da sem res Bosanka, da sem na ić...bo mal težje. Na začetku je potrebno, da si mal bolj v podrejenem položaju, da se malo navadijo kak si potem pa je bolje. Jaz glede službe nisem imela tako slabo izkušnjo, sem pa slišala, da včasih delajo veliko razliko zaradi tega, ker si Bosanec.

8. Kakšna je vaša izkušnja s šolanjem v okviru slovenskega šolskega sistema? Ste bili oz. ste enako obravnavani kot slovenski študentje ali čutite, da niste? Mi lahko opišete ta odnos oz. izkušnjo, prosim?

To pa sem imela probleme. In sicer v osnovni... v bistvu je odvisno kakšnega profesorja imaš. Jaz sem mela na žalost tak slabo profesorco ki ni marala nekaj Bosancev. Sem se mogla dost bolj potruditi za take stvari, kot se enemu Slovencu ni bilo potrebno. Čeprav sem velik več znala, sem velik manj dobila, kot je v resnici bilo potrebno. Sam, sej na koncu so potem tak državni ispiti tak, da se potem itak vidi, če nekdo zna ali pa ne. Kar se pa tiče...je to opazno dost bolj v osnovnih šolah, v srednji niti ni tolko tak, na faksu pa sploh ne, da bi se opazala ta razlika, vsaj z moje strani ne, da bi zaradi tega, ker bi bila Bosanka malo manj bila vredna tam.

9. Kako bi ocenili vaše znanje slovenskega jezika? Kje/kako ste se ga učili?

Jaz sem se jezika naučila v šoli. Ocenila bi ga po moje kot zelo dobro, da dobro znam slovensko.

10. Kako pomembno se vam zdi znanje jezika pri integraciji v slovensko družbo?

V bistvu se mi zdi zelo pomembno, če znaš jezik. Je v bistvu večja možnost tudi v službi pa v bistvu nasplošno kjerkoli, če znaš jezik

11. Ste še (po tolikih letih življenja tu) deležni kakršnekoli vrste diskriminacije s strani slovenske družbe zaradi vašega porekla, jezika, naglasa, verskega prepričanja ipd.? Mi lahko, prosim, poveste kaj več o tem: kako, kje, v kakšnih okoliščinah se to diskriminatorno vedenje najbolj kaže?

Niti ne čutim tega tak velik. V bistvu so to včasih mogoče kaki pogledi, ko se na primer s kako svojo kolegico meniš v svojem jeziku oz. s kerim koli. Mogoče ne razume slovenskega jezika pa se pogovarjaš v svojem jeziku. Včasih mogoče tudi kdo kaj reče. V bistvu tak bom rekla vsakega nekaj moti. Včasih tudi Slovenca kaj pri drugem Slovencu. Zdaj pa, če si Bosanec je pa tolko večja možnost.

12. Kaj mislite, da je vzrok (z vaše strani in s strani Slovencev) za diskriminatorno vedenje? Na kaj se vam je bilo oz. se vam je najtežje navaditi v zvezi z življenjem tu?

Razlog bi bil v bistvu v nepoznavanju eni drugih. To je glavni razlog. Ker nočemo spoznat eni druge. V bistvu, niti ne vemo, ker smo različni med seboj. Glih pravim, zaradi tega ker se mi dobro ne poznamo med seboj...naše navade, običaji... to je razlog...v bistvu, zaradi tega, ker nekoga ne poznamo, ga potem tudi diskriminiramo. Potem je tu tudi mogoč kaka sovražna nastrojenost od prej, na primer, ker starši govorijo »on je bosanc«, otrok pa tega nebi prej niti vedel, potem se pa tak obnaša. V bistvu zdaj sem se že tak navadla na življenje tu, da ni več nič kaj tak težko. Edino, kar mi je pa bilo na začetku najtežje, je bila ta diskriminacija v šoli. Sam, zdaj pa niti ni več kaj takega. Z leti se človek navadi tak, da mu je polj vse isto.

13. Kakšna je bila in je danes vaša izkušnja z uradnimi osebami in ustanovami (zdravstvo, sociala, policija, šola...)? Se vam je kdaj zdelo oz. se vam zdi, da ste drugače obravnavani kot Slovenci?

Edino, kar sem rekla s strani šole, drugač pa niti nisem čutila nekaj takega. Zdaj pa, če je že blo kaj, sem se potem itak za sebe postavlja. V bistvu sem mogla bit obravnavana tak, kot Slovinc sam niti ni prihajalo do tega.

14. Kaj mislite, da bi bilo potrebno oz. možno narediti (z vaše in s strani države oz. domačinov), da bi se počutili kot enakovreden državljan/državljanica (če se tako že ne počutite) in, da bi imeli boljše odnose s Slovenci? Če se počutite popolnoma sprejeto v slovensko družbo, kaj mislite, da je prispevalo oz. prispeva k temu?

Jaz se v bistvu počutim kot enakovredna državljanica. K temu je prispaval trud pa, da sem se pokazala tako, kot v resnici. To je v bistvu ključ vsega. Če se ti trudiš razumeti drugega in drug tebe potem ni problemov. Zdaj drugač mogoče edino, da bi bile bolj razložene vse navade pa običaji v Bosni, da ljudje to spoznajo in, da s tem polj tudi spoznajo te svoje sodržavljane. Za izboljšanje odnosov se mi zdi najboljša mešana družba, ker v ločeni družbi se delajo polj problemi, vse zabave, mladinski centri pa to...narediti v skupnem prostoru za vse, da se ne loči ampak vse na skupni ravni delat. Polj se v bistvu tud začnejo prijateljstva pa to in v bistvu polj ni takega sovraštva med seboj.

INTERVJU ŠT. 3 (Mirza)

Spol: moški

Starost: 26

Kraj in datum pogovora: Ljubljana, 24. 06. 2008

1. Mi lahko, prosim, poveste nekaj o začetku vašega življenja v Sloveniji (Kdaj, od kod ste prišli? Kje ste dobili potrebno pomoč? Kdaj in na podlagi česa ste se odločili v Sloveniji ostati?)?

Prišli smo iz severne Bosne, maja 1992, v begunski center na koroškem. V Sloveniji smo ostali, ker nismo imeli drugih opcij.

2. Kako živite danes (stanovanje, delo, družina)?

Danes živim z družino, delam po končani fakulteti.

3. Ali imate stike s svojo matično državo? Si želite povratek nazaj ali svojo prihodnost vidite v Sloveniji?

V matično državo hodim enkrat letno. Povratka si želim, vendar to ni realno. Mogoče čez nekaj let.

4. Ali imate slovensko državljanstvo? Se vam zdi vaše življenje, kot slovenskega državljana, drugačno kot prej, ko ste imeli le dovoljenje za začasno oz. stalno prebivanje? V čem predvsem se vidi ta razlika?

Imam slovensko državljanstvo, življenje, razen slobodnega prehoda meja se ni spremenilo dosti.

5. Kakšne so vaše ljubezenske/partnerske izkušnje s Slovenci/Slovenkami? Ste se kdaj počutili manj vredni, nezaželeni kot partner Slovenca/Slovenke zaradi vaše narodnosti?

Mislim da je za izmenjavo ljubezenskih izkušenj potrebna večja kompatibilnost med enim in drugimi. Do občutkov manjvrednosti je pa tudi prihajalo, vendar redko.

6. Kakšni so vaši odnosi s sosedi, sosesčani, v kraju, kjer živite? Čutite kakršnokoli nestrpnost z njihove strani zaradi vašega porekla? Kako je s prijateljskimi odnosi? Jih z lahkoto vzpostavite ali ste se oz. se srečujete s težavami pri tem? Se vam zdi, da je vzpostavljanje odnosov kakorkoli oteženo zaradi vašega porekla?

Odnosi so povsem v redu, nestrpnosti ne čutim, ni težav pri prijateljstvih.

7. Mislite, da je vaše poreklo, naglas, priimek ipd. lahko ovira pri iskanju zaposlitve? Imate sami oz. ste imeli izkušnjo s tem? Se vam zdi, da Slovenec/Slovenka lahko prej dobi zaposlitev kot vi?

Poreklo je lahko včasih ovira vendar nisem tega izkusil, mislim da, če je človek sposoben da so možnosti enake.

8. Kakšna je vaša izkušnja s šolanjem v okviru slovenskega šolskega sistema? Ste bili oz. ste enako obravnavani kot slovenski študentje ali čutite, da niste? Mi lahko opišete ta odnos oz. izkušnjo, prosim?

Izkušnja je bila povsem klasična in standardna. Brez posebnosti.

9. Kako bi ocenili vaše znanje slovenskega jezika? Kje/kako ste se ga učili?

Naučil sem se ga v šoli.

10. Kako pomembno se vam zdi znanje jezika pri integraciji v slovensko družbo?

Znanje jezika je zelo pomembno.

11. Ste še (po tolikih letih življenja tu) deležni kakršnekoli vrste diskriminacije s strani slovenske družbe zaradi vašega porekla, jezika, naglasa, verskega prepričanja ipd.? Mi lahko, prosim, poveste kaj več o tem: kako, kje, v kakšnih okoliščinah se to diskriminatorno vedenje najbolj kaže?

Diskriminacija se lahko pojavlja, vendar se ji izogneš. Take ljudi enostavno držiš stran od sebe.

12. Kaj mislite, da je vzrok (z vaše strani in s strani Slovencev) za diskriminatorno vedenje? Na kaj se vam je bilo oz. se vam je najtežje navaditi v zvezi z življenjem tu?

13. Kakšna je bila in je danes vaša izkušnja z uradnimi osebami in ustanovami (zdravstvo, sociala, policija, šola...)? Se vam je kdaj zdelo oz. se vam zdi, da ste drugače obravnavani kot Slovenci?

Po mojih izkušnjah ne, vendar po izkušnjah mame in babice (ki ne znata dobro jezika) pa se na javnih mestih tudi včasih zgodi.

14. Kaj mislite, da bi bilo potrebno oz. možno narediti (z vaše in s strani države oz. domačinov), da bi se počutili kot enakovreden državljan/državlanka (če se tako že ne počutite) in, da bi imeli boljše odnose s Slovenci? Če se počutite popolnoma sprejeto v slovensko družbo, kaj mislite, da je prispevalo oz. prispeva k temu?

Mislim da vključevanje v družbo ni tak problem, če si tega želiš. Treba je spoštovati lokalno kulturo in družbo ter pri tem spoštovati tudi svojo.

INTERVJU ŠT. 4 (Anita)

Spol: ženski

Starost: 27

Kraj in datum pogovora: Ljubljana, 30. 7. 2008

1. Mi lahko, prosim, poveste nekaj o začetku vašega življenja v Sloveniji (Kdaj, od kod ste prišli? Kje ste dobili potrebno pomoč? Kdaj in na podlagi česa ste se odločili v Sloveniji ostati?)?

V Slovenijo smo prišli leta 1992, ko se je začela vojna v BIH. Prihajam iz mesta Jajca. Pomoč smo dobili od rdečega križa in od mojega očeta, ki je tukaj še pred vojno delal. V Sloveniji smo se odločili ostati, ko je bilo vojne konec in smo takrat videli, da se enostavno nimamo kam vrniti, ker smo dobili informacije, da so nam zažgali hišo in vse ostalo, kar je bilo poleg nje. Na podlagi tega smo morali ostati v Sloveniji, ker smo ostali brez vsega.

2. Kako živite danes (stanovanje, delo, družina)?

Živim pri starših, ker še študiram, delam preko študenta.

3. Ali imate stike s svojo matično državo? Si želite povratek nazaj ali svojo prihodnost vidite v Sloveniji?

Stikov z matično državo imamo bolj malo, ker ne hodimo pogosto tja. V Jajcu imam dve teti in če grem tja, jih obiščem. Včasih, ko sem ravno v Jajcu odidem še pogledat tja, kjer smo prej živeli: našo porušeno hišo. Pogled nanjo je zelo boleč in grozljiv. Zelo si želim, da bi se nekoč vrnila, vendar vem, da ne bo nikoli več tako kot je bilo včasih. To je zdaj zapuščen kraj. Kar je ne mogoče živeti tam, morda pa bodo nekoč uredili in se bomo vrnili tja. Ja jaz si želim zopet tam živeti. V Sloveniji vidim svojo prihodnost, ja ker smo tukaj že dolgo in se zavedam, da je to zdaj postal moj drugi dom.

4. Ali imate slovensko državljanstvo? Se vam zdi vaše življenje, kot slovenskega državljana, drugačno kot prej, ko ste imeli le dovoljenje za začasno oz. stalno prebivanje? V čem predvsem se vidi ta razlika?

Imam slovensko državljanstvo, življenje se je morda malo spremenilo, ko smo dobili državljanstvo, ljudje so nas začeli drugače gledati in sprejemati. Se je opazil, vsaj pri meni. Prej skoraj 10 let smo imeli začasno oz. stalno bivališče, zato, ker nismo mogli dobiti državljanstva, če nisi živel 10 let v Sloveniji. Ja razlika je, seveda. Več pravic dobiš, če imaš državljanstvo. Če imaš začasno bivališče nisi nič pomemben in si seveda tujec oz. begunec.

5. Kakšne so vaše ljubezenske/partnerske izkušnje s Slovenci/Slovenkami? Ste se kdaj počutili manj vredni, nezaželeni kot partner Slovenca/Slovenke zaradi vaše narodnosti?

Glede ljubezni se nisem nikoli počutila manj vredno, je pa tudi tukaj opaziti, kako te fantje včasih pogledajo in se tudi umaknejo. Ampak po tem, ko jim poveš, da si bosanec, prej sploh nihče ne posumi, da nisi slovenec. In se tukaj vidi, da si te ne želijo za resno zvezo, le za zabavo. Vendar sem pa začutila, da to počasi izginja, da ni več pomembno kaj si, od kje si.

Seveda še vedno obstajajo izjeme.

6. Kakšni so vaši odnosi s sosedi, someščani, v kraju, kjer živite? Čutite kakršnokoli nestrpnost z njihove strani zaradi vašega porekla? Kako je s prijateljskimi odnosi? Jih z lahkoto vzpostavite ali ste se oz. se srečujete s težavami pri tem? Se vam zdi, da je vzpostavljanje odnosov kakorkoli oteženo zaradi vašega porekla?

Jaz osebno nisem nikoli imela nekih težav z sosedi ali z someščani, sem se rajši umaknila, ko se videla kje nisem bila zaželena. Nekateri so nas res grdo gledali in izrekli grde besede. Sploh najstniki. Te so bili najhujši. V šoli je bilo največ diskriminacije. Velikokrat sem domov prišla objokana in si nisem želela v šolo hoditi. Pa potem je nekako šlo, nisem imela druge izbire kakor, da požiram njihove besede in se sprijaznim.

S prijatelji nimam težav vzpostaviti stika. Čutiš, komu se lahko približaš in kdo te ob prvem stiku sprejme, to se mi zdi da je dovolj pomembno. Včasih je bilo res težko stopiti v krog z otroci, ampak, to je bilo v šolah zelo pogosto prisotno, kar me je zelo jezilo, da učitelji niso nikdar nič ukrepali, se mi je včasih zdelo kakor da jih spodbujajo diskriminaciji in ne sprejemanju drugih nacij.

7. Mislite, da je vaše poreklo, naglas, priimek ipd. lahko ovira pri iskanju zaposlitve? Imate sami oz. ste imeli izkušnjo s tem? Se vam zdi, da Slovenec/Slovenka lahko prej dobi zaposlitev kot vi?

Glede priimka je pa tak, da zdaj če res gledajo nato, je zelo težko dobiti službo, kar je žalostno, da se na podlagi tega odločajo, seveda včasih te pa tudi naglas izda.

Saj ne moreš tako govoriti, kot oni govorijo. Jaz nimam pri iskanju zaposlitve težav, ker so me na velik krajih pohvalili, da dobro govorim slovensko. Seveda pa sem mnenja še vedno, da so v prednosti pri iskanju zaposlitve domačini, ne glede, koliko je kdo sposoben.

8. Kakšna je vaša izkušnja s šolanjem v okviru slovenskega šolskega sistema? Ste bili oz. ste enako obravnavani kot slovenski študentje ali čutite, da niste? Mi lahko opišete ta odnos oz. izkušnjo, prosim?

Moja izkušnja v zvezi je bila na začetku zelo kruta največ težav, ki sem jih mela je bilo v osnovni šoli, ko smo hodili v šolo z slovenskimi otroci, ko niti nismo imeli pred tem narejenga tečaja, da smo vsaj nekaj znali. Jaz sem se v osnovni šoli počutila zelo grozno. V srednji šoli je bilo čutiti še vedno neenakost, vendar je bilo precej bolje. Sem bila tudi starejša in sem se znala tokrat zase postaviti, da me niso več zezali. V študentskih letih pa nisem občutila nobene diskriminacije. So me zelo lepo sprejemali.

9. Kako bi ocenili vaše znanje slovenskega jezika? Kje/kako ste se ga učili?

Moje znanje slovenskega jezika je zelo dobro, se lahko pohvalim, da mi gre dobro. Naučila sem se ga predvsem sama. Nisem imela veliko prijateljev na začetku, tako da se od njih nisem mogla kaj preveč naučit. Sem brala knjige in gledala TV.

10. Kako pomembno se vam zdi znanje jezika pri integraciji v slovensko družbo?

Znanje jezika se mi zdi zelo pomembno, ne glede na to, kjer si, ali gre to pri integraciji v Slovenijo ali v Francijo,... Ker če vsaj malo ne poznaš jezika, sej ne moreš z ljudmi komunicirat in če želiš, da te nekdo sprejme, moraš se potruditi, da znaš jezik.

11. Ste še (po tolikih letih življenja tu) deležni kakršnekoli vrste diskriminacije s strani slovenske družbe zaradi vašega porekla, jezika, naglasa, verskega prepričanja ipd.? Mi lahko, prosim, poveste kaj več o tem: kako, kje, v kakšnih okoliščinah se to diskriminatorno vedenje najbolj kaže?

Diskriminacije ni čutit več toliko, je pa na trenutke še vedno prisotna in še vedno bo. Največ ne sprejemanja je občutiti pri mladostnikih in mlajši generaciji. Jaz sem največ občutila nenakost v šoli, kjer so se moji sošolci norčevali iz mene. Zmerjali so me »čefurko, umazano, smrdljivo begunko, prokleta bosanko,....

12. Kaj mislite, da je vzrok (z vaše strani in s strani Slovencev) za diskriminatorno vedenje? Na kaj se vam je bilo oz. se vam je najtežje navaditi v zvezi z življenjem tu?

Kje vidim vzrok ? Največ ne sprejemanja drugačnosti seveda prihaja iz politike. Tukaj se mi zdi, da ima politika velik vpliv na družbo. Največja težava je bila vključevanje v slovensko družbo, ker je bilo čutit, da te postrani gledajo, kot sem že omenila večkrat, začetek bivanja v Sloveniji je bil res težak, sploh ko se zavedaš, da ni poti več nazaj od koder si prišel. Slovenci so zaprt narod. So zadržani, kaže se veliko "slabe" volje in zelo velika tekmovalnost med ljudmi (n.p.r: kdo bo imel boljši avto, hiso, kaki vikend na morju,...). Njihov tempo življenja je ful hiter, vedno se jim nekam mudi, se ne znajo ustavit. Prioriteta jim je predvsem kariera in ne družina. Med seboj si ne znajo (ne zeliyo)

pomagati, oz. svojem bliznjem. Sosed jim predstavlja neko oviro, so z njimi skoraj vedno v prepiru. Se ne družijo z svojci oz. ne hodijo k njim na kavo, na obisk, razen če so kake velike zabave, kot so poroke, kaki okrogli rojstni dnevi, birme, obhajila,.. So ful "škrti", redkokdaj dozivis, da ti Slovenec plača kavo kaj sele kaj drugeg (vsak zase plačuje - strogo pravilo!). Nestrpnost se kaže pri veliki množici. Dostikrat diskriminirajo tujce, bodisi Bosance, bodisi cigane, ali pa črno raso,.. Ne marajo drugih ljudi, včasih celo turiste "sinfajo". Med tem pa so Bosanci veliko bolj odprt narod, zelo komunikativni, veseljaki, nasmejani, pozitivni. Ljudje si medseboj ful pomagajo, med njimi ni nobenih tekmovalnosti (kar je moje, je tvoje). Življenje pri Bosancih se odvija precej počasi, znajo se ustavit in uživat življenje, katero jim je dano. So zelo družabni in prijazni do ljudi, s katerimi se srečujejo (sploh do turistov - zelo lepo jih sprejmejo). Čeprav niso ravno na ravni bogatašev, so ti pripravljeni dati za kavo, kosilo, za prespat pri njih,... S sosedi se ful dober razumejo, hodijo na kavo eden drugim, se družijo med seboj,.. si pomagajo, ni ljubosumnosti. So optimistični, na svet gledajo ful pozitivno, otroci jim predstavljajo smisel življenja. Se mi zdi da bolj znajo sprejemati drugačnost kot Slovenci. So pa tudi vročerkvni, dostikrat se pretepajo med seboj.

13. Kakšna je bila in je danes vaša izkušnja z uradnimi osebami in ustanovami (zdravstvo, sociala, policija, šola...)? Se vam je kdaj zdelo oz. se vam zdi, da ste drugače obravnavani kot Slovenci?

Kar se tiče teh izkušenj, ni bilo nekih težav, tukaj je imel največ opravka s tem moj oče, ki nam je urejal razne dokumente in seveda poskrebil, da nam ne bi nič manjkalo. S policijo nismo imeli nikoli nobenih opravkov.

14. Kaj mislite, da bi bilo potrebno oz. možno narediti (z vaše in s strani države oz. domačinov), da bi se počutili kot enakovreden državljan/državlanka (če se tako že ne počutite) in, da bi imeli boljše odnose s Slovenci? Če se počutite popolnoma sprejeto v slovensko družbo, kaj mislite, da je prispevalo oz. prispeva k temu?

Kaj bi bilo potrebno narediti? Otroke in mladostnike bi bilo potrebno: spodbujati k solidarnosti, strpnosti in enakopravnosti med mladimi, navajati k samostojnosti, vključevati v družbo za realizacijo njihovih potencialov, humanizacijo družbe. V šoli bi bilo zelo koristno, da bi naredili delavnice na temo sprejemanja drugačnosti oz. promocijo strpnosti, komunikacije med vrstniki. Otroke bi bilo potrebno vzpodbuditi pri razumevanju različnosti in pomena socialne vključenosti preko delavnic, predvsem tistih z antidiskriminatorno vsebino, pomembno bi bilo predstaviti, kako pomembno je sprejemanje različnosti ter kako nas te različnosti v življenju bogatijo. Vsi ljudje smo si med seboj enakopravni in to je treba spoštovati. Predvsem se mi zdi, da bi bilo v današnjem času zelo pomembno in potrebno čim več se pogovarjati o drugačnosti tako med odraslimi kot med mladimi. Da se počutim sprejeto v družbi, sem poskbela sama zato in seveda moji starši so me tudi spodbujali k temu, da ne smem obupat in da moram biti potrpežljiva in strpna.

INTERVJU ŠT. 5 (Marija)

Spol: ženski

Starost: 24

Kraj in datum pogovora: Ljubljana, 2. 8. 2008

1. Mi lahko, prosim, poveste nekaj o začetku vašega življenja v Sloveniji (Kdaj, od kod ste prišli? Kje ste dobili potrebno pomoč? Kdaj in na podlagi česa ste se odločili v Sloveniji ostati?)?

V Slovenijo smo prišli v juliju 1992. Prva dva meseca smo bili v Sežani pri stricu, kasneje ko je oče uspel zapustiti Bosno smo živeli v Kamniku, kjer je že prej delal. Prvo pomoč, ki smo je prejeli je bila od Rdečega križa. Začetek je bil zelo težak in nismo razmišljali o tem da bi ostali. Počasi smo se privadili okolici jo vzljubili in kar na enkrat si nihče od nas ni želel zapustiti Slovenije.

2. Kako živite danes (stanovanje, delo, družina)?

Po 16ih letih smo si z velikim odrekamjem uspeli kupiti stanovanje (s skupnimi močmi - cela družina) in nihče od nas si ne želi nazaj. Še študiram in živim doma.

3. Ali imate stike s svojo matično državo? Si želite povratek nazaj ali svojo prihodnost vidite v Sloveniji?

Nihče od nas si ne želi nazaj. Namreč pred vojno je oče delal v Sloveniji in vsake toliko hodil domov na dopust. Tak način življenja, da smo ločeni nam ni bil všeč. Vsi si želimo da smo skupaj in da nam ni treba čakati tistih nekaj dni v letu, da jih preživimo z očetom. Čeprav smo že odrasli nam družina zelo veliko pomeni in smo navezani drug na drugega.

4. Ali imate slovensko državljanstvo? Se vam zdi vaše življenje, kot slovenskega državljan, drugačno kot prej, ko ste imeli le dovoljenje za začasno oz. stalno prebivanje? V čem predvsem se vidi ta razlika?

Slovensko državljanstvo smo si uspeli pridobiti šele po dolгих letih vztrajanja. Naša družina je ena večjih. Oče je bil edini, ki je dobival stalni mesečni dohodek in pogoj, da je potreben določen znesek na družinskega člana kar nismo in nismo mogli doseči. Tu je tudi veliko drugih pogojev, ki smo jih težko zadovoljili. Razlike v tem ali si državljani ali ne so. Predvsem midve sestro, ki sva bile zelo uspešne v srednji šoli (skoz odlične) nisva prejeli štipendije, ker je predpogoj, da si slovenski državljani. Država slovenskim državljanom nudi več pomoči, ki smo jih dolga leta pogrešali.

5. Kakšne so vaše ljubezenske/partnerske izkušnje s Slovenci/Slovenkami? Ste se kdaj počutili manj vredni, nezaželeni kot partner Slovenca/Slovenke zaradi vaše narodnosti?

Ljubezenske izkušnje s Slovenci sem imela in imam predvsem pozitivne. Seveda so bile tudi negativne izkušnje toda to le s tistimi, ki me niso poznali. Ob določenih ljudeh, ki ne sprejmejo moje narodnosti oz. grdo govorijo težko sprejemam, toda sem že navajena tako da nimam večjih težav.

6. Kakšni so vaši odnosi s sosedi, someščani, v kraju, kjer živite? Čutite kakršnokoli nestrpnost z njihove strani zaradi vašega porekla? Kako je s prijateljskimi odnosi? Jih z lahkoto vzpostavite ali ste se oz. se srečujete s težavami pri tem? Se vam zdi, da je vzpostavljanje odnosov kakorkoli oteženo zaradi vašega porekla?

Težave z navezovanjem stika sem imela predvsem na začetku. Bila sem komaj 8 let stara. Otroci v teh letih prevzamejo mnenja od svojih staršev in sovrstnikov tako, da je bilo neprijetno hoditi v šolo in kakorkoli komunicirati z okolico. Sedaj imam z vsemi odlične odnose in ne čutim nestrpnosti. Nestrpnost čutim samo v odnosu do drugih ljudi, ki se niso vklopili v družbo.

7. Mislite, da je vaše poreklo, naglas, priimek ipd. lahko ovira pri iskanju zaposlitve? Imate sami oz. ste imeli izkušnjo s tem? Se vam zdi, da Slovenec/Slovenka lahko prej dobi zaposlitev kot vi?

Poreklo, naglas, priimek in podobno je lahko ovira, odvisno kdo je delodajalec oz. skom imaš razgovor. Nisem imela slabih izkušenj pri iskanju zaposlitve. Težava pri iskanju zaposlitve so prej veze in poznanstva, če ne poznaš pravih ljudi je težko kamerkoli priti.

8. Kakšna je vaša izkušnja s šolanjem v okviru slovenskega šolskega sistema? Ste bili oz. ste enako obravnavani kot slovenski študentje ali čutite, da niste? Mi lahko opišete ta odnos oz. izkušnjo, prosim?

Na začetku, ko smo prišli je bil šolski sistem nepravičen. Namreč starejši brat, ki je obiskoval 8. razred in končal osnovno eden izmed boljši (bil je namreč že kar prvo leto prav dober) ni imel možnosti se vpisati v gimnazijo. Ponujali so mu le avtomehanik, strojnik inp. poklice. Zato je bil primoran, da zapusti Slovenijo in obiskuje gimnazijo na Hrvaškem. Sedaj pa sem obravnavana enako kot ostali. To kako te bodo obravnavali je odvisno od posameznika, kako se vklopi v družbo.

9. Kako bi ocenili vaše znanje slovenskega jezika? Kje/kako ste se ga učili?

Moje znanje slovenskega jezika je odlično. Jezika se učim vsakodnevo, sicer pa vse odkar sem tukaj poizkušam biti čim boljša.

10. Kako pomembno se vam zdi znanje jezika pri integraciji v slovensko družbo?

Znanje jezikov ne samo slovenskega je predvsem pomembno. Slovenska družba ceni, če se nekdo ki ne zna jezika trudi. Ne sprejema pa tiste, ki so že 10, 15 ali več let tukaj in še vedno komaj da znajo slovensko. V tem se celo nekoliko strinjam. Toda priseljenci iz bivše Jugoslavije veliko časa preživijo v svojih krogih, kar jih še dodatno ovira pri tem da bi znali slovensko.

11. Ste še (po tolikih letih življenja tu) deležni kakršnekoli vrste diskriminacije s strani slovenske družbe zaradi vašega porekla, jezika, naglasa, verskega prepričanja ipd.? Mi lahko, prosim, poveste kaj več o tem: kako, kje, v kakšnih okoliščinah se to diskriminatorno vedenje najbolj kaže?

Nimam težav s kakršnim koli načinom diskriminacije. Namreč prilagodila sem se okolici in moja družba pravi, da če ne bi vedeli da sem Hrvatica nikoli ne bi rekli da sem. Kot se pa že napisala pa diskriminacija je. Čuti se napetost, ki bo vse kaže večna (upam da ne).

12. Kaj mislite, da je vzrok (z vaše strani in s strani Slovencev) za diskriminatorno vedenje? Na kaj se vam je bilo oz. se vam je najtežje navaditi v zvezi z življenjem tu?

Tisti, ki so se prilagodili nimajo težav.

13. Kakšna je bila in je danes vaša izkušnja z uradnimi osebami in ustanovami (zdravstvo, sociala, policija, šola...)? Se vam je kdaj zdelo oz. se vam zdi, da ste drugače obravnavani kot Slovenci?

Mene osebno obravnavajo enakopravno. Sicer pa kot nedržavljan nimaš enakih pravic v zdravstvu, sociala,....

14. Kaj mislite, da bi bilo potrebno oz. možno narediti (z vaše in s strani države oz. domačinov), da bi se počutili kot enakovreden državljan/državljanica (če se tako že ne počutite) in, da bi imeli boljše odnose s Slovenci? Če se počutite popolnoma sprejeto v slovensko družbo, kaj mislite, da je prispevalo oz. prispeva k temu?

Jaz sem se prilagodila in nimam težav. Tisti, ki imajo težave s tem pa menim, da je največja težava nacionalnost. Namreč vsak ima svojo nacionalnost za neki boljšega in zato so ta nasprotja. Potrebno se je prilagoditi tistemu okolju v katerem si. Ni se ti potrebno odpovedati svojem poreklu, priimku, nacionalnosti, le potrebno je znati komunicirati z okolico.

INTERVJU ŠT. 6 (Azra)

Spol: ženski

Starost: 31

Kraj in datum pogovora: Rogaška Slatina, 10. 8. 2008

1. Mi lahko, prosim, poveste nekaj o začetku vašega življenja v Sloveniji (Kdaj, od kod ste prišli? Kje ste dobili potrebno pomoč? Kdaj in na podlagi česa ste se odločili v Sloveniji ostati?)?

Prišla sem leta 1992 iz Bosne. Eno leto smo z očetom in mamo bili nameščeni v zbirnih centrih. Po približno štirinajstih mesecih nas je obiskala prijateljica od prijateljice. Ko je videla v kakem živimo, se ej zjokala. Zrihtala nam je eno staro hiško v Rogaški in takrat smo ostali tu. Ne, finančne podpore ni bilo. Blo je dosti riža pa make, pač za jest...kake finančen podpore pa ne. Pa to so nam pomagali sosedi, so kaj dali. Kak sem se odločila tu ostati? Veš kdaj? Ko sem se pogovarjala z enim prijateljem, ki je tudi iz Bosne pa živi tu in je rekel: »V Bosni ni življenja.« Takrat sem se odločila probat tu.

2. Kako živite danes (stanovanje, delo, družina)?

Danes delam, mam redno službo. Imam svojo družino. Z možem, hčerkico in mamom živimo v tem stanovanju, ki smo ga kupili pred enim letom.

3. Ali imate stike s svojo matično državo? Si želite povratek nazaj ali svojo prihodnost vidite v Sloveniji?

Stike z Bosno mam. Vsako leto gremo dol na dopust, k teti. Veš kak je to? Ne vidim se prav nikjer. Seveda pa mislim bit v Sloveniji. Moja družina me veže tu. Vidiš ona, hčerka.

4. Ali imate slovensko državljanstvo? Se vam zdi vaše življenje, kot slovenskega državljana, drugačno kot prej, ko ste imeli le dovoljenje za začasno oz. stalno prebivanje? V čem predvsem se vidi ta razlika?

Mam državljanstvo. Dobila sem ga pred štirimi leti, ko se je Nina rodila. Razlika? Nobene razlike skor ni. Edino to, da mam pasoš, lahko potujem pa kredite in posojila lahko dobim. Sam to, drugo nič ni drugače.

5. Kakšne so vaše ljubezenske/partnerske izkušnje s Slovenci/Slovenkami? Ste se kdaj počutili manj vredni, nezaželeni kot partner Slovenca/Slovenke zaradi vaše narodnosti?

Dobra izkušnja. Ne vem, kaj naj ti povem. Vidiš. Poročena sem s Slovencem. Sem spoznala njega in to je blo to. Prej nisem mela nobene izkušnje. Nisem jaz to nekaj hodla s fanti prej.

6. Kakšni so vaši odnosi s sosedi, sosesčani, v kraju, kjer živite? Čutite kakršnokoli nestrpnost z njihove strani zaradi vašega porekla? Kako je s prijateljskimi odnosi? Jih z lahkoto vzpostavite ali ste se oz. se srečujete s težavami pri tem? Se vam zdi, da je vzpostavljanje odnosov kakorkoli oteženo zaradi vašega porekla?

Mam dobre izkušnje s sosedi, someščani. Itak jih je pol Hrvatov. Drugač pa niti nimam časa za druženje, ker mi je bolj ko ne sam šiht-dom. Nimam pa slabih izkušenj s prijatelji. Veš kak je, kdo se hoče družiti, se družijo.

7. Mislite, da je vaše poreklo, naglas, priimek ipd. lahko ovira pri iskanju zaposlitve? Imate sami oz. ste imeli izkušnjo s tem? Se vam zdi, da Slovenec/Slovenka lahko prej dobi zaposlitev kot vi?

Ja, to se pa lahko zgodi. »Kar je na –iće, je za nič«, rečejo. A nisi tega še slišala? Sama pa nimam te izkušnje. Mam dober šiht, sem zadovoljna. Veš kak je? Vse je odvisno od poznanstva. Če koga poznaš, si takoj noter. Sam to.

8. Kakšna je vaša izkušnja s šolanjem v okviru slovenskega šolskega sistema? Ste bili oz. ste enako obravnavani kot slovenski študentje ali čutite, da niste? Mi lahko opišete ta odnos oz. izkušnjo, prosim?

Imela sem dobro izkušnjo. Veš, jaz sem naredila sam srednjo šolo. Ja, drugi so mislili, da sem bila drugače obravnavana, da so mi »gledali čez prste«, a ni blo res, sem se morala učiti. Zato so s sošolci bli prvo slabi odnosi, zaradi ocen, nato pa super, smo bli prijatliji. Z nekaterimi smo še v stiku. Učitelji pa so bli res vredni.

9. Kako bi ocenili vaše znanje slovenskega jezika? Kje/kako ste se ga učili?

Naučila sem se ga v šoli pa prek televizije. Zdi se mi dobro, v primerjavi s kom drugim super.

10. Kako pomembno se vam zdi znanje jezika pri integraciji v slovensko družbo?

Znanje jezika se mi zdi zelo pomembno. Če znaš govoriti, se lažje vključiš, vse je lažje, če ne znaš pa je takoj težko.

11. Ste še (po tolikih letih življenja tu) deležni kakršnekoli vrste diskriminacije s strani slovenske družbe zaradi vašega porekla, jezika, naglasa, verskega prepričanja ipd.? Mi lahko, prosim, poveste kaj več o tem: kako, kje, v kakšnih okoliščinah se to diskriminatorno vedenje najbolj kaže?

Da, v službi. Vedno mislijo, da je nekdo več. Veš, ko pride do zajebancije, da so Bosanci butasti, da so oni- Slovenci boljši. Meni je pa to tako...veš, ne sekiram se zaradi tega. Je pa odvisno od razpoloženja. Včasih me moti, mi ni vseeno. Nimam pa niti neke družbe, ker sem dosti zaposlena, veš. Tak, da niti nimam nekih slabih izkušenj.

12. Kaj mislite, da je vzrok (z vaše strani in s strani Slovencev) za diskriminatorno vedenje? Na kaj se vam je bilo oz. se vam je najtežje navaditi v zvezi z življenjem tu?

Ja po moje je vzrok za tako obnašanje trma pa nepismenost. Veš, ne poznajo druge kulture, narodnosti. Ko spoznaš drugo kulturo, se ti začne dopadat. Tak pa ne poznajo. Zato tako obnašanje. To velja obojestransko, za Slovence in Bosance. Tu je družabnost slaba, so bolj zaprti. V Bosni je bilo čisto drugače, se ljudje med sabo poznajo, družijo. Tu pa je bolj »zdravo« za »zdravo«, se ljudje bolj zase držijo. Veš kak je to? Na obisk ni težko prit, pridejo. Povabijo te pa ne. Mogoče ampak po dolgem času. Pridejo, pokličejo sam, ko kaj rabijo. Ni tega, da bi te kdo poklical sam, da te pozdravi, povabo na kavo, vprašal kak si. Ko te rabi, te pokliče.

13. Kakšna je bila in je danes vaša izkušnja z uradnimi osebami in ustanovami (zdravstvo, sociala, policija, šola...)? Se vam je kdaj zdelo oz. se vam zdi, da ste drugače obravnavani kot Slovenci?

Dobro izkušnjo mam. Ni blo nekih problemov. Veš kak je? Kar daš, to dobiš. Če sem jaz fer, so oni tudi.

14. Kaj mislite, da bi bilo potrebno oz. možno narediti (z vaše in s strani države oz. domačinov), da bi se počutili kot enakovreden državljan/državljanica (če se tako že ne

počutite) in, da bi imeli boljše odnose s Slovenci? Če se počutite popolnoma sprejeto v slovensko družbo, kaj mislite, da je prispevalo oz. prispeva k temu?

Veš, ta razlika bo vedno. Nikoli ne bomo mi enaki, ker oni mislijo, da so nekaj več. Nič ne moremo naredit. Zenkrat se počutim enakovredno. Ni nobenega razloga, da se ne bi. Mogoče enkrat pozneje pride do tega, zdaj pa ne. Razlog za to, da se počutim dobro, pa je moja družina.

INTERVJU ŠT. 7 (Ana)

Spol: ženski

Starost: 29

Kraj in datum pogovora: Rogaška Slatina, 15. 9. 2008

1. Mi lahko, prosim, poveste nekaj o začetku vašega življenja v Sloveniji (Kdaj, od kod ste prišli? Kje ste dobili potrebno pomoč? Kdaj in na podlagi česa ste se odločili v Sloveniji ostati?)?

Prišla sem iz Bosne, leta 92. Prvo pomoč sem dobila od karitasa in drugih socialnih ustanov. To so bila oblačila in hrana. Odločila sem se v Sloveniji ostati, ker sem tukaj nadaljevala z izobraževanjem. Domov se nimam kam vrniti. Tu sem spoznala nove ljudi in se vklopila v novo okolje. Vidim tukaj tudi prednost pri zaposlitvi, je lažje pa...socialno se nekak bolj varno počutim, ker v Bosni niso stvari urejene, da bi lahko šla v Bosno živeti.

2. Kako živite danes (stanovanje, delo, družina)?

Glede stanovanja je tak... Živim v študentski sobi, kjer sem že prej živela v času študija, ker si še zaenkrat ne morem privoščiti, da bi šla v svoje stanovanje. Zaenkrat moram prišparati kaj denarja, da bom lahko šla v svoje stanovanje. Najraje bi videla, da bi mela svoje stanovanje tak, da bom počakala, da bom lahko vzela kredit. Zaposlena sem redno,

v eni firmi. Imam tak... dokaj normalno plačo a v primerjavi z drugimi vidim, da bi lahko bilo boljše, glede na delo, ki ga opravljam in glede na zahtevnosti in odgovornosti, ki jih imam. Mi je pa fajn glede plače, ker se počutim bolj samostojno, si lahko privoščim več, kot sem si lahko včasih. Lastno družino še nimam, bi jo pa želela met. To je zame izrednega pomena. Želim, da ko se odločim za to, da bi moja družina bila srečna in zadovoljna, da bi dobro funkcionirali.

3. Ali imate stike s svojo matično državo? Si želite povratek nazaj ali svojo prihodnost vidite v Sloveniji?

Z mojo matično državo mam stik sam tolko, kolko se dobim z našimi ljudmi, ki tako pridejo sem pa se pogovarjamo ali pa, ko grem kam drugam na obisk. V Bosni pa že dolgo časa nisem bla, v svojem rojstnem kraju. Vsaj dokler se ne postavim na svoje noge, vidim svojo prihodnost v Sloveniji, še posebej zdaj, ko je v Evropsku Uniji. Se mi zdi, da je veliko lažje svaj, kar se tiče zaposlitve, se odpira pot, da bi lahko tudi kje drugje šla delat. Tu je nekak vseeno socialna varnost večja, kot v Bosni. Tu tudi ženske imajo več možnosti v primerjavi z Bosno. V Bosni pač moški dosti lažje napredujejo, kot ženska. Pa plače so nižje, pa več korupcije je... moraš bit močna oseba, da obstaneš... Tako, da... zaenkrat se vidim v Sloveniji. Če bi se pa čez čas tam stanje umirilo, uredilo... bi pa mogoče šla, enkrat v starejših letih.

4. Ali imate slovensko državljanstvo? Se vam zdi vaše življenje, kot slovenskega državljana, drugačno kot prej, ko ste imeli le dovoljenje za začasno oz. stalno prebivanje? V čem predvsem se vidi ta razlika?

Ta razlika se vidi predvsem v tem, ker na primer lažje si najdem službo. Ne rabim iskat delovno vizo in čakati na delovno dovoljenje. Glede socialne varnosti se kot slovenska državljanica počutim bolj varno. Mislim, da na primer, če bi ostala brez službe al karkoli..bi mi država pomagala, kot pomaga drugim državljanom. Pa tudi kot slovenska državljanica lažje hodim v druge države, v večini držav niti ne rabim vize, lahko grem samo z osebno.

5. Kakšne so vaše ljubezenske/partnerske izkušnje s Slovenci/Slovenkami? Ste se kdaj počutili manj vredni, nezaželeni kot partner Slovenca/Slovenke zaradi vaše narodnosti?

Od začetka sem bila bolj sramežljiva in se niti nisem spuščala v neke zveze. S časoma potem različne ljudi spoznavam, za različnimi karakterji, nekateri se počutijo bolj vredni, ker so Slovenci.. Recimo, ko še nisem mela državljanstva, so se neke razlike čutile, ampak.. tisti ljudje, ki me niso hteli sprejeti ali so pač bili ljubosumni, jezni, da sem jaz tukaj...S takimi ljudmi sem zgubila stik in se nisem s takimi niti želela povezati. Zdaj recimo...glede na to, da znam jezik pa to, niti ni tako opazno, da nisem Slovenka. S temi fanti, s katerimi sem bila niti nisem mela takega občutka, da sem manj vredna zaradi moje narodnosti. Poznam pa take primere recimo, pri katerih grejo ljudje narazen, ker pač želijo, da bi njihova hčer ali sin poročil/a Slovenca/ Slovenko in ne osebo druge narodnosti. Osebno zaenkrat nimam take izkušnje. Trenutno sem samska.

6. Kakšni so vaši odnosi s sosedi, sosesčani, v kraju, kjer živite? Čutite kakršnokoli nestrpnost z njihove strani zaradi vašega porekla? Kako je s prijateljskimi odnosi? Jih z lahkoto vzpostavite ali ste se oz. se srečujete s težavami pri tem? Se vam zdi, da je vzpostavljanje odnosov kakorkoli oteženo zaradi vašega porekla?

To pa je zdaj odvisno od starostnih skupin... Recimo, mlajši fantje ali pa predvsem dekleta, so mi nevoščljivi zaradi tega, da sem jaz že diplomirala pa, da imam službo... To ni prav. Recimo, sem doživela, da mi je ena v obraz rekla, da mi ne privošči diplome in recimo v službi mi nekateri očitajo. Recimo, prej, ko še nisem mela državljanstva so rekli, da koliko je Slovencev in Slovenk, ki nimajo službe, jaz pa, ki nisem Slovenka, sem dobila službo. Potem recimo ta politična nestrpnost med Hrvati in Slovenci, recimo. Ko vidijo, da imaš nekaj, kar oni nimajo, so ti nevoščljivi, ti ne privoščijo. Recimo tudi, če si kupim nekaj lepega za oblečt... recimo, ta punca, ki živi z mano, me čudno gleda in mi ne privošči, je ljubosumna. Mislim da, pri meni osebno, pri vzpostavljanju odnosov ni velikega problema, ker se sama dosti odkrita, komunikativna pa hitro navežem stike. Sem pozorna...če vidim, da je nekdo nesramen do mene, da se nestrpno vede, mi kaj ne privošči, se pač takega v družbi izogibam. Tak da, na srečo do zdaj nisem imela nekih

hudih psihičnih pritiskov zaradi nestrpnosti. Je pa blo prej recimo... so nam celo eni anonimno pismo pisali, da kaj mi tu delamo, da naj se izselimo. Neko grozilno pismo, češ kaj mi tu delamo, so se podpisali, da naj gremo stran, da ne bi tu bli.

7. Mislite, da je vaše poreklo, naglas, priimek ipd. lahko ovira pri iskanju zaposlitve? Imate sami oz. ste imeli izkušnjo s tem? Se vam zdi, da Slovenec/Slovenka lahko prej dobi zaposlitev kot vi?

Jaz sem pač tako srečo imela, da sem že kot študentka delala v isti firmi, kot zdaj delam pa so me že prej ljudje spoznali znotraj tega kolektiva. So se našli tudi taki ljudje, ki jim je pač to šlo v nos, da tukaj delam pa, da sem iz Bosne in, da nisem Slovenka. To se je predvsem kazalo na ta način, recimo, da ko so mi morali kaj novega razložiti glede dela, so bili bolj grobi in, recimo, preden bi mi kaj razložili, so me bolj ponižali, češ: »Ti bi ja to mogla vedet! Kak tega ne veš? Ti bi mene mogla učiti, ne jaz tebe.« Mislim, da je to zaradi tega, ker nisem Slovenka, ker vidim v primerjavi z novimi, ki so zdaj prišli v firmo, delajo razlike. Pokažejo več potrpežljivosti, noben ni nesramen, se vsedejo zraven pa mu razložijo. Jaz pa sem, recimo, veliko stvari sama morala pogruntat, sama se znajt, ker... so se pač našli neki ljudje, ki niso imeli interesa, da bi se jaz nekaj novega naučila pa, da bi obstala v tej firmi. Seveda pa ne morem tega posplošiti na vse, ker so tudi taki ljudje, ki so me dobro sprejeli, z dobro voljo, in s katerimi imam tudi danes dobre stike. Na splošno se mi zdi, da recimo, ko gre za napredovanje, recimo v firmi v kateri jaz delam, kljub temu, da neko stvar jaz bolje vem, bo on, ker je Slovenec lažje napredoval. Tudi sem čutila razlike pri plači pa bolj dolgo je trajalo pri meni, da sem dobila stalno zaposlitev v primerjavi z drugimi, bolj sem se mogla izkazovati pa truditi in nekak bit bolj pokorna.

8. Kakšna je vaša izkušnja s šolanjem v okviru slovenskega šolskega sistema? Ste bili oz. ste enako obravnavani kot slovenski študentje ali čutite, da niste? Mi lahko opišete ta odnos oz. izkušnjo, prosim?

Ja, pri šolanju moram reči da, recimo v osnovni šoli so se neke razlike čutile v primerjavi, da recimo nekateri učitelji se niso trudili, da bi mi razložili kot recimo nekaterim drugim učencem. Medtem ko na fakulteti, recimo, si obravnavan kot oseba in tam ni bilo čutiti nekih razlik zaradi tega, ker sem jaz tujka. Si pač bolj prepuščen sam sebi in si mogel enostavno snov obdelati in sam toliko truda vložiti, da narediš. Je bilo nekaj težav zaradi jezika, recimo, je bilo toliko težje neko snov razumeti pa osvojiti, ker so pač neki novi pojmi.

9. Kako bi ocenili vaše znanje slovenskega jezika? Kje/kako ste se ga učili?

Naučila sem se ga v šoli. Glede na to, da sem tudi naredila izpit iz slovenščine in, da so ocene bile dobre, bi rekla, da je moje znanje kar dobro. Moram pa priznati, da recimo pri govoru, pogosto nisem pozorna na to kak govorim, ker tudi zelo hitro govorim pa tudi večkrat nenamerno povem kakšno hrvaško besedo, brez da bi razmišljala. Drugače se mi zdi moje znanje solidno.

10. Kako pomembno se vam zdi znanje jezika pri integraciji v slovensko družbo?

Znanje jezika se mi zdi zelo pomembno, ker se lažje vklopiš v družbo pa, če se znaš pogovarjati lažje prideš do nekih informacij, si lažje poiščeš službo, novo družbo lažje pridobiš. Pač, to je osnova za sporazumevanje, da znaš jezik. Tudi Slovenci bolj spoštujejo, ko vidiš, da se nekdo trudi govoriti njihov jezik, tudi, če kaj narobe reče. Jim je dosti tudi to, da ta trud in volja do znanja slovenskega jezika.

11. Ste še (po tolikih letih življenja tu) deležni kakršnekoli vrste diskriminacije s strani slovenske družbe zaradi vašega porekla, jezika, naglasa, verskega prepričanja ipd.? Mi lahko, prosim, poveste kaj več o tem: kako, kje, v kakšnih okoliščinah se to diskriminatorno vedenje najbolj kaže?

Recimo, konkretno sem doživela diskriminacijo, ko sem šla k zdravniku. Enkrat, ko sem bila hudo bolna pa sem šla k zdravniku, me zdravnik ni hotel sprejeti. Je rekla, da kaj jaz

delam tu, da ker sem iz Bosne, bi mogla iti v neki drugi zdravstveni dom, ki je posebej za begunce. Zdaj recimo pač dokler sem samostojna, sama zase skrbim, ni to tolko izrazito. Je pa veliko te nevoščljivosti, ker sama za sebe skrbim. So ljudje, ki mi to ne privoščijo in so mi fauš, da sem dosegla to, kar sem, da mam službo, da mam izobrazbo pa, da sam skrbim zase in se sama preživljam. Recimo to se vidi tudi v tem, da sem morala leto pa pol delat prek študenta pa potem še eno leto pripravništva, preden so me zaposlili. Eni pa so sam šest mesecev delali pripravništvo in so že dobili stalno zaposlitev, čeprav so bili z manj izkušenj kot jaz. Pa... recimo... zdaj, ko mam slovensko državljanstvo ne a prej, ko še nisem imela slovenske osebne izkaznice pa smo šli na izlet al kaj..so bili cariniki posebej pozorni na moje dokumente pa, sem se mogla posebej vstat, it k njim, da so me pogledli...sem se neprijetno počutla. Pa verjamem, da zdaj, če bi ostala brez službe ali, da bi karkoli bilo, bi prej jaz ostala brez službe kot kjerkoli drug. Kljub temu, da sem pridna in se trudim. Glede prostega časa in družbe zdaj...Družim se s takimi ljudmi, s katerimi sem si dobra in pač verjamem, da mi nočejo hudega. Zato pač ne čutim nekih pritiskov. Če bi se pa na primer s kom drugim družila, sem sigurna, da se ne bi počutla tak prijetno. Zdaj, ko mam slovensko državljanstvo se ne sekiram, si mislim..mam iste pravice kot drugi državljani Slovenije in se ne obremenjuje. Verjamem, da v vsaki državi in naciji se najdejo tudi taki, ki so škodoželjni. Pač takih se je treba izogibat. Jaz sem tudi po naravi bolj pozitivna oseba in se tudi družim s takimi. Kar se tiče te razlike med Slovenci in pač Bosanci tu, se mi zdi...Recimo, če bo Bosanec naredil tu kaj slabega, so Slovenci taki, da bodo potem zaradi tega vse Bosance obsodili, da so slabi. To se mi ne zdi prav. Da bi zdaj zaradi enega človeka morali vsi neke posledice čutiti. Potem se počutiš, da tudi tebe obsoja. Če je kdo kaj naredil rečejo:« To ste vi, Bosanci taki...» Jaz recimo, ker sem tak človek, ki živim pošteno pa to, nimam nekih takih večjih problemov. Sam pa, če bi, recimo zašla v kako tako družbo...da bi, recimo, ostala noseča tako z nekim fantom, bi ljudje komaj dočakali, da bi začeli govoriti in opravljati toliko bolj zaradi tega, ker sem tujka. So tolko bolj pozorni na vsako finto. Recimo, če ena Slovenka naredi enako, jo bodo mogoče le malo opravljali al pa tudi ne, o meni bi pa veliko več, si zmislili tisoč zgodb, češ tista Bosanka...

12. Kaj mislite, da je vzrok (z vaše strani in s strani Slovencev) za diskriminatorno vedenje? Na kaj se vam je bilo oz. se vam je najtežje navaditi v zvezi z življenjem tu?

Jaz mislim, da je razlog za diskriminacijo predvsem nezrelost ljudi. Recimo, bolj izobraženi ljudje, ki so šolani in znajo bolj globoko gledat na življenje, te ne bodo zaničevali, ker si ti napredoval al pa nekaj več dosegel ampak bodo čisto drugače gledali na to, te bodo občudovali, ker si, recimo, kljub slabim okoliščinam, pomanjkanju finančne pomoči in kljub težkim okoliščinam dosegel to, kar si dosegel. Najtežje se mi je bilo navadit, od začetka, novih ljudi, ker nisem vedela kje bom, s kom... Sam, ker smo prišli cela družina, smo si med sabo pomagali in se potem nisem tolko sekirala za drugo družbo. Slovenke so bolj ambiciozne za razliko od Bosank, ki jim je v prvi vrsti družina. Za Slovenke je na prvem mestu kariera. Slovenke so bolj razvajene, bosanke več naredijo same v gospodinjstvu, postrežejo možu, skrbijo za družino. V slovenski družini pa doma več naredijo moški sami. Slovenci so glede komunikacije bolj zaprti ljudje, težje vzpostavijo stike z novimi ljudmi, Bosanci so bolj vesele narave, radi se družijo, spoznavajo nove ljudi. Pri Bosancih so še vedno običaji, da se družina zvečer zbere, različne generacije se zberejo, družijo, otroci igrajo. Ko sosed ima recimo neko opravilo na njivi ali kaj, pridejo sosedje sami pomagat, brez, da bi jih kdo posebej povabil. Tu pa pridejo samo, če jih posebej povabiš, pa še takrat ne pridejo vedno. Zaradi povezanosti med seboj, v Bosni sosedje tudi več vejo kaj se pri drugih dogaja, če je recimo kdo bolan,... pa pridejo eni drugim pomagat. Medtem pa v več primerih v Sloveniji se sosedje med sabo sploh niti ne poznajo, čeprav živijo v istem bloku, kaj šele da bi si med seboj pomagali. Predvidevam pa, da so po vaseh tudi v Sloveniji, ljudje bolj povezani. Mislim, da so Bosanci na splošno bolj skromni ljudje, vsaj glede materialnih dobrin, ne rabijo veliko za to, da so srečni. Glede dela pa se mi zdijo Slovenci bolj pridni, delavni, bodo recimo delali tudi ob nedeljah, medtem ko Bosanci pa ne. Bosanci si, si mislim vzamejo več časa za sprostitev, zabavo, smeh, ples, brez, da bi se nujno pri tem napili, kot se tu. Tu je občutek, da mladi rabijo alkohol, da se imajo fajn.

13. Kakšna je bila in je danes vaša izkušnja z uradnimi osebami in ustanovami (zdravstvo, sociala, policija, šola...)? Se vam je kdaj zdelo oz. se vam zdi, da ste drugače obravnavani kot Slovenci?

Od začetka sem čutila več razlik, več krivice, zaradi česar sem bila žalostna. Recimo, kar sem ti že prej mislila povedat, kar je bilo pri zdravniku. Recimo, kljub temu, da sem se cela tresla, imela vročino, me zdravnica ni sprejela. Čakala sem v koloni, v čakalnici, da pridem na vrsto, potem pa me je pred vsemi oštela in rekla češ, kaj jaz sploh tu iščem in, ker sem Bosanka, da bi mogla it v neko drugo posebno ustanovo, tamo za begunce in, da jaz nimam tu kaj iskat. Potem so mi prišle solze na oči pa sem se obrnil in sem brez besed šla domov. Počutila sem se, kot da ni nobenga, ki bi zame skrbel, občutila sem krivico in nek pritisk. Recimo tudi, ko smo šli prek meje, so nas vedno vse pretresli, kot da smo kriminalci. Enkrat se je sestra tak razjokala poleg, ker nas je ta slovenski carinik pač tak grdo gledal in nas dolgo matral, da kaj mi tu delamo in kam gremo in vse pretresel. S policijo nisem še imela izkušenj, ker pač ni še prišlo do kakih takih stvari, da bi pač imela stik z njimi. Recimo glede zdravstva, je bilo, ko sem šla na operacijo. Se je sestra do mene zelo grobo obnašala. Zdaj, ne vem... ne bi rekla, da je bla taka sam zaradi tega, ker nisem Slovenka. Ne vem, mogoče. Mogoče je pa pač taka oseba, da se tudi do ostalih tak obnaša. Včasih čutim, da res imam enake pravice pa, da sem enako obravnavana, kot ostali. Včasih pa še vedno čutim, da so neke razlike. Recimo predvsem, če hočem nekaj doseči, čutim, da se moram veliko več potruditi in veliko več vložiti, da nekaj dosežem. Če gledam s strani države pa socialnih pravic, recimo, imam enake pravice kot ostali Slovenci. Te zakonske pravice imam izenačene. Če pa gledam v medčloveških odnosih pa so tu pa tam še razvidne neke razlike. Recimo, če smo dve na istem delovnem mestu in imamo možnost napredovanja, imam občutek, da bo bo ona prej napredovala. Mogoče, nadrejeni bolj čutijo pripadnost do nje oz, njega, ki je čisti Slovenec. Čutijo bolj potrebo po tem, da njemu pomagajo, kot pa tebi, ki nisi čisti Slovenec. Nimam pa spet toliko delovnih izkušenj. To je zdaj moja prva služba tak da ne vem kak je v drugih firmah. Mislim, da je bistveno to, da jaz sama za sebe skrbim in potem ne pride toliko do izraza neka taka situacija, da bi mi omogočila, da bi bolj presodla, če se počutim enakopravno ali ne. Vprašanje pa bi blo kaj bi blo, če bi bila

odvisna od drugih ljudi pa bi iskala kako pomoč. Da bi bila jaz socialno ogrožena, recimo, vprašanje je, če bi se lahko obrnila po pomoč na soseda, ki je Slovenec. Ne morem trdit, da bi mi kdo res pomagal. Moje mnenje je, da odkar sem začela tu živeti, da stvari napredujejo na tem področju.

Torej na tem zakonodajne področju se počutim enako, mam enake pravice. Ne počutim se pa kot enakovreden pripadnik te družbe, da se lahko recimo zdaj oprem na drugega, ki je Slovenec. Pa na primer, da pride do tega, da rabiva pomoč jaz pa nek Slovenec, mam občutek, da bi prej pomagali tem Slovincu kot pa meni.

14. Kaj mislite, da bi bilo potrebno oz. možno narediti (z vaše in s strani države oz. domačinov), da bi se počutili kot enakovreden državljan/državljanica (če se tako že ne počutite) in, da bi imeli boljše odnose s Slovenci? Če se počutite popolnoma sprejeto v slovensko družbo, kaj mislite, da je prispevalo oz. prispeva k temu?

Zdaj, glede na to, da sem odrasla oseba, je vse bolj prepuščemo meni, da se bolje vklopim v to družbo. Recimo, če čutim nestrpnost s kake druge strani, da ne vzamem to toliko za slabo, ker je ta nestrpnost stvar njegovega karakterja in je to bolj negativno za njega, kot za mene. To je tak človek, ki v tebi ne išče tisto, kar je lepo ampak samo nekaj, kar je slabo. Moram se pa zavedat, da so tudi ljudje, ki me spoštujejo in so veseli moje družbe. Bolj pozitivno je treba gledat na vse. Na splošno glede odnosa med Slovenci in Bosanci bi se dal ta izboljšat recimo, da bi že v šoli poudarjali pomen enakopravnosti, dobrih medsebojnih, medčloveških odnosov, da bi nekak tudi maldino spodbujali, da bi si med seboj pomagali in si stali ob strani. V bistvu bi morali obojni nekaj naredit, in tisti, ki tu živijo in priseljenci. Oboji se morajo pač truditi vsak s svoje strani, da bi bili odnosi boljši. Če pa naletiš na kako tako osebo, ki je zelo negativna, ki se jo enostavno ne da spremeniti na boljše, moraš pač pozabit na tako osebo in iti naprej. Taki družbi, ki te ne prenaša, se pač izogibaš. Pač živiš s takimi ljudmi, ki te imajo radi in te spoštujejo in se veseliš tega.

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Mirjana Markotić, prvič vpisana na Fakulteto za socialno delo v študijskem letu 2003/2004 kot redna študentka, izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom ŽIVLJENJE NEKDANJIH BEGUNCEV IZ BiH V SLOVENIJI napisala samostojno, s korektnim navajanjem virov in ob pomoči mentorice doc. dr. Vesne Leskošek.

Datum:

Podpis:

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Mirjana Markotić

Naslov naloge: Življenje nekdanjih beguncev iz BiH v Sloveniji

Kraj: Rogaška Slatina

Leto: 2009

Št. strani: 148

Št. slik: 0

Število tabel: 0

Št. bibl. opomb: 0

Št. prilog: 2

Število grafikonov: 0

Mentorica: doc. dr. Vesna Leskošek

Deskriptorji: migracije, vojna v BiH, priseljenci iz Bosne v Sloveniji, vključevanje in sprejemanje imigrantov, izključevanje priseljencev (ksenofobija, diskriminacija, rasizem, predsodki), človekove pravice, antidiskriminacijsko in antirasistično socialno delo

Povzetek: Diplomaska naloga predstavlja problematiko migracij. Teoretični del govori o vojni v BiH, priseljivanju iz Bosne v Slovenijo ter vključevanju imigrantov v novo okolje. Nadalje govori o izključenosti priseljencev, ksenofobiji, diskriminaciji, rasizmu in predsodkih. Vsebuje tudi vprašanja jezika, človekovih pravic in antidiskriminacijskega socialnega dela.

Rezultati raziskave predstavljajo izkušnje in razmišljanje o življenju v Sloveniji nekaterih predstavnikov populacije beguncev iz Bosne iz leta 1992. Opisano je njihovo trenutno življenjsko stanje (kot slovenskih državljanov), izkušnje z diskriminacijo, slovenskim jezikom, razlike med kulturnimi navadami slovenske in bosanske družbe, kot jih sami vidijo, predlogi za boljši odnos med priseljenci in Slovenci ter njihov pogled na prihodnost (če se želijo vrniti v Bosno ali vidijo svojo prihodnost v Sloveniji).

Title: Life of former refugees from Bosnia and Herzegovina in Slovenia

Descriptors: migrations, war in Bosnia and Herzegovina, Bosnian immigrants in Slovenia, adaptation and acceptance of immigrants, exclusiveness of immigrants (xenophobia, discrimination, racism, prejudice), human rights, antidiscrimination and antiracist social work.

Summary: This thesis talks about migration problems. Theoretical part discusses war in Bosnia and Herzegovina, immigrations from Bosnia to Slovenia and immigrant's inclusion in new environment. Furthermore it talks about exclusiveness of immigrants, xenophobia, discrimination, racism, prejudice. It includes also query of language, human rights and antidiscrimination in social work.

Research results show different experiences and views of life in Slovenia, of some refugee respondents from Bosnia from 1992. Research describes their current life conditions (as Slovene citizens), their experiences of discrimination, Slovene language, cultural differences among Slovene and Bosnian society as they see them, some suggestions for better relationship between immigrants and Slovenes and their look at the future, do they want to return to their homeland or do they see their future here in Slovenia.